ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
Σχολή Επαγγελμάτων Υγείας και Πρόνοιας
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή Εργασία

«ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΝΕΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ»

Συντάκτριες εργασίας:
Κολλιοπούλου Ζωή
Μουτουσίδη Βασιλική
Παπάζογλου Γεωργία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:
Οικονόμου Κατερίνα

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2009

Στα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα

και μοιράστηκαν μαζί μας προσωπικά δεδομένα, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου του ρατσισμού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.……....6

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1ο: Μεταναστευτική πολιτική στην Ευρώπη

1.1 Ιστορική αναδρομή ……9

1.2 Μεταναστευτικά μοντέλα στην Δυτική Ευρώπη…….....10

1.2.1 Η περίπτωση της Γερμανίας……..……....11

1.2.2 Η περίπτωση της Γαλλίας…….....13

1.2.3 Η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου……..…….....15

1.2.4 Η περίπτωση της Ολλανδίας……..…17

1.3 Μεταναστευτικά μοντέλα στην Νότια Ευρώπη……..……..…18

1.3.1 Η περίπτωση της Ιταλίας……..…….....18

1.3.2 Η περίπτωση της Πορτογαλίας…….....20

1.3.3 Η περίπτωση της Ελλάδας……..……..……..…22

Κεφάλαιο2ο: Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα

2.1 Αίτια φαινομένου της μετανάστευσης……..……..26

2.2 Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών……...……..28

2.2.1 Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης…….……....…30

2.2.2 Οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης.…….....32

Κεφάλαιο 3ο: Νομοθετικό πλαίσιο για τη μετανάστευση

3.1 Οι πρώτοι νόμοι για τη μετανάστευση: Ν. 3275/1925 & Ν. 4320/1929.....34

3.2 Ο νόμος 1975/1991……..35

3.3 Ζητήματα ασφάλισης και υγείας των αλλοδαπών οικονομικών μεταναστών…….39

3.4 Προϋποθέσεις για την απόκτηση άδειας παραμονής…….……....48

3.5 Κοινωνική ένταξη των μεταναστών……..……..48

Κεφάλαιο 4ο: Στάσεις, αντιλήψεις - στερεότυπα για τους μετανάστες

4.1 Παράγοντες που προκαλούν ανάπτυξη ρατσισμού……...…..50

Κεφάλαιο 5ο: Αναφορά σε άλλες έρευνες – στατιστικά στοιχεία

5.1 Έρευνες……...……58

5.1.1 Έρευνες Ευρωβαρόμετρου σχετικά με το ρατσισμό και την ξενοφοβία μεταξύ των ευρωπαίων πολιτών……..…….58

5.1.2 Η έρευνα θυματοποίησης…….…….61

5.1.3 Έρευνες για τις στάσεις και αντιλήψεις που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα…….……..61

5.2 Η κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα: πληροφορίες από την απογραφή του 2001……..……..64

5.3 Χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού από τα δεδομένα της βάσης δεδομένων Άδειας Παραμονής, 2003-2004…….……..……66

Κεφάλαιο 6ο: Πολιτικές ένταξης

6.1 0ρισμός «ένταξης»…….…….……68

6.2 Ο ρόλος των Δήμων στα ζητήματα αλλοδαπών και μετανάστευσης……..69

6.2.1 Η πρόκληση και η ευθύνη των Δήμων…….……..…..70

6.3 Η εθνική στρατηγική για την κοινωνική ενσωμάτωση…….…….…73

6.3.1 Οι εθνικές πολιτικές για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας…….……...…73

6.3.2 Τα Εθνικά Σχέδια Δράσης : τα βασικά σημεία – αναφοράς…….……74

6.3.3 Ολοκληρωμένα Προγράμματα σε Εθνικό Επίπεδο……..75

<u>Β' ΜΕΡΟΣ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ</u>

Κεφαλαίο 7ο: Σκοπός και μεθοδολογία της έρευνας

7.1 Σκοπός της έρευνας ……77

7.1.2 Υποθέσεις εργασίας ……77

7.2 Μεθοδολογία της έρευνας…….……..78

7.2.1 Πεδίο μελέτης ……78
7.2.2.Δειγματοληψία ……78
7.2.3 Τεχνικές συλλογής πληροφοριών ……78
7.2.4 Στατιστική ανάλυση ……80
7.3 Εκτίμηση δυσκολιών κατά την πραγματοποίηση της έρευνας ……80
7.4 Ηθικά ζητήματα ……81
7.5 Χρονοδιάγραμμα έρευνας ……81

Γ' ΜΕΡΟΣ – ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

Κεφάλαιο 8ο: Παρουσίαση αποτελεσμάτων

Εισαγωγή……82
8.1 Αποτελέσματα ……83

Κεφάλαιο 9ο: Συζήτηση- Συμπεράσματα

9.1 Συζήτηση……93
9.1.1 Συζήτηση Αποτελεσμάτων……93
9.1.2 Συζήτηση Συσχετίσεων……114
9.2 Συμπεράσματα……117
9.3 Προτάσεις……121
9.3.1 Η ένταξη των μεταναστών και η τοπική κοινωνία (προτάσεις για συγκεκριμένες δράσεις)……121
9.3.2 Προτάσεις για την ομαλή ένταξη των μεταναστών στο μέλλον ……127
9.3.3 Προτάσεις για τον περιορισμό της διάκρισης και του ρατσισμού……128
9.3.4 Προτάσεις βελτίωσης των υπηρεσιών των Δήμων για τους αλλοδαπούς ……128
9.3.5 Προτάσεις προς την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση και την κοινωνική ενσωμάτωση ……129

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ……131
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ……138
Το ερωτηματολόγιο της έρευνας μας……139
Γραφήματα Αποτελεσμάτων……145

Εισαγωγή

Το στοιχείο της μαζικής εισόδου μεταναστών στην Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 αποτελεί πλέον μια "σταθερά", ένα δεδομένο της επικρατούσας κατάστασης στην Ελλάδα.

Γεωγραφικά, ιστορικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας, προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό την προτίμηση της, ως χώρα υποδοχής τμήματος των πληθυσμών, που εγκατέλειψαν οριστικά ή προσωρινά τις περιοχές καταγωγής τους, στην προσπάθεια να αποφύγουν κάθε είδος καταπίεσης και οικονομικής ανέχειας.

Η μετανάστευση στην Ελλάδα προέρχεται κυρίως από χώρες της Βαλκανικής, Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, από την Ασία και την Αφρική. Παράλληλα ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών, ελληνικής καταγωγής, εισέρχεται στην Ελλάδα από χώρες μέλη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και τη Νότια Αλβανία. Οι συνθήκες ζωής των μεταναστών στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από προβλήματα στέγασης, εφόσον αρκετοί ζουν σε ανθυγιεινούς χώρους επιπλέον ζουν απομονωμένοι εξαιτίας της άγνοιας της ελληνικής γλώσσας η οποία δημιουργεί προβλήματα και στη εκπαίδευση των παιδιών τους. Παράλληλα αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα εφόσον η δυνατότητα νόμιμης εργασίας, η άδεια εξασκήσεως επαγγέλματος, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και η ασφαλιστική κάλυψη απουσιάζουν από τον μεγαλύτερο αριθμό των μεταναστών στην Ελλάδα. (ΚΕΘΙ,2001).

Το φαινόμενο της μετανάστευσης προς την Ελλάδα του τελευταίου αιώνα είναι πρωτόγνωρο, η δε μάζα του μεταναστευτικού δυναμικού τόσο σημαντική που δημιούργησε σημαντικές δυσκολίες στη διαχείριση της.

Έτσι η ελληνική κοινωνία βρέθηκε μπροστά σε μια νέα κατάσταση, ξεχωριστή και κυρίως απαιτητική. Από χώρα εξαγωγής μεταναστών, μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής, γεγονός που συνδέεται με τις ανάγκες και εξελίξεις της ελληνικής αγοράς εργασίας, την αναζήτηση φτηνών εργατικών χεριών, τη γειτνίαση της χώρας μας με τις χώρες της Βαλκανικής και γενικότερα με τη γεωπολιτική της θέση. Η επικρατούσα κατάσταση δημιουργεί περισσή ευκολία για την διαμόρφωση, διατύπωση και υιοθέτηση απόψεων με χαρακτηριστικά ξενοφοβίας, ρατσισμού και απόρριψης του διαφορετικού, του άλλου. (Βεργέτη Μ., 1999).

Κάθε οικονομική, πολιτική ανάλυση οφείλει να συμπεριλαμβάνει στο σκεπτικό της την παράμετρο της μετανάστευσης, προκειμένου να θεωρηθεί ολοκληρωμένη και ουσιαστική. Διαφορετικά αυτή δεν λαμβάνει υπόψη το περίπου 10% του πληθυσμού που ζει και υπάρχει στα όρια της ελληνικής επικράτειας. (Καρασαββόγλου Α., 2002).

Η απόφαση για την επιλογή του συγκεκριμένου αντικείμενου μελέτης ήταν συνισταμένη πολλών παραγόντων. Κατόπιν έρευνας που διεξήχθη στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Τ.Ε.Ι Ηρακλείου διαπιστώθηκε από τις σπουδάστριες που ανέλαβαν την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας ότι δεν είχε πραγματοποιηθεί πτυχιακή εργασία με το ίδιο θέμα στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας.

Είναι γνωστό ότι το θέμα της μετανάστευσης αποτελεί από τα πιο επίκαιρα θέματα ενασχόλησης των κοινωνικών και όχι μόνο επιστημών. Επίσης θεωρούμε ότι η έρευνα που πραγματοποιήσαμε αποτυπώνει ως ένα βαθμό την υπάρχουσα κατάσταση και το βαθμό ρατσισμού που εμφανίζουν οι νέοι, συμβάλλει στην πληροφόρηση και στην παροχή γνώσης για το φαινόμενο καθώς και στην καλύτερη κατανόηση του προβλήματος στην κοινωνία του Ηρακλείου.

Η παρούσα μελέτη αναφέρεται σε αποτελέσματα έρευνας που επικεντρώθηκε στις στάσεις και αντιλήψεις των νέων του Δήμου Ηρακλείου απέναντι στους μετανάστες.

Πιο συγκεκριμένα η έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Μάιο του 2008 μέχρι τον Φεβρουάριο του 2009. Την ομάδα που εκπόνησε την πτυχιακή εργασία αποτέλεσαν οι Κολλιοπούλου Ζωή, Μουτουσίδη Βασιλική και Παπάζογλου Γεωργία.

Η παρούσα έκθεση αποτελείται από 3 μέρη:

Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει μια εισαγωγή και τις θεωρητικές αποσαφηνίσεις. Οι θεωρητικές αποσαφηνίσεις αφορούν έννοιες όπως η μετανάστευση στην Ευρώπη αλλά και πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα, οικονομικές κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, καθώς και τις στάσεις και αντιλήψεις για τους μετανάστες. Γίνεται συνοπτική αναφορά σε άλλες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί και τέλος αναφορά σε πολιτικές ένταξης και στο ρόλο των Δήμων.

Στο δεύτερο μέρος αναλύονται διεξοδικά το αντικείμενο και οι στόχοι της έρευνας, οι υποθέσεις εργασίας καθώς και η μεθοδολογία. Επίσης γίνεται μια εκτίμηση των δυσκολιών κατά την πραγματοποίηση της έρευνας, αναφερόμαστε στα ηθικά ζητήματα που προκύπτουν και σκιαγραφούμε το χρονοδιάγραμμα σε όλα τα στάδια της έρευνας.

Το τρίτο μέρος είναι αφιερωμένο στα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας, τα οποία στηρίζονται στην επεξεργασία 150 ερωτηματολογίων σε νέους και νέες κάτοικούς του Δήμου Ηρακλείου. Σε αυτό το μέρος παρουσιάζονται τα αποτελέσματα με μορφή γραφημάτων και ακολουθεί η σύνταξη των κυριότερων συμπερασμάτων και προτάσεων.

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1^{ο}: Η μεταναστευτική πολιτική στην Ευρώπη

1.1 Ιστορική αναδρομή

Πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ευρώπη αποτέλεσε πηγή αποστολής ανθρωπίνου δυναμικού, κυρίως προς τις ΗΠΑ, με εξαίρεση την χώρα της Γαλλίας η οποία από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα ήταν μια χώρα υποδοχής μεταναστών. Την χρονική περίοδο 1840-1914 περίπου 35 εκατομμύρια κάτοικοι εγκατέλειψαν τις χώρες της Ευρώπης και κυρίως την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Μεγάλη Βρετανία, την Γερμανία και την Σκανδιναβία. Οι λόγοι μετακίνησης του πληθυσμού από την Ευρώπη ήταν η πληθυσμιακή αύξηση που σημειώθηκε στην Ευρώπη, η ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων, η διάδοση της πληροφορίας για τις αχανείς εκτάσεις που υπήρχαν στην Αμερική και τα οφέλη των μεταναστών και διάφοροι άλλοι πολιτικοί και κοινωνικοί λόγοι. (Νικολάου Σ., Στεργίου Λ., 2006).

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Ευρώπη μετατρέπεται σε χώρο υποδοχής μεταναστών. Η μετανάστευση πληθυσμών προς την Ευρώπη έχει τις ρίζες της στο ιστορικό παρελθόν της και στην ύπαρξη αποικιών των χωρών της Ευρώπης κατά τους προηγούμενους αιώνες. Η ανεξαρτησία πολλών αποικιών από τις μητροπόλεις κατά τις δεκαετίες 1950 και 1960 είχε σαν αποτέλεσμα την απελευθέρωση και εγκατάσταση μεταναστών ως εργατικό δυναμικό στις χώρες μητροπόλεις και κυρίως στην Γαλλία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ιταλία και τις Κάτω Χώρες και την Πορτογαλία. Το γεγονός αυτό εμφανίστηκε ιδιαίτερα ωφέλιμο για τις χώρες αυτές ιδιαίτερα εξαιτίας της έλλειψης εργατικών χεριών μετά το τέλος των δύο παγκοσμίων πολέμων. (Καβουνίδη Τζ. κ.α, 2006).

Οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης βίωσαν το φαινόμενο της μετανάστευσης μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι χώρες αυτές είναι κυρίως χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ολλανδία δέχτηκαν μετανάστες κυρίως από τις πρώην αποικίες τους (από την Ασία, την Αφρική και την Καραϊβική) ή στρατολόγησαν μετανάστες ως φτηνά εργατικά χέρια από τις χώρες της

υπόλοιπης Ευρώπης. Χαρακτηριστικό της πολιτικής των χωρών αυτών είναι ότι ανάλογα με τις ανάγκες που παρουσίαζε η αγορά εργασίας, ενθάρρυναν ή εμπόδιζαν την είσοδο των μεταναστών. Οι απόψεις των πολιτών των χωρών αυτών είναι συχνά αντίθετες με ότι έχει να κάνει με θέματα ένταξης και στήριξης του μετανάστη και συχνά το ζήτημα της μετανάστευσης αποτελεί σημείο έντονης πολιτικής και κοινωνικής αντιπαράθεσης στο εσωτερικό της χώρας.

Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης (Πορτογαλία, Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα) οι οποίες από την δεκαετία του ’60 μέχρι και την δεκαετία του ’90 αποτελούσαν κυρίως χώρες αποστολής μεταναστών σε άλλες χώρες της Ευρώπης, σε χώρες της αμερικανικής ηπείρου και την Αυστραλία, μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Αυτός είναι και ο λόγος που ακόμα δεν υπάρχει ένα νομοθετικό πλαίσιο ανάλογο με αυτό των δυτικών χωρών σε σχέση με την μετανάστευση ενώ η κοινή γνώμη και η στάση των κομμάτων δεν έχει διαμορφωθεί ακόμη. Η μετανάστευση προς τις χώρες αυτές δεν έγινε οργανωμένα (π.χ με διμερείς συμφωνίες μεταξύ των κρατών), αντίθετα ξεκίνησε άναρχα και συνεχίζει επί σειρά ετών η μετανάστευση να γίνεται παράνομα. (Καβουνίδη Τζ. κ.α, 2006).

1.2 Μεταναστευτικά μοντέλα στην Δυτική Ευρώπη

Η παράθεση στοιχείων για την μετανάστευση στις χώρες της Ευρώπης όπως η Γερμανία, η Γαλλία, οι Κάτω Χώρες και η Μεγάλη Βρετανία παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον καθώς πρόκειται για παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών και με μακροχρόνιες πολιτικές ένταξης. Οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης είχαν συνειδητοποιήσει εξαρχής την αναγκαιότητα μιας πολιτικής για την μετανάστευση, εκτός από την Γερμανία σε αντίθεση με τις χώρες της Νότιας Ευρώπης οι οποίες αντιμετωπίζουν το φαινόμενο για πρώτη φορά. Κάποιες από τις χώρες αυτές είχαν στενούς δεσμούς με τις αποικίες τους οι οποίες υπήρξαν και ακολουθούν ακόμα και σήμερα να είναι οι κύριοι τροφοδότες μεταναστών στο εσωτερικό τους. Χαρακτηριστικό των χωρών της Δυτικής Ευρώπης είναι ότι η πολιτική μετανάστευσής τους αντιμετώπιζε τους μετανάστες ως προσωρινή εργατική δύναμη , ακολουθώντας μια πολιτική μη αφομοίωσης. (Μουσούρου Λ., 2003).

1.2.1 Η περίπτωση της Γερμανίας

Η μετανάστευση αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στην δημογραφική εξέλιξη της Γερμανίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Την περίοδο 1945-1949 περίπου 165 εκατομμύρια μετανάστες γερμανικής καταγωγής , οι οποίοι πριν τη λήξη του πολέμου ζούσαν είτε σε πρώην ανατολικά γερμανικά εδάφη[1] είτε σε χώρες της νοτιοανατολικής και ανατολικής Ευρώπης (Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία) εγκατέλειψαν οικειοθελώς ή απελάθηκαν από τον τόπο διαμονής τους και επέστρεψαν στην Γερμανία. Για να εκτιμηθεί το μέγεθος της μετανάστευσης στην Γερμανίας, έχει υπολογιστεί ότι κατά την περίοδο '68- '69 η αύξηση του πληθυσμού λόγω καθαρής μετανάστευσης ήταν ίσο με 0,9%, ίσο με αυτό των Η.Π.Α. (Μουσούρου Λ., 2003).

Η ένταξή τους στην γερμανική κοινωνία δεν αντιμετώπισε ιδιαίτερα προβλήματα, αφού οι πληθυσμοί αυτοί είχαν την γερμανική υπηκοότητα, μιλούσαν την γερμανική γλώσσα και είχαν το ίδιο πολιτισμικό υπόβαθρο με τον γηγενή πληθυσμό. Η ζήτηση εργατικού δυναμικού μετά το τέλος του πολέμου βοήθησε ώστε η ένταξη των πληθυσμών στην γερμανική κοινωνία να επιτευχθεί γρήγορα. Μέχρι και το 1987, περίπου 1,4 εκατομμύρια μετανάστες γερμανικής καταγωγής από την Πολωνία, την Ρουμανία και την Σοβιετική Ένωση εισήλθαν στην Γερμανία. Τα μεταναστευτικά ρεύματα εντάθηκαν ιδιαίτερα μετά την πτώση του τείχους, φτάνοντας την περίοδο 1988-2003 τα τρία εκατομμύρια μετανάστες γερμανικής καταγωγής.

Παρ' όλη την εισροή μεταναστών γερμανικής καταγωγής στην Γερμανία μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, παρουσιάστηκε έλλειψη εργατικού δυναμικού σε ορισμένους τομείς της οικονομίας της. Έτσι συνάφθηκαν διμερείς συμφωνίες με χώρες της νότιας Ευρώπης (με την Ιταλία το 1955, την Ισπανία και την Ελλάδα το 1961, την Πορτογαλία το 1964, την Γιουγκοσλαβία το 1968) και με χώρες της Βόρειας Αφρικής (με την Τυνησία και το Μαρόκο το 1965) καθώς και με την Τουρκία το 1961 με σκοπό την προσωρινή παραμονή και εργασία μεταναστών από τις χώρες αυτές στην Γερμανία. Οι μετανάστες αυτοί απορροφήθηκαν σε θέσεις εργασίας στην βιομηχανία που δεν απαιτούσαν ιδιαίτερη ειδίκευση. Στο διάστημα μεταξύ 1955 και 1973 ο αριθμός των

[1] Πρόκειται για γερμανικά εδάφη που μετά τον πόλεμο πέρασαν στην κυριαρχία της τότε Σοβιετικής Ένωσης και της Πολωνίας. Οι γερμανικοί πληθυσμοί εκδιώχθηκαν από τις χώρες στις οποίες ζούσαν σύμφωνα με απόφαση των Συμμαχικών Δυνάμεων στις Διασκέψεις της Γιάλτας και του Πότσδαμ (1945)

μεταναστών από τις χώρες αυτές έφτασε τα 2,6 εκατομμύρια, ενώ μαζί με τα μέλη των οικογενειών τους ανέρχονταν στα τέσσερα εκατομμύρια αποτελώντας το 6,7 % του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στα χρόνια που ακολούθησαν πολλοί εργάτες μετανάστες επέστρεψαν στις πατρίδες τους, αλλά τα επίπεδα της μετανάστευσης στην Γερμανία αυξήθηκαν λόγω της οικογενειακής συνένωσης και της γέννησης σχετικά μεγάλου αριθμού παιδιών στις οικογένειες των μεταναστών. (Καβουνίδη Τζ. κ.α, 2006).

Σήμερα, και σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού της Γερμανίας το 2003 οι αλλοδαποί είναι 7.335.000 και αντιστοιχούν στο 8,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας και από αυτούς 1.5 εκατομμύρια έχουν γεννηθεί στην Γερμανία. Οι κύριες χώρες προέλευσης μεταναστών στην Γερμανία είναι η Τουρκία, η Πολωνία, η Κροατία, η Γιουγκοσλαβία (μετανάστες οι οποίοι κατά την απογραφή είχαν γιουγκοσλαβική υπηκοότητα), η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Ρωσία και η Ουκρανία. Ο αριθμός των αλλοδαπών περιλαμβάνει τόσο τους αλλοδαπούς όσο και τα παιδιά τους που έχουν γεννηθεί στην Γερμανία και δεν έχουν την γερμανική υπηκοότητα. (Μουσούρου Λ., 2003).

Οι διατάξεις για την πολιτογράφηση των αλλοδαπών μέχρι και το 1999 καθιστούσαν δύσκολη την απόκτηση γερμανικής υπηκοότητας από αλλοδαπούς και έτσι μεγάλο μέρος των αλλοδαπών παρά την μακρά παραμονή τους στην χώρα δεν έχουν αποκτήσει γερμανικό διαβατήριο σε αντίθεση με τους μετανάστες γερμανικής καταγωγής οι οποίοι αποκτούν την γερμανική υπηκοότητα αυτόματα. Χαρακτηριστικό της χώρας της Γερμανίας είναι ότι ποτέ δεν θεώρησε ότι είναι χώρα μετανάστευσης παρ' ότι τα ποσοστά μετανάστευσης που παρουσίαζε ήταν ανάλογα με εκείνα των κλασσικών χωρών υποδοχής μεταναστών, των Η.Π.Α και του Καναδά. Χαρακτηριστικό του γεγονότος αυτού είναι η βραδύτητα με την οποία το γερμανικό κράτος υιοθέτησε μια πολιτική για τους μετανάστες. Μόλις το 2005 τέθηκε σε ισχύ σαφής νόμος στην Γερμανία για την χορήγηση δικαιωμάτων στους μετανάστες και την ένταξή τους στην γερμανική κοινωνία με πολύ αυστηρές προϋποθέσεις. (Μουσούρου Λ., 2003).

1.2.2 Η περίπτωση της Γαλλίας

Η Γαλλία, σε αντίθεση με την Γερμανία δεν αμφισβήτησε ποτέ ότι είναι χώρα μετανάστευσης καθώς η αγορά εργασίας της Γαλλίας δεχόταν συνεχώς εργατικό δυναμικό από τις αποικίες της (Καναδάς, Καραϊβική, Κονγκό και άλλες χώρες της Αφρικής) από το 19ο αιώνα. Οι πρώτες πληροφορίες για ύπαρξη ξένου εργατικού δυναμικού στην Γαλλία, προέρχονται από την πρώτη απογραφή του 1851. Από το 1851 κάθε παιδί που γεννιόταν στην Γαλλία από αλλοδαπό, επίσης γεννημένο στη Γαλλία, θεωρούνταν αυτομάτως Γάλλος υπήκοος. Από τα μέσα του 19ου αιώνα οι μεταναστευτικές πολιτικές που κατά καιρούς θεσπίζονταν, είχαν σαν στόχο την κάλυψη των αναγκών της αγοράς εργασίας με μετανάστες και την αντιστάθμιση του γαλλικού δημογραφικού ελλείμματος, ευνοώντας την μόνιμη εγκατάσταση ξένων αλλοδαπών και την ένταξη τους στο εθνικό σώμα.(Μουσούρου Λ., 2003).

Οι απώλειες σε εργατικό δυναμικό που προκάλεσαν οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι σε συνδυασμό με τον χαμηλό ρυθμό γεννητικότητας στην Γαλλία γέννησαν την πεποίθηση ότι αυτές οι θέσεις εργασίας θα καλυφθούν από ξένους εργάτες αρχικά από το Βέλγιο και την Γερμανία, έπειτα από την Πολωνία, την Ρωσία, την Ιταλία και την Ισπανία. Μέχρι και το 2000, στις γαλλικές ακτές έφτασαν περίπου 10 εκατομμύρια άνθρωποι , αριθμός πολύ μεγαλύτερος από αυτόν της Γερμανίας την ίδια περίοδο.(Καβουνίδη Τζ. κ.α, 2006).

Κατά την περίοδο 1950 και 1960 και με τους πολέμους της απελευθέρωσης και ανεξαρτησίας των αποικιών, η μετανάστευση στην Γαλλία αυξήθηκε. Ιδιαίτερα μετά την αλγερινή ανεξαρτησία το 1962 και με την συμφωνία του Evian για ελεύθερη και ανεξέλεγκτη είσοδο μεταναστών από την Αλγερία, οι οποίοι ήταν κυρίως πρώην Γάλλοι άποικοι που κατοικούσαν εκεί ή Αλγερινοί που ήρθαν στην Γαλλία κατά την διάρκεια της επανάστασης, μετρήθηκαν στην Γαλλία 350.000 <<Γάλλοι μουσουλμάνοι>> όπως αποκαλούνται στην Γαλλία. Μετά και την απόκτηση της γαλλικής υπηκοότητας από ένα εκατομμύριο αλλοδαπούς εργαζομένους και μέλη των οικογενειών τους, οι ξένοι υπήκοοι αριθμούν στην Γαλλία τα πέντε εκατομμύρια. (Μουσούρου Λ., 2003).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 με την αύξηση της γεννητικότητας και την είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας, μειώθηκε η ανάγκη για ξένο εργατικό δυναμικό. Έτσι, η γαλλική κυβέρνηση σταμάτησε τα προγράμματα μετανάστευσης και νομοθέτησε

αυστηρές διατάξεις για κυρώσεις σε εργοδότες που προσλάμβαναν παράνομους μετανάστες. Από τότε μέχρι και σήμερα, οι νόμοι που θεσπίστηκαν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις είχαν σαν στόχο την μείωση της μετανάστευσης απαγορεύοντας στους αλλοδαπούς την είσοδο στην γαλλική αγορά εργασίας, στερώντας τις άδειες παραμονής από αλλοδαπές συζύγους που βρίσκονταν παράνομα στην Γαλλία πριν τον γάμο, και ενισχύοντας τις αρμοδιότητες της αστυνομίας για απέλαση των αλλοδαπών.(Καβουνίδη Τζ. κ.α, 2006).

Το 1998 οι μεγαλύτερες ομάδες αλλοδαπών μεταναστών στην Γαλλία προέρχονταν κυρίως από την Πορτογαλία (600.000), την Αλγερία (550.000) και το Μαρόκο (450.000). Ο υπόλοιπος αλλοδαπός πληθυσμός αποτελείται από Ιταλούς (230.700), Ισπανούς (200.000), Τυνήσιους (165.000), Τούρκους (160.000), Πολωνούς (46.300) και μετανάστες από την πρώην Γιουγκοσλαβία (51.700). Επίσης, υπήρχαν 360.000 μετανάστες από την Ασία και 1,4 εκατομμύρια μετανάστες από χώρες της υποσαχάριας Αφρικής. Οι απασχολούμενοι αλλοδαποί ανέρχονταν το 1999 σε 2,1 εκατομμύρια αποτελώντας το 8,1% του εργατικού πληθυσμού. (Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., 2001).

Η μετανάστευση στην Γαλλία, θεωρείται παραδοσιακά ζήτημα ασφάλειας τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε διεθνές επίπεδο, δημιουργώντας τον φόβο της δημογραφικής εισβολής, της απώλειας ελέγχου των συνόρων και της επιθετικότητας του Ισλάμ. Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου επέτειναν την τάση αυτή και ως αποτέλεσμα οι Γάλλοι υπήκοοι να είναι καχύποπτοι προς τους μετανάστες. Συνεπώς, ενισχύθηκε η άποψη ότι η μεταναστευτική πολιτική πρέπει να συνδέεται με θέματα εσωτερικής ασφάλειας, τις διακρίσεις, τον αποκλεισμό και τον θρησκευτικό αποκλεισμό και τον θρησκευτικό εξτρεμισμό. Αυτή η τάση των Γάλλων αποδεικνύεται και από την ανοδική πορεία του ακροδεξιού κόμματος του Le Pen την δεκαετία του 1990, κυρίως λόγω του προγράμματος του ενάντια στην μετανάστευση καθώς και των ταραχών που ξέσπασαν στα προάστια του Παρισιού και στην συνέχεια επεκτάθηκαν και σε άλλες πόλεις της Γαλλίας, εξ' αιτίας του αποκλεισμού των μεταναστών και ειδικά των δεύτερης γενιάς μεταναστών από την αγορά εργασίας. (Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., 2001).

1.2.3 Η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου

Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει μακρόχρονη εμπειρία ως χώρα υποδοχής μεταναστών. Από τον 19ο αιώνα, ενάμιση εκατομμύριο Ιρλανδοί εγκαταστάθηκαν στη χώρα με σκοπό την εξεύρεση εργασίας. Μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο 120.000 Εβραίοι εισήλθαν στη χώρα έπειτα από θρησκευτικούς διωγμούς στην Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη. Την πορεία αυτή ακολουθούν 160.000 Πολωνοί οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στη χώρα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο για να εργασθούν για την μεταπολεμική ανασυγκρότηση της χώρας. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι μεταναστευτικές εισροές στη χώρα έχουν σχέση με την αποικιοκρατία και την Κοινοπολιτεία[2]. Οι αυξημένες μεταπολεμικές ανάγκες του Ηνωμένου Βασιλείου τροφοδοτήθηκαν αποκλειστικά από συνεχείς μεταναστευτικές ροές από τις πρώην αποικίες[3]. Με το τέλος του πολέμου, η Μεγάλη Βρετανία βρίσκεται με έναν μεγάλο αριθμό μεταναστών εγκατεστημένων στο έδαφος της, από την Ιρλανδία, την Ινδία, το Πακιστάν, τις Δυτικές Ινδίες και από χώρες της Ε.Ε. φτάνοντας τα 1.572.000 δηλ. το 3,2% του πληθυσμού. Μέχρι και το 1981, και με την είσοδο πληθυσμών από την Κοινοπολιτεία, ο αριθμός των μεταναστών στην Μεγάλη Βρετανία έφτασε τα 3.360.000 άτομα συμμετέχοντας με ποσοστό 6,2%. (Μουσούρου Λ., 2003).

Επομένως, η Βρετανία δεν ακολούθησε το πρότυπο των παραπάνω ευρωπαϊκών χωρών, δηλαδή της προσωρινής φιλοξενίας εργατικού δυναμικού από άλλες χώρες αλλά αντίθετα οι μετανάστες που εισέρχονταν στην χώρα αποκτούσαν το δικαίωμα της μόνιμης παραμονής και την απόκτηση της βρετανικής ιθαγένειας. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Όπως συνέβη και στην Γαλλία, η μετανάστευση άρχισε να αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα μετά το 1958, εξ' αιτίας της αύξησης της ανεργίας, του υπερπληθυσμού και των

[2] Η κοινοπολιτεία ιδρύθηκε αμέσως μετά την κατάρρευση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας ως αποτέλεσμα της δημιουργίας ανεξάρτητων εθνών-χωρών στην θέση των πρώην αποικιών(Ινδία, αποικίες της Καραϊβικής, Ανατολικής Αφρικής κλπ).Σκοπός της Κοινοπολιτείας είναι να διατηρήσει τους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς που είχαν αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια της Αυτοκρατορίας. Όλοι οι υπήκοοι των χωρών του θεσμού είχαν το δικαίωμα της ελεύθερης εισόδου στο Ηνωμένο Βασίλειο , μπορούσαν εύκολα να αποκτήσουν την Βρετανική υπηκοότητα και με την είσοδό τους εξασφάλιζαν το δικαίωμα της μόνιμης διαμονής.

[3] Οι αποικίες της Αγγλίας ήταν οι Ινδίες, η Β. Αμερική ενώ στις αρχές του 20ου αιώνα κέρδισε τις γαλλικές αποικίες στην Ασία και την Αφρική.

φυλετικών εξεγέρσεων σε κάποιες περιοχές της Αγγλίας και άρχισε η λήψη μέτρων για περιορισμό της έλευσης μεταναστών από τις πρώην αποικίες και μέχρι και την δεκαετία του 1980 οι μεταναστευτικές εισροές είχαν μειωθεί και γίνονταν κυρίως μόνο στα πλαίσια της οικογενειακής επανένωσης και της χορήγησης ασύλου. Κατά τη δεκαετία του 1990, οι μεταναστευτικές εισροές προς το Ηνωμένο Βασίλειο αυξήθηκαν σημαντικά. Υπολογίζεται ότι από το 1984 μέχρι και το 2003 έχουν εισέλθει στην χώρα 1,32 εκατομμύρια μετανάστες. Στην αύξηση αυτή συνέβαλαν η μεγέθυνση της βρετανικής οικονομίας, τα υψηλά ποσοστά αιτήσεων ασύλου, ο μεγάλος αριθμός αλλοδαπών φοιτητών στα βρετανικά πανεπιστήμια και οι υψηλοί ρυθμοί οικογενειακής συνένωσης. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, στο Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκονται 4,6 εκατομμύρια άνθρωποι, αποτελώντας το 7,9% του συνολικού πληθυσμού. Οι πολυπληθέστερες εθνικές ομάδες είναι οι Ινδοί (1,8%), οι Πακιστανοί (1,3%), τους φυλετικά αναμεμειγμένους πληθυσμούς (1,2%) μαύρους πληθυσμούς από την Καραϊβική (1%), μαύρους πληθυσμούς από την Ευρώπη (0,8%) και πληθυσμούς από το Μπαγκλαντές με ποσοστό (0,5%) του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Μεγάλο μέρος των μεταναστών αυτών δεν έχουν σχέση με την αποικιοκρατική ιστορία της Βρετανίας και δεν εισέρχονται στη χώρα σαν πρόσφυγες, γεγονός από το οποίο συμπεραίνουμε την ομοιότητα της σύγχρονης μεταναστευτικής εμπειρίας του Ηνωμένου Βασιλείου με τις άλλες δυτικές χώρες. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Όπως και στην Γαλλία έτσι και στο Ηνωμένο Βασίλειο, το θέμα της μετανάστευσης είναι μείζον θέμα τόσο για τον απλό πολίτη όσο και για τις κυβερνήσεις και τα κόμματα. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν διεξαχθεί, η βρετανική κοινή γνώμη είναι προδιατεθειμένη αρνητικά απέναντι στους μετανάστες από την αντίστοιχη ευρωπαϊκή ενώ το 60% των Βρετανών δηλώνει πως η έλευση περισσότερων μεταναστών στην χώρα δεν είναι προς όφελός της. (Μουσούρου Λ., 2003).

Οι νόμοι που ισχύουν στο Ηνωμένο Βασίλειο σχετικά με την μετανάστευση έχουν σαν σκοπό τον περιορισμό των μεταναστευτικών ρευμάτων μέσω της κατάργησης της μορφής της ανειδίκευτης μετανάστευσης και εισαγωγής στην αγορά εργασίας μόνο ειδικευμένων επιστημόνων.

1.2.4 Η περίπτωση της Ολλανδίας

Η Ολλανδία υπήρξε χώρα υποδοχής μεταναστών από τις αποικίες της (Αγκόλα, Μοζαμβίκη, το Σουρινάμ, οι Αντίλλες και την Ινδονησία) από τα μέσα του 16ου αιώνα ως και τις αρχές του 19ου αιώνα (1550-1800). Από το 1800 έως και την αρχή του Παγκοσμίου πολέμου μετατράπηκε σε χώρα αποστολής μεταναστών. Μετά το τέλος του πολέμου και ιδιαίτερα στις αρχές του 1960, δέχθηκε μεταναστευτικές ροές από τις πρώην αποικίες της και από άλλες χώρες όπως η Τουρκία, το Μαρόκο κα. Μετά το 1980, οι κύριοι πληθυσμοί που βρίσκονταν στη χώρα ήταν από την Αφρική και την Ασία. Το 1982, οι πληθυσμοί αυτοί ήταν 54.000 μαζί με τον ασαφή αριθμό παλιννοστούντων από τις πρώην αποικίες. (Μουσούρου Λ., 2003).

Την τελευταία δεκαετία, τα επίπεδα ανεργίας των ξένων πληθυσμών έχουν μειωθεί, αποτέλεσμα της ανόδου που σημείωσε η ολλανδική οικονομία. Πολλοί μετανάστες και πολλά παιδιά μεταναστών εργάζονται σε τομείς οικονομίας που κατά παράδοση απασχολούνταν Ολλανδοί. Τα επίπεδα κοινωνικής συνοχής της ολλανδικής κοινωνίας δεν εμφανίζονται ενθαρρυντικά λόγω των συγκρούσεων και την εμφάνιση εντάσεων στην ολλανδική κοινωνία που προκαλείται από την χαμηλή κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μεταναστών σε σχέση με τον γηγενή πληθυσμό.

Όπως και στην περίπτωση της Γερμανίας, έτσι και εδώ, οι ολλανδικές κυβερνήσεις ποτέ δεν θεώρησαν την Ολλανδία σαν χώρα μετανάστευσης, αντίθετα αντιμετώπισαν το θέμα σαν κάτι προσωρινό το οποίο στο άμεσο μέλλον θα έφθινε. Οι πρώτες διατάξεις για τους μετανάστες στην Ολλανδία θεσπίζονται την δεκαετία του 1980 οι οποίες αποσκοπούσαν στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Το 1998 τέθηκε σε ισχύ ο νέος νόμος για την ένταξη των μεταναστών στην ολλανδική κοινωνία, η οποία περιελάμβανε υποχρεωτικά εκπαιδευτικά μαθήματα της ολλανδικής γλώσσας και επαγγελματικής κατάρτισης. Επειδή όμως, τα αποτελέσματα του νόμου αυτού δεν κρίθηκαν ικανοποιητικά, με το οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο των μεταναστών να βρίσκεται στο ίδιο χαμηλό ή και χαμηλότερο επίπεδο από αυτό των γηγενών, τέθηκε σε ισχύ νέος νόμος το 2005 όπου ορίζει την ένταξη των μεταναστών στην ολλανδική κοινωνία ως μη υποχρεωτική με ατομική ευθύνη του κάθε μετανάστη ενώ εισάγει την έννοια του πολίτη,

θεωρώντας όλους τους κατοίκους της Ολλανδίας ως Ολλανδούς πολίτες ανεξαρτήτως καταγωγής.(Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

1.3 Μεταναστευτικά μοντέλα στη Νότια Ευρώπη

Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς παλιότερα ήταν χώρες αποστολής μεταναστών και τα τελευταία χρόνια έχουν μετατραπεί σε χώρες υποδοχής μεταναστών αποτελώντας αντικείμενο έρευνας για τις αλλαγές που συμβαίνουν στο εσωτερικό τους σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

1.3.1 Η περίπτωση της Ιταλίας

Η Ιταλία ανήκε μέχρι πριν λίγα χρόνια στις κλασσικές ευρωπαϊκές χώρες αποστολής μεταναστών. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρις και τις αρχές του 1960, η φτώχεια ανάγκασε περίπου 25 εκατομμύρια Ιταλούς να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους με προορισμό είτε βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης που ζητούσαν εργατικό δυναμικό είτε σε χώρες της αμερικανικής ηπείρου.

Την δεκαετία του 1960 σημειώθηκε μια μεταβολή αυτής της αποδημητικής τάσης, που οφειλόταν στην άνοδο της βιομηχανίας στη Βόρεια Ιταλία. Έτσι, οι μετακινήσεις προς το εξωτερικό αντικαταστάθηκαν από εσωτερική μετανάστευση. Κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 άρχισε να γίνεται αισθητή η αύξηση των μεταναστευτικών ρευμάτων ιδίως Ιταλών που επέστρεφαν από τις βορειοευρωπαϊκές χώρες που είχαν κλείσει τα σύνορά τους και άλλων οικονομικών μεταναστών από χώρες της Αφρικής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής αλλά και προσφύγων από όλον τον κόσμο (Λατινική Αμερική, Βιετνάμ, Ερυθραία κ.α). Βρήκαν απασχόληση κυρίως στην παραοικονομία, είτε κατέλαβαν θέσεις εργασίας που οι Ιταλοί είχαν πλέον εγκαταλείψει, είτε δημιουργώντας δικές τους (υπαίθριοι μικροπωλητές) και στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Τα πρώτα στατιστικά στοιχεία για τον αλλοδαπό πληθυσμό στην Ιταλία συγκεντρώνονται για πρώτη φορά το 1970, όπου στα τέλη της χρονιάς καταγράφονται 143.838 αλλοδαποί. Μέχρι και το 1980 ο αριθμός αυτός ανέρχεται στους 299.000

αλλοδαπούς ενώ το 1984 οι αριθμοί των διαμενόντων αλλοδαπών ήταν 400.000. Μέχρι και το 1987 και λόγω της νομιμοποίησης των παράνομα εργαζομένων αλλοδαπών ο αλλοδαπός πληθυσμός της Ιταλίας αγγίζει τα 450.000 άτομα.

Στη δεκαετία του 1990 ο αριθμός των αλλοδαπών που μένουν μόνιμα στην Ιταλία διπλασιάζεται και ενώ το 1991 ζουν στη χώρα 649.000 αλλοδαποί, το 2001 ο αριθμός αυτός ανέρχεται σε 1.341.000 αλλοδαπούς. Οι κύριες χώρες προέλευσης των μεταναστών είναι χώρες της βαλκανικής χερσονήσου, όπου έχουν ξεσπάσει διαμάχες στην πρώην Γιουγκοσλαβία η οποία και τελικά κατατμήθηκε σε διάφορα κράτη.

Στα τέλη του 2002, πραγματοποιήθηκαν και άλλες νομιμοποιήσεις των αλλοδαπών και υποβλήθηκαν περίπου 700.000 αιτήσεις νομιμοποίησης με αποτέλεσμα ενώ στην απογραφή του 2002 οι καταγεγραμμένοι αλλοδαποί είναι 1.503.286, το 2003 και με τις νομιμοποιήσεις των αλλοδαπών, ο αριθμός τους ανέρχεται σε 2.194.000 σύμφωνα με το Υπουργείο εσωτερικών και αποτελούν περίπου το 4% του συνολικού πληθυσμού. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Οι κύριες πηγές μεταναστευτικών εισροών στην Ιταλία είναι οι επί το πλείστον χώρες της Ευρώπης όπως η Αλβανία, η Ρουμανία, η Σερβία, η Κροατία και η Ουκρανία καθώς και υπήκοοι από την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Υπολογίζεται ότι σχεδόν 693.000 μετανάστες είναι Ευρωπαίοι. Η Αφρική αποτελεί την δεύτερη μεγαλύτερη μεταναστευτική πηγή για την Ιταλία καθώς 401.500 μετανάστες προέρχονται από το Μαρόκο, την Τυνησία, τη Σενεγάλη, την Αίγυπτο, τη Γκάνα, τη Νιγηρία και την Αλγερία. Από την Ασία προέρχονται περίπου 281.100 μετανάστες με κύριες χώρες προέλευσης την Κίνα, την Σρι Λάνκα, την Ινδία, το Μπαγκλαντές και το Πακιστάν. Ακόμη υπάρχουν και μετανάστες προερχόμενοι από χώρες της ηπείρου της Αμερικής, όπως οι Η.Π.Α, το Περού, η Βραζιλία, ο Ισημερινός, η Δομικανική Δημοκρατία, η Κολομβία, η Αργεντινή και η Κούβα. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Από την γεωγραφική κατανομή των αλλοδαπών στην Ιταλία προέκυψε πως ο βιομηχανικός βορράς αποτελεί πόλο έλξης για τους οικονομικούς μετανάστες. Στην Νότια Ευρώπη όπου είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος ο αγροτικός τομέας καθώς και η παραοικονομία, συγκεντρώνεται το 28,4% των αλλοδαπών οι οποίοι προέρχονται κυρίως από την Τυνησία και το Μαρόκο. Η αύξηση της παράνομης απασχόλησης σε γεωργικές εργασίες οφείλεται στην παροχή εργασίας από τους μετανάστες σε πολύ σκληρές

συνθήκες εργασίας και με πολύ χαμηλές αμοιβές. Γενικά η παράνομη μετανάστευση στην Ιταλία τείνει να αυξάνεται ενώ υπολογίζεται ότι στην χώρα ζουν 800.000 παράνομοι μετανάστες (2004). Κύριες χώρες προέλευσης παράνομων μεταναστών είναι η Αλβανία, η Τυνησία, το Μαρόκο, η Σομαλία, η Ερυθραία, η Σενεγάλη, η Κίνα, η Βραζιλία και οι Φιλιππίνες. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Η Ιταλία δεν αποτελεί μια μεταναστευτική χώρα αντίστοιχη με τον Καναδά ή την Γερμανία γι' αυτό και οι εκάστοτε πολιτικές που ακολουθήθηκαν είχαν σαν σκοπό το περιορισμό της μετανάστευσης σε τέτοιο βαθμό ώστε να ικανοποιούνται οι ανάγκες της ιταλικής αγοράς εργασίας. Ωστόσο, έχουν παραχωρηθεί βασικά δικαιώματα στους οικονομικούς μετανάστες όπως ισότητα στην πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, άδεια παραμονής αορίστου χρόνου μετά από διαμονή έξι ετών στη χώρα και ιατρική περίθαλψη και εκπαίδευση για τα παιδιά τους. (Βαρβιτσιώτης Ι., 2006).

1.3.2 Η περίπτωση της Πορτογαλίας

Η Πορτογαλία μέχρι και τη δεκαετία του 1950 λειτούργησε κυρίως ως χώρα αποστολής μεταναστευτικών πολιτισμών. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1950 υπολογίζεται περίπου ότι δύο εκατομμύρια Πορτογάλοι εγκατέλειψαν τη χώρα τους και εγκαταστάθηκαν στις αποικίες της, κυρίως στην Βραζιλία και σε άλλες αποικίες της αφρικανικής ηπείρου ή στις Η.Π.Α και τον Καναδά. Από τα μάσα του 1950 συνέχισε να στέλνει μετανάστες σε οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες της κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Περίπου 1,5 εκατομμύριο Πορτογάλοι εγκατέλειψαν την χώρα τους με κατεύθυνση άλλες ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως την Γαλλία.

Οι μεταναστευτικές εισροές είχαν ξεκινήσει σε μικρό βαθμό από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 οπότε και ανεξαρτητοποιήθηκαν οι αποικίες της Πορτογαλίας με αποτέλεσμα την έλευση μεταναστών κυρίως από τις πρώην αποικιακές χώρες της Αφρικής και με σκοπό την κάλυψη του ελλείμματος των θέσεων εργασίας στην βιομηχανία και τις κατασκευές. Ταυτόχρονα, λόγω της εισχώρησης πολυεθνικών εταιρειών στην Πορτογαλία, ομάδες Ευρωπαίων κυρίως από την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο εισέρχονταν για εργασία σε αυτές. Επίσης, μετά την ανεξαρτητοποίηση αποικιών,

εκατοντάδες χιλιάδες Πορτογάλοι υπήκοοι που ως τότε ζούσαν στις αποικίες, επέστρεψαν μαζί με την οικογένεια τους στη χώρα. Ταυτόχρονα, οι επιστροφές των πορτογαλικών πληθυσμών συνοδεύτηκαν και από εισροές αφρικανικών πληθυσμών. Περίπου μισό εκατομμύριο Αφρικανοί μετανάστες ήρθαν στη χώρα και εγκαταστάθηκαν στη Λισαβόνα. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και συγκεκριμένα από το 1986 και ύστερα, με την ένταξη της Πορτογαλίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση επετεύχθη μεγέθυνση της πορτογαλικής οικονομίας και οι συνεπακόλουθες επενδύσεις σε έργα υποδομής προκάλεσαν έλλειψη εργατικών χεριών, που καλύφθηκαν με μεταναστευτικές ροές από την Βραζιλία, την Αφρική και σε μικρότερο βαθμό από την Δυτική Ευρώπη. Οι μετανάστες από τις πρώην αποικίες της Αφρικής απασχολήθηκαν στις κατασκευές και στον τομέα της οικιακής εργασίας ενώ οι Βραζιλιάνοι απασχολήθηκαν τόσο σε θέσεις ανειδίκευτης όσο και ειδικευμένης εργασίας.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 οι μεταναστευτικές ροές στην Πορτογαλία προέρχονται από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα από την Ουκρανία, τη Μολδαβία, τη Ρουμανία και τη Ρωσία ενώ μεταναστευτικά ρεύματα συνέχισαν να καταφθάνουν από τη Βραζιλία. Τα μεταναστευτικά ρεύματα από την Ανατολική Ευρώπη εισήλθαν στην αρχή παράνομα στη χώρα και στην συνέχεια απέκτησαν άδειες εργασίας και παραμονής μέσα από μια σειρά νομιμοποιήσεων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια. (Καβουνίδη Τζ., κ.α, 2006).

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, η αύξηση του πληθυσμού της χώρας ήταν της τάξεως του 4,8% (500.000 άνθρωποι) και σε μεγάλο ποσοστό οφείλεται στις μεταναστευτικές εισροές. Το 2002 υπήρχαν στη χώρα 430.000 νόμιμοι αλλοδαποί αποτελώντας το 4% του συνολικού πληθυσμού. Κύριες χώρες προέλευσης των μεταναστών είναι η Βραζιλία, το Πράσινο Ακρωτήριο, η Αγκόλα, η Μοζαμβίκη, η Γουινέα- Μπισάου και το Σάου Τομέ. Πολλοί μετανάστες προέρχονται από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης όπως η Ουκρανία και η Μολδαβία. (Βαρβιτσιώτης Ι., 2006).

Η Πορτογαλική κυβέρνηση διαχωρίζει τους μετανάστες καθώς οι μετανάστες από τις πρώην αποικίες είναι γενικά πιο ευνοημένοι λόγω της γνώσης της γλώσσας και λόγω των μικρότερων χρονικών περιόδων που απαιτούνται για την απόκτηση ιθαγένειας ή μόνιμης κάρτας διαμονής σε σχέση με τους υπόλοιπους μεταναστευτικούς πληθυσμούς.

Η πολιτική της Πορτογαλίας σχετικά με την ένταξη των μεταναστών στον κοινωνικό της ιστό, αποσκοπεί στην εφαρμογή ενός πολυπολιτισμικού μοντέλου για τους μετανάστες από τις πρώην αποικίες καθώς και ένα πλήθος μέτρων για πληροφόρηση και στήριξη των υπόλοιπων μεταναστευτικών εθνικοτήτων. (Μουσούρου Λ., 2003)

1.3.3 Η περίπτωση της Ελλάδας

Η ιστορία της μετανάστευσης στη χώρα μας είναι όση και η ίδια η ιστορία του τόπου μας. Από τα αρχαία χρόνια πληθυσμιακές ομάδες μετανάστευαν σε άλλες περιοχές για διάφορους λόγους (πόλεμοι, κακουχίες, πείνα, κλιματικές αλλαγές κλπ). Από το 1899 μέχρι και το 1911 η Ελλάδα είχε στείλει 253.989 μετανάστες στις Η.Π.Α, στον Καναδά, στην Κούβα, την Βραζιλία και την Νότια Αφρική.

Η μεταπολεμική Ελλάδα χαρακτηρίστηκε από εκτεταμένη ανεργία και υποαπασχόληση του εργατικού δυναμικού. Οι αμοιβές εργασίας στα κράτη της Ευρώπης και στις χώρες της Αμερικής τα οποία ήταν τα τριπλάσια σε σχέση με της Ελλάδας σε συνδυασμό με τις πλεονεκτικές συνθήκες απασχόλησης (εξασφαλισμένη εργασία με συμβόλαια, ασφάλιση, περίθαλψη, οικογενειακά επιδόματα) και τις ευνοϊκές πολιτικές μετανάστευσης στις χώρες υποδοχής αποτέλεσαν σημαντικούς λόγους για την έξοδο των Ελλήνων την περίοδο αυτή. (Κασιμάτη Κ., 1984).

Στην νεότερη ιστορία του έθνους μας και ιδιαίτερα μετά το τέλος των δύο παγκοσμίων πολέμων, το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα απέκτησε πολύ μεγάλη σημασία καθώς αρχίζει ένα μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα ως αποτέλεσμα της φτώχειας που επικρατούσε την εποχή εκείνη στον πληθυσμό προς τις Η.Π.Α, τον Καναδά, την Αυστραλία και προς χώρες της Ευρώπης όπως στην Γερμανία και στο Βέλγιο. Από το 1955 μέχρι και το έτος 1975 αποχώρησαν από την Ελλάδα περίπου 1.200.006 μετανάστες. Οι μετανάστες που έφυγαν ιδιαίτερα μετά το 1964 ήταν κυρίως ανειδίκευτοι εργάτες, αγρότες ή ανεπάγγελτοι. Το τμήμα του ενεργού αγροτικού πληθυσμού ήταν ήδη πολύ μικρό και έτσι η αυξημένη μετανάστευση των αγροτών οδήγησε σε τεράστια μείωση του αγροτικού πληθυσμού, από 161.000 το 1961 σε 64.000 το 1971. (Πατινιώτης Ν., 1989).

Η έλλειψη ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού καλύφθηκε προσωρινά από την εισαγωγή εργατικού δυναμικού από χώρες της Ασίας και της Αφρικής (Πακιστάν, Λιβύη, Ινδία, Φιλιππίνες, κα) το 1972. Το ξένο αυτό εργατικό δυναμικό αποτελούσε το 1%-3% του συνολικού πληθυσμού και οι μετανάστες αυτοί απασχολούνταν κυρίως στα ναυπηγεία, σε βιομηχανίες, κτηνοτροφεία, ορυχεία, ταβέρνες και ως υπηρετικό προσωπικό. (Λιανός Θ., Μπένος Θ., 2003).

Ενδεικτικά, στον παρακάτω πίνακα 1.1 φαίνεται η ελληνική εξωτερική μετανάστευση η οποία χωρίζεται στις παρακάτω περιόδους.

Πίνακας 1.1 Περίοδοι ελληνικής εξωτερικής μετανάστευσης

Περίοδος πριν από το 1900.Η μετανάστευση κατευθύνεται κυρίως προς την λεκάνη της Μεσογείου, της Μαύρης Θάλασσας, την Αίγυπτο κ.λ.π και έχει σποραδικό χαρακτήρα. *Περίοδος 1900-1921*.Παρατηρείται μεταναστευτική κίνηση με αποκλειστική σχεδόν κατεύθυνση τις Η.Π.Α για λόγους κυρίως οικονομικούς και σχετική πληθυσμιακή πίεση. *Περίοδος 1945-1950.* Υπήρξε υποχρεωτική μετακίνηση για πολιτικούς λόγους 1.000.000 Ελλήνων περίπου προς τις γειτονικές χώρες του ανατολικού μπλοκ, σαν αποτέλεσμα του εμφύλιου πολέμου. Παράλληλά, υπάρχει μετακίνηση μέρους του πληθυσμού προς τις Η.Π.Α. Την ίδια περίοδο επιστρέφουν από τα Βαλκάνια 15.000 περίπου Έλληνες. *Περίοδος 1950-1960.* Παρατηρείται μετακίνηση Ελλήνων μεταναστών λόγω της ανεργίας και της υποαπασχόλησης στην χώρα, προς την Αμερική, την Αυστραλία και τον Καναδά. Ταυτόχρονα, και ειδικά το 1955 υπάρχει μεγάλη μεταναστευτική κίνηση προς τις δυτικό- Ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως στο Βέλγιο και την Δυτική Γερμανία. Αντίθετα από τις άλλες μεταναστευτικές κινήσεις, η μετανάστευση προς την Γερμανία χαρακτηρίζεται σαν μια καλά οργανωμένη διάρθρωση, εργατική επιλογή και συμβατικές υποχρεώσεις. Υπολογίζεται ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας αυτής μετανάστευσαν συνολικά 312.000 Έλληνες, από τους οποίους 185.000 εκτός Ευρώπης. *Περίοδος 1961-1973.* Παρατηρείται γενικά, μεγάλη μεταναστευτική κίνηση προς την Ευρώπη. Από τους 965.000 Έλληνες που εγκατέλειψαν τη χώρα, οι 650.000 ή το 68% περίπου κατευθύνθηκε κυρίως προς τη Δυτική Γερμανία και κατόπιν Στη Σουηδία και το Βέλγιο. *Περίοδος 1974- Σήμερα.* Αρχίζει η βαθμιαία κάμψη της μετανάστευσης ενώ, αντίθετα παρατηρείται ολοένα αυξανόμενη παλιννόστηση Ελλήνων μεταναστών. Γενικά, έχει παρατηρηθεί ότι οι Έλληνες που μεταναστεύουν στη Δυτική Ευρώπη προέρχονται κυρίως (70% περίπου) από τις αγροτικές περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, ενώ οι έλληνες που ξενιτεύονται στην Αμερική, τον Καναδά και την Αυστραλία προέρχονται κυρίως από την Νότια Ελλάδα και τα νησιά. Το μεγαλύτερο όμως, ποσοστό (60% περίπου) των Ελλήνων μεταναστών είναι άντρες από 15-44 ετών και το 55%-60% απ' αυτούς πριν από την αναχώρηση τους ήταν στη χώρα οικονομικά ενεργοί.

Πηγή: www.apodimos.gr

Οι επιπτώσεις για την Ελλάδα, ως χώρα αποστολής μεταναστών αφορούν κυρίως στην αγορά εργασίας και στο εισόδημα και την κατανομή του. Η μετανάστευση έλυσε το πρόβλημα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης που χαρακτήριζαν την Ελλάδα της μεταπολεμικής περιόδου. Τα άτομα που μετανάστευσαν δεν ήταν άνεργα στο σύνολό τους αλλά συνέβαλλαν στην ελάττωση της πίεσης που δημιουργούσε η προσφορά εργασίας σε μια αγορά και μια οικονομία η οποία δεν είχε την δυνατότητα να την απορροφήσει λόγω και της εσωτερικής μετανάστευσης την περίοδο εκείνη. (Κοτζαμάνης Β., 2000).

Κατά την μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα κατά την περίοδο της αποδημίας, ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας εμφανίζεται υψηλός. Στον πρωτογενή τομέα και παρά την μετανάστευση των αγροτών, σημειώνεται σημαντική αύξηση των εκτάσεων που καλλιεργούν και εκμεταλλεύονται οι οικογένειες αυτών που μετανάστευσαν καθώς ο κλήρος τους προστίθεται στο κλήρο που εκμεταλλεύονται τα μέλη της ευρείας οικογένειας των μεταναστών. Ως αποτέλεσμα, αυξήθηκε το εισόδημα εκείνων που παρέμειναν στην ύπαιθρο και ασχολούνταν με την γεωργία και σημειώθηκε αύξηση του ακαθάριστου αγροτικού προϊόντος. Στον δευτερογενή τομέα, η αύξηση της ζήτησης εργασίας σε συνδυασμό με την μετανάστευση συνέβαλε στην βελτίωση των όρων απασχόλησης των εργαζομένων και στην αύξηση των ημερομισθίων κατά 11,26% ετησίως με αντίστοιχη αύξηση κόστους ζωής 3,85%. (Πατινιώτης Ν., 1989).

Σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας την περίοδο που ήταν χώρα αποστολής μεταναστών έπαιξαν τα εμβάσματα των μεταναστών. Τα εμβάσματα επενδύθηκαν κυρίως για την αγορά ακινήτων και ενίσχυσαν την κατανάλωση αγαθών, πράγμα που συνέβαλλε στην καλυτέρευση του επιπέδου ζωής των λαϊκών στρωμάτων.

Την ίδια περίοδο, σημειώνεται και μια παράλληλη επιστροφή των μεταναστών στην γενέτειρα, η λεγόμενη παλιννόστηση. Η Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία αρχίζει να καταγράφει στοιχεία της παλιννόστησης από το 1968. Η παλιννόστηση πραγματοποιείται αυτήν την περίοδο κυρίως από τον ευρωπαϊκό χώρο καθώς οι περισσότεροι που επιστρέφουν είναι μετανάστες από την Ομοσπονδιακή Γερμανία. Συνολικά, οι παλιννοστούντες αυτήν την περίοδο ήταν περίπου 420.000. Αυτό σημαίνει ότι μέχρι και το 1975, 780.000 μετανάστες έφυγαν οριστικά από την Ελλάδα, δηλαδή το 8% του

συνολικού πληθυσμού ή το 22% του βρισκόμενου σε παραγωγική ηλικία πληθυσμού. Το στοιχείο αυτό φανερώνει την ανάγκη της χώρας για είσοδο εργατικού δυναμικού. (Πατινιώτης Ν., 1989).

Κατά τις επόμενες δεκαετίες, η Ελλάδα με την ένταξη της στην Ευρώπη και την άνοδο του γεωργικού εισοδήματος αποτελεί ελκυστική επιλογή για τους μετανάστες οι οποίοι προέρχονται κυρίως από την ταραγμένη περιοχή των Βαλκανίων. Ιδιαίτερα, κατά τη δεκαετία του 1990, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως νέα χώρα υποδοχής μεταναστών και βιώνει ένα νέο φαινόμενο το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει και για το οποίο πρέπει να υιοθετήσει μια υγιή πολιτική στρατηγική.

Κεφάλαιο 2^{ο} :Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα

2.1 Αίτια φαινομένου της μετανάστευσης

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες και ιδίως από την περίοδο της πτώσης των καθεστώτων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης σε συνδυασμό με την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σημειώθηκε σημαντική εισροή μεταναστών από γειτονικές και άλλες ευρωπαϊκές χώρες με νόμιμες ή όχι διαδικασίες. Η ελληνική αγορά εργασίας εμφανίστηκε ελκυστική και οι λόγοι που ερμηνεύουν αυτήν την εισροή είναι:

- Η διαφορά αμοιβών εργασίας, καθώς η κατώτατη αμοιβή εργασίας στην Ελλάδα ήταν πολλαπλάσια εκείνης που επικρατούσε στις χώρες αποστολής μεταναστών.
- Η αύξηση του γεωργικού εισοδήματος μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, παρείχε την δυνατότητα στους γεωργούς την χρησιμοποίηση αμειβόμενης εργασίας μεταναστών και την αποφυγή εργασιών που θεωρούνται κοινωνικά υποδεέστερες.
- Η μείωση της γεννητικότητας στην ύπαιθρο, με αποτέλεσμα τον περιορισμό των εργατικών χεριών σε γεωργικές εργασίες, ιδίως των παιδιών και των νέων σε συνδυασμό με την ερήμωση των αγροτικών περιοχών και τη μετανάστευση πληθυσμού προς τις πόλεις. (Αποστολόπουλος Κ. κ.α, 2003).

Οι μετανάστες προσφέρουν χαμηλά αμειβόμενη ανειδίκευτη εργασία, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα σε μικρομεσαίες κυρίως επιχειρήσεις και αρχηγούς εκμεταλλεύσεων να αντιμετωπίσουν τον αυξανόμενο ανταγωνισμό μειώνοντας το κόστος τους. Η αδυναμία της κοινωνικής προστασίας, η ανάγκη για ευελιξία στις εργασιακές σχέσεις και η αναδιάρθρωση της οικονομίας, συμβάλλουν στην ένταση του φαινομένου της απασχόλησης μεταναστών. Παράλληλα παρατηρείται μια στροφή στον επαγγελματικό προσανατολισμό των Ελλήνων με σκοπό την αναζήτηση θέσεων εργασίας υψηλότερης ποιότητας λόγω της ανάπτυξης του τομέα των υπηρεσιών και της ανόδου του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου του ελληνικού λαού.

Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια επαγγέλματα που δεν πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, καθώς και όσα είναι εποχιακής φύσεως (γεωργία, τουρισμός,

κατασκευές), να καταλαμβάνονται συχνά από μετανάστες λόγω της οικονομικής τους δυσπραγίας και του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου τους. Απ' την άλλη μεριά, η εποχικότητα στους βασικούς κλάδους της οικονομίας της Ελλάδας, όπως η γεωργία, ο τουρισμός και η αλιεία έχουν τη δυνατότητα ή και την ανάγκη απορρόφησης ανθρωπίνου δυναμικού σε ανειδίκευτους αλλά και <<ευέλικτους>> εργαζόμενους, οι οποίοι αναζητούνται ανάμεσα στους μετανάστες.[4]

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 οι αλλοδαποί στη χώρα μας εκτιμάται πως φτάνουν το 7% του πληθυσμού και ανέρχονται αριθμητικά σε 761.813 άτομα. Επίσης, να αναφερθεί ότι πολλοί μετανάστες δεν υπέβαλλαν αίτηση για λευκή κάρτα για λόγους όπως ελλιπή ενημέρωση, φόβος για απέλαση ή έλλειψη ενσήμων. Έτσι, υπολογίζεται ότι στον ήδη καταμετρημένο αριθμό των μεταναστών προστίθενται ακόμα γύρω στους 350.000 μετανάστες και το ποσοστό φτάνει στο 10% του πληθυσμού. (ΙΜΕΠΟ,2004) Υπολογίζεται ακόμη πως το σύνολο των εργαζομένων μεταναστών, συγκροτεί περίπου το 15%-18% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Το δυναμικό που έχει εισέλθει στην Ελλάδα αποτελείται από αλλοδαπούς που προέρχονται από χώρες μέλη της Ε.Ε, από αφρικανικές χώρες και την Αμερική, από Έλληνες ομογενείς που προέρχονται από Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και επέστρεψαν στην Ελλάδα, από αλλοδαπούς που ζήτησαν πολιτικό άσυλο στη χώρα μας και μετανάστες από γειτονικές, κυρίως βαλκανικές χώρες. Η ευρεία πλειοψηφία των αδειών που δίνονται είναι για λόγους εργασίας και ανέρχεται στο 80% των μεταναστών που έχουν άδεια παραμονής. Η απογραφή δείχνει 413.000 μετανάστες που δήλωσαν ότι ήρθαν για να δουλέψουν. Αν υπολογίσουμε και αυτούς που δεν έχουν άδεια παραμονής, ο αριθμός αυτός αυξάνεται κατά πολύ. (ΕΣΥΕ,2001)

Οι συνέπειες της μετανάστευσης σύμφωνα με τις σχετικές μελέτες που έχουν γίνει μέχρι στιγμής, για την Ελλάδα και περισσότερο για την ελληνική οικονομία θεωρούνται θετικές. Ακόμη, υπάρχουν ενδεχόμενες θετικές συνέπειες για το οξύ δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας. Η ενσωμάτωση των Αλβανών μεταναστών δεύτερης γενιάς, όσων δηλαδή έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, αποτελεί εφικτό στόχο, εάν χαραχθεί και υλοποιηθεί η απαραίτητη εκπαιδευτική και κοινωνική πολιτική.

[4] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά ανατρέξτε στην ιστοσελίδα www.nax.gr

2.2 Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών

Η ελληνική πολιτεία βρέθηκε απροετοίμαστη μπροστά στο φαινόμενο αυτό της ξαφνικής αλλαγής της χώρας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα δεν έχει απογραφεί με ακρίβεια. Εκτός από τον καταγεγραμμένο και νόμιμο όγκο των μεταναστών, υπάρχει και ένα πολύ υψηλό ποσοστό τους, που διαμένει ή και εργάζεται στη χώρα παράνομα. Επομένως, είναι δύσκολο να υπάρξει κάποιος απόλυτα έγκυρος υπολογισμός του μεγέθους και των χαρακτηριστικών τους. Το έτος απογραφής 2001 καταγράφηκαν 761.813 άτομα που κατοικούν στη χώρα χωρίς Ελληνική υπηκοότητα και αποτελούν το 7% του πληθυσμού της χώρας. Αν υπολογιστεί και το ποσοστό των μεταναστών που δεν συμπεριλήφθηκαν στις απογραφές, καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους, τότε το ποσοστό αυτό μπορεί να φτάσει στο 10%. Αυτό σημαίνει ότι οι μετανάστες στην χώρα μας ξεπερνούν το εκατομμύριο, γεγονός που αποτελεί πρόκληση για την πολιτεία ώστε να καταφέρει να διαφυλάξει τη συνοχή της αλλά και να σχεδιάσει μια αποτελεσματική πολιτική για την μετανάστευση. (Χλέτσος Μ. κ.α, 2005).

Το δυναμικό που έχει εισέλθει στη χώρα μας αποτελείται από αλλοδαπούς που προέρχονται από γειτονικές, κυρίως βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, κα) οι οποίοι αριθμούν τα 500.000 άτομα, από αφρικανικές χώρες καθώς και χώρες της αμερικανικής ηπείρου (Βραζιλία, Κούβα, Αργεντινή κα) οι οποίοι ανέρχονται αριθμητικά στα 265.000 άτομα και από χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμη, έχουν εγκατασταθεί μόνιμα Έλληνες ομογενείς που προέρχονται από Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (100.000 άτομα) και αλλοδαποί που ζήτησαν πολιτικό άσυλο στην χώρα μας (156 άτομα). (Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., 2001).

Οι συνέπειες της μαζικής μετανάστευσης προς την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια είναι ποικίλες και αφορούν την οικονομία της χώρας και την αύξηση του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού. Συγκεκριμένα, η εργασία των μεταναστών (νόμιμων και μη) οι οποίοι αποτελούν φτηνή εργατική δύναμη, έχει οδηγήσει στην μείωση του κόστους παραγωγής η οποία είναι αρκετά μεγάλη σε κλάδους όπως οι κατασκευές, ο αγροτικός τομέας, ο τουρισμός και σε βιοτεχνικές δραστηριότητες. Κατά συνέπεια, υπάρχει θετική επίδραση στον πληθωρισμό ο οποίος μειώνεται λόγω της μείωσης του εργατικού

κόστους. Η εργασία των μεταναστών η οποία λειτουργεί σαν ένας κρυφός παραγωγικός πόρος της οικονομίας, αυξάνει το εργατικό δυναμικό, την προσφορά εργασίας και κατά συνέπεια τον όγκο παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Έτσι, συμβάλλουν θετικά στην διαμόρφωση του ΑΕΠ της χώρας. Επίσης, συνεισφέρουν στην μεγέθυνση της συνολικής κατανάλωσης. (Λιανός Θ., 2003).

Σημαντική, θεωρείται επίσης η συμβολή των μεταναστών στην αύξηση του πληθυσμού και κατά συνέπεια στην προσφορά εργασίας. Ακόμη, συμβάλλουν στην διατήρηση της μικρής υπεροχής των γεννήσεων έναντι των θανάτων τη δεκαετία του '90. Χωρίς τις γεννήσεις των αλλοδαπών η Ελλάδα θα εμφάνιζε φυσική μείωση αντί για φυσική αύξηση του πληθυσμού. (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, 2001).

Σαν αρνητική επίπτωση σημειώνεται η αύξηση της απασχόλησης στην παραοικονομία που είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στην Ελλάδα. Αυτή η αύξηση οφείλεται στην απασχόληση των μεταναστών στον τομέα αυτό με αποτέλεσμα την απώλεια ποσών από τα ασφαλιστικά ταμεία. Ένα άλλο αρνητικό στοιχείο της παρουσίας των μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας είναι ότι επιβραδύνουν τον τεχνολογικό εξοπλισμό της παραγωγής. Συγκεκριμένα, στην γεωργική παραγωγή, η χρήση των φτηνών εργατικών χεριών των μεταναστών έχει περιορίσει τον τεχνολογικό εξοπλισμό της παραγωγής. Επίσης, λόγω της απασχόλησης των μεταναστών σε θέσεις εργασίας που δεν απαιτούν ιδιαίτερη εξειδίκευση, φαίνεται ότι επηρεάζεται η ανεργία του ντόπιου λιγότερου ειδικευμένου εργατικού δυναμικού καθώς επίσης μειώνεται το εισόδημά τους λόγω του ανταγωνισμού που υφίστανται στην αγορά εργασίας από την αύξηση του ενεργού πληθυσμού. (Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., 2001).

Με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, το 1999 σημειώθηκε αύξηση του ελληνικού πληθυσμού κατά 18.000 άτομα από τα οποία 14.000 είναι μετανάστες ενώ από τις 100.000 περίπου γεννήσεις κάθε χρόνο, υπολογίζεται ότι οι 15.000 αφορούν αλλοδαπές οικογένειες. Επίσης, κατά τα έτη 1998-1999 φοιτούσαν στα δημοτικά σχολεία 13.584 παιδιά αλλοδαπών.

Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, η Ελλάδα το 2015 υπολογίζεται ότι θα έχει περίπου 14,2 εκατομμύρια κατοίκους από τους οποίους τα 3 με 3,5 εκατομμύρια θα είναι αλλοδαποί, μη προερχόμενοι από την Ε.Ε. Σε αυτήν την υπόθεση, σημαντικό ρόλο παίζει η

συνεχιζόμενη πολιτική και οικονομική αβεβαιότητα στο ευρύτερο βαλκανικό περιβάλλον και η ταραγμένη κατάσταση στις αυτόνομες πλέον χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας.
Επίσης, το φαινόμενο της μετανάστευσης αναμένεται να συνεχιστεί λόγω της ισχυρής παρουσίας των οικονομικών σχέσεων της Ελλάδας με τις αναπτυσσόμενες βαλκανικές χώρες και του χαμηλού ρυθμού ανάπτυξης αυτών καθώς και της γεωγραφικής της θέσης ως ενδιάμεσος σταθμός για τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και την Αμερική. Αναμένεται επίσης, να συνεχιστεί το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης λόγω του μεγάλου μήκους των ελληνικών ακτών και της αδυναμίας λόγω αυτού της επίβλεψης τους. (Χλέτσος Χ., Ναξάκης Μ., 2001).

2.2.1 Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης

Μια ευρέως διαδεδομένη άποψη στην ελληνική κοινωνία βασίζεται κυρίως στην ιδέα ότι οι μετανάστες ως εργαζόμενοι μετατοπίζουν Έλληνες από την απασχόληση και συμβάλλουν με αυτόν τον τρόπο, εν μέρει, στο υψηλό ποσοστό ανεργίας της ελληνικής οικονομίας. Βεβαίως, η άποψη αυτή έρχεται σε ευθεία αντίθεση με μια σειρά από ευρήματα και τα αντίστοιχα διαθέσιμα επεξεργασμένα στοιχεία που φανερώνουν ότι στο οικονομικό πεδίο οι μετανάστες όχι μόνον δεν φαίνεται να απειλούν τις θέσεις εργασίας των Ελλήνων αλλά αντίθετα συμβάλλουν στην αύξηση του ΑΕΠ και γενικότερα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.
Ωστόσο οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης δεν περιορίζονται σε ζητήματα αγοράς εργασίας. Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης συνήθως μπορούν να εντοπιστούν επίσης στα γενικότερα οικονομικά μεγέθη καθώς και στα δημόσια οικονομικά.
Για την Ελλάδα, οι σχετικές έρευνες είναι λιγοστές. Η κυριότερη εξήγηση εντοπίζεται στον περιορισμό των διαθέσιμων στοιχείων ιδιαίτερα μέχρι την απογραφή πληθυσμού της ΕΣΥΕ του 2001. Έτσι, οι πρώτες μελέτες ήταν είτε εντοπισμένες γεωγραφικά είτε περιέγραφαν περισσότερο κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των μεταναστών (Πετρινιώτη, Τριανταφυλλίδου, Μικράκη, 1995).
Το 1995 στην έρευνα/μελέτη τους οι Lianos, T.P., Sarris, A.H. & Katseli, πραγματοποίησαν την πρώτη συγκέντρωση πρωτογενών στοιχείων σε τέσσερις νομούς

της Β. Ελλάδας και προσδιόρισαν τις αποδοχές των μεταναστών σε σχέση με των Ελλήνων εργαζομένων (μεταξύ 40% και 60% χαμηλότερες). Ταυτόχρονα όμως φάνηκε ότι οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες δεν επιθυμούσαν οι Έλληνες. Εντοπισμένες πρωτογενείς έρευνες ακολούθησαν όπως για παράδειγμα αυτή των Αλβανών της Θεσσαλονίκης των Λαμπριανίδη & Λυμπεράκη (2000).

Η εργασία των Σαρρή και Ζωγραφάκη (1999) αν και αναφέρεται κυρίως στην περίπτωση των παράνομων μεταναστών στηρίζει τους υπολογισμούς της σε ένα μοντέλο γενικής ισορροπίας.

Πιο πρόσφατα οι Cholezas & Tsakloglou (2006) υποστηρίζουν ότι το κύριο χαρακτηριστικό που προσδιορίζει και την ελληνική ιδιαιτερότητα σε σύγκριση με άλλες περιπτώσεις (Ισπανία, Πορτογαλία κα.) είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών της προέρχονται από την Αλβανία. Η συγκυρία συνέπεσε με την ανάγκη της ελληνικής οικονομίας για φτηνά εργατικά χέρια ούτως ώστε αν μειωθεί το παραγωγικό κόστος και να ελεγχθεί ο πληθωρισμός με σκοπό την επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης για την ένταξη της στην ΟΝΕ. Ιδιαίτερα δε, η παράνομη μετανάστευση διευκόλυνε προς αυτήν την κατεύθυνση αφού οι τελευταίοι δεν είχαν την δυνατότητα να διαπραγματευτούν το ύψος των αμοιβών τους. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης μετά το 1989 για την οικονομία της χώρας έχουν κριθεί θετικές:

Α) Επιπτώσεις μετανάστευσης στην αγορά εργασίας

- Οι μετανάστες έχουν συμβάλλει στην αύξηση του εργατικού δυναμικού και του αριθμού των απασχολούμενων- επομένως και στην αύξηση της συνολικής προσφοράς προϊόντος.
- Οι μετανάστες δεν φαίνεται να έχουν επηρεάσει αρνητικά το ποσοστό της ανεργίας.
- Απαλύνει τις αυστηρές γεωγραφικές δυσκαμψίες- οι μετανάστες πάνε σε περιοχές με υψηλή ζήτηση που δεν είναι εύκολο να μετακινηθούν για λίγο χρόνο Έλληνες εργαζόμενοι.
- Η αρχική τους ενσωμάτωση σε τομείς της άτυπης οικονομίας ή της παραοικονομίας λειτούργησε σαν φίλτρο στη μετάβαση για πιο σταθερές δουλειές.

- Κατά περιοχές όσο υψηλότερη η συγκέντρωση των μεταναστών τόσο χαμηλότερη η ανεργία.
- Θετική επιρροή στην αύξηση της γυναικείας απασχόλησης (μέσω της φροντίδας των ηλικιωμένων και των παιδιών). (Ρεϊζογλου Β., 1998)

Β) Επιπτώσεις στην Οικονομία

- Οι μετανάστες συμβάλλουν θετικά στο ΑΕΠ.
- Η εισροή μεταναστών λειτουργεί ως κάποιο βαθμό σαν μηχανισμός επιβράδυνσης της διαδικασίας μείωσης της ανταγωνιστικότητας.
- Εξαιτίας του χαμηλού εργατικού κόστους η μετανάστευση συγκράτησε τη μετεγκατάσταση επιχειρήσεων σε χώρες χαμηλού κόστους.
- Υπήρξε υψηλή ζήτηση χωρίς ανατιμήσεις. (Ρεϊζογλου Β., 1998)

Γ) Επιπτώσεις στα Δημόσια Οικονομικά

- Οι οικονομικοί μετανάστες είναι νέοι και συμβάλλουν στην επιβίωση του ασφαλιστικού συστήματος.
- Το ποσοστό των συνταξιούχων μεταναστών είναι ακόμα χαμηλό.
- Οι οικονομικοί μετανάστες επειδή στην πλειοψηφία τους είναι νέοι επιβαρύνουν λιγότερο το σύστημα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. (Ρεϊζογλου Β., 1998)

2.2.2 Οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης

Η ελληνική ταυτότητα στηρίζεται κατά κόρον σε εθνοτικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Ως εκ τούτου, είναι πιθανό, οι μετανάστες να εκλαμβάνονται, για ένα τμήμα του γηγενούς πληθυσμού, ως μια σοβαρή απειλή για την εθνοτική ομοιογένεια της χώρας.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η εκπόνηση ερευνητικών εργασιών, με αντικείμενο την εξέταση των θετικών και αρνητικών αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την ανάπτυξη διαφόρων σεναρίων, όπως π.χ. η αποδοχή και στήριξη της πολυπολιτισμικής κοινωνίας ή αντιθέτως η προσκόλληση στα ιδανικά μιας εθνοτικά και πολιτισμικά ομοιογενούς

κοινωνίας αποτελεί μια άκρως ενδιαφέρουσα και αναγκαία ενέργεια με στόχο την εμβάθυνση των υφιστάμενων γνώσεων για το μεταναστευτικό φαινόμενο.

Οι αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης ως προς την εγκληματικότητα έχουν προβληθεί κατά κόρον από τα ΜΜΕ. Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι Έλληνες συνδέουν την αύξηση της εγκληματικότητας με την εισροή μεταναστών στην επικράτεια. Η αυξημένη εγκληματικότητα των μεταναστών επιβεβαιώνεται εμπειρικά από πρόσφατη μελέτη. Συγκεκριμένα, για το έτος 2001, η εγκληματικότητα των μεταναστών ήταν της τάξης του 8,3 της χιλίοις έναντι 5,83 της χιλίοις για το γηγενή πληθυσμό. Πρέπει να σημειωθεί ότι για λόγους σύγκρισης, εξετάστηκαν μόνο οι κατηγορίες σοβαρών εγκλημάτων. Αν και τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν υψηλότερα ποσοστά παραβάσεων από την πλευρά των μεταναστών, πρέπει να αναφερθούν οι παρακάτω σημαντικές διευκρινίσεις:

- η ταύτιση μετανάστη-εγκληματία (που προβλήθηκε κατά κόρον από τα ΜΜΕ και που επικρατεί στις στάσεις και αντιλήψεις του γηγενούς πληθυσμού) δεν επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία αυτά. Ο συντριπτικός αριθμός των εγκλημάτων συνεχίζεται να διαπράττεται από Έλληνες πολίτες. Δηλαδή, η αυξημένη συμμετοχή των μεταναστών στην διάπραξη των εγκλημάτων δεν αιτιολογεί σε καμία περίπτωση τον παρατηρούμενο στιγματισμό των μεταναστών
- δεύτερον πρέπει να σημειωθεί ότι τα εγκλήματα των μεταναστών δεν έχουν υποχρεωτικά ως θύματα Έλληνες πολίτες. (Λιανός, Πετραλιάς, Μπούσουλας, 2004).

Κεφάλαιο 3^{ο} : Νομοθετικό πλαίσιο για τη μετανάστευση

Η απότομη και ραγδαία αύξηση των μεταναστευτικών ρευμάτων, που σημειώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του ’90, προκάλεσε τη δημιουργία ενός νομοθετικού μηχανισμού, ο οποίος εξελίσσεται συνεχώς. Το ελληνικό κράτος προσπαθεί, έκτοτε, να σχεδιάσει αφενός και να εφαρμόσει αφετέρου ένα νομοθετικό πλαίσιο για τη μετανάστευση, αλλά και γενικότερα τη μεταναστευτική πολιτική. Η προσπάθεια των κρατικών αρχών υποδηλώνει αρχικά την έλλειψη εμπειρίας σε θέματα υποδοχής μεταναστών, η οποία μεταφράζεται από μια προσπάθεια απώθησης της εισόδου αλλοδαπών από τρίτες χώρες. Ωστόσο, η υπάρχουσα *μεταναστευτική πολιτική* της Ελλάδας κλείνει αισίως μια δεκαπενταετία.

3.1 Οι πρώτοι νόμοι για τη μετανάστευση: Ν. 3275/1925 & Ν .4320/1929

Ο πρώτος ελληνικός νόμος για την μετανάστευση (ν. 3275/1925) ψηφίστηκε το 1925 με τίτλο «περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι». Δύο χρόνια όμως αργότερα αντικαταστήθηκε από το ν. 4310/1929 *«περί εγκαταστάσεως κα κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού έλεγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων», ο οποίος και ίσχυσε για περισσότερο από 60 χρόνια.* (Καψάλης Α., Κατσορίδας Δ., 2004).
Ο νόμος 4310/1929 επικυρώθηκε για να καλύψει το νομοθετικό κενό που δημιούργησε η μαζική άφιξη των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής. Ωστόσο, δεν εφαρμόστηκε κατά γράμμα. Ο αριθμός των αλλοδαπών, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του ’80, ήταν τόσο ασήμαντος, που το κράτος δεν ανησύχησε για τη νομιμότητα ή μη της παραμονής τους στο ελληνικό έδαφος. Το ίδιο άλλωστε συμβαίνει και με την κοινή γνώμη. Όπως υπογραμμίζεται από τους Μαυράκη, Παρανόγλου & Παύλου (2001), η έκφραση «λαθρομετανάστες» ήταν ανύπαρκτη μέχρι τότε.(Μαυράκης Α., Παρανόγλου Δ. & Παύλου Μ. , 2001).

3.2 Ο νόμος 1975/1991

Ο επόμενος νόμος 1975/1991 («αστυνομικός έλεγχος των μεθοριακών διαβάσεων, είσοδος, παραμονή, εργασία και απελάσεις αλλοδαπών και διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων»), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 1992, στην ουσία αποτελεί μια πρώτη απόπειρα διατύπωσης μεταναστευτικής πολιτικής. Ωστόσο, ο υπερβολικά μεγάλος αριθμός υπηρεσιών (υπουργεία, αστυνομικές υπηρεσίες, ΟΑΕΔ κ.α.), που εμπλέκει, καθιστά τον έλεγχο και το χειρισμό της εισόδου και της παραμονής αλλοδαπών μια πραγματικά δαιδαλώδη κατάσταση. Πράγματι, στο συγκεκριμένο νόμο προβλέπονται μια σειρά από ιδιαιτέρα περίπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες, τόσο για την απόκτηση της προσωρινής άδειας, όσο και για την άδεια παραμονής, καθώς κάθε μια από αυτές απαιτεί μια ατελείωτη σειρά από δικαιολογητικά, τα οποία, ως επί το πλείστον, εμπλέκουν πολλές υπηρεσίες. (Καψάλης Α., Κατσορίδας Δ., 2004).

Η απαγόρευση εισόδου, χωρίς την προαπαιτούμενη προσωρινή άδεια εργασίας (ισχύος ενός έτους), που εκδίδεται από το ελληνικό προξενείο της χώρας αναχώρησης και η οποία είχε καθοριστεί από τον προηγούμενο νόμο (1929), παραμένει και συμπληρώνεται από μια σειρά απαγορεύσεων και ποινικοποιήσεων, που απευθύνονται στους μη-νόμιμα διαμένοντες στο ελληνικό έδαφος αλλοδαπούς.

Πρόκειται για μια αστυνομικού χαρακτήρα προσέγγιση, στόχος της οποίας είναι να εμποδίσει και να αποθαρρύνει τους αλλοδαπούς τρίτων χωρών να έρθουν για εγκατάσταση στην Ελλάδα, ή να τους οδηγήσει στην αναχώρηση από αυτήν. Ουσιαστικά, ο νόμος παραχωρεί πλήρως τη διαχείριση της μετανάστευσης στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Ενδεικτικά, ο νομοθέτης προβλέπει τη δημιουργία ειδικών ομάδων για τη «*δίωξη παράνομων αλλοδαπών*» αφενός, και για την «*απέλασή*» τους αφετέρου. Αυτή η πρώτη προσέγγιση, η οποία ευθυγραμμίζεται με την αντίστοιχη της Ε.Ε, καθρεφτίζει μια αμυντική στάση απέναντι στη μετανάστευση. (Καψάλης Α., Κατσορίδας Δ., 2004)

Τόσο η έκταση αλλά και ο πολύπλοκος χαρακτήρας του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα, όσο και η αναγκαιότητα κατάρτισης ενός βραχυπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού μιας ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής δεν γίνονται κατανοητά. Τα προβλεπόμενα αστυνομικά μέτρα και ο γραφειοκρατικός

μηχανισμός αυτής της πολιτικής αποδείχτηκαν αναποτελεσματικά. Δεν επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, δηλαδή την αναχώρηση των μεταναστών, αλλά ούτε και την αποτροπή της εισόδου νέων μεταναστών, αναγκάζοντας το κράτος να υιοθετήσει το Πρώτο Πρόγραμμα Νομιμοποίησης.

Μέχρι το ελληνικό κράτος να υιοθετήσει τα προεδρικά διατάγματα 358 και 359 του 1997, με τα οποία αρχίζει η διαδικασία νομιμοποίησης των μέχρι τότε μη νόμιμων αλλοδαπών θα μεσολαβήσουν έξι χρόνια. Το Πρώτο Πρόγραμμα Νομιμοποίησης προέβλεπε, την απογραφή και σε δεύτερο στάδιο τη μερική νομιμοποίησή τους. Η πρώτη φάση (απογραφή) που εγκαινιάζεται με το Προεδρικό Διάταγμα 358/ 1997, στόχευε στην <<απογραφή των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα και που εργάζονται, ή ψάχνουν για εργασία>>, μέσω των αιτήσεων που κατατίθενται στον ΟΑΕΔ. Κατά τη διάρκεια της φάσης 370.000 παράνομοι αλλοδαποί καταθέτουν αίτηση για προσωρινή άδεια παραμονής (λευκή κάρτα, ισχύος τριών μηνών), από τους οποίους οι 213.000 λαμβάνουν την προσωρινή άδεια παραμονής και συνεχίζουν τη διαδικασία νομιμοποίησής τους, περνώντας στη δεύτερη φάση. Σε αυτήν, είχαν τη δυνατότητα, με τη συμπλήρωση των απαιτούμενων ημερών εργασίας (συνήθως με τον προαπαιτούμενο αριθμό ενσήμων) να αποκτήσουν την «πράσινη κάρτα», η ισχύ της οποίας ανάλογα με την περίπτωση κυμαινόταν από ένα έως τρία χρόνια.

Μόλις ένα χρόνο μετά την εφαρμογή του Πρώτου Προγράμματος Νομιμοποίησης ακολουθεί η εφαρμογή του μέτρου περί «μαζικού ελέγχου νομιμότητας», το οποίο βαπτίζεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ως "επιχείρηση σκούπα". Έχει ως στόχο την "εκκαθάριση" της χώρας από τους παράνομα διαμένοντες μετανάστες και ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και την απέλαση δεκάδων χιλιάδων αλλοδαπών, σύμφωνα με τη λογική της "μηδενικής ανοχής". (Καψάλης Α., Κατσορίδας Δ., 2004).

Έκτοτε, οι επιχειρήσεις απέλασης συνεχίζονται. Σύμφωνα με τον Baldwin Edwards M., μέχρι το 2001 περισσότεροι από δύο εκατομμύρια μη νόμιμα διαμένοντες στη χώρα αλλοδαποί απελαύνονται (Baldwin Edwards M.,2004).

Ο νόμος 2910/ 2001 (είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια-κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις) ανοίγει το δρόμο για το Δεύτερο Πρόγραμμα Νομιμοποίησης και αποτελεί σταθμό στη

θεσμοθέτηση μιας νομοθεσίας για τη μετανάστευση. Βασικά σημεία του Νόμου αποτελούν τα εξής:

- Ανατίθενται στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ο συντονισμός της μεταναστευτικής πολιτικής.
- Σε κάθε περιφερειακή διεύθυνση αλλοδαπών και μετανάστευσης συνίσταται τριμελής Επιτροπή Μετανάστευσης που γνωμοδοτεί κατόπιν συνεντεύξεων με τον ενδιαφερόμενο, για την χορήγηση ή ανανέωση της άδειας παραμονής.
- Το άρθρο 19 καθορίζει τη διαδικασία χορήγησης άδειας για την παροχή εξαρτημένης εργασίας σε αλλοδαπό. Η χορήγηση άδειας εργασίας αποτελεί προϋπόθεση για την άδεια εισόδου και την άδεια παραμονής. Για αυτόν το λόγο, η ισχύς της σύμβασης για την απασχόληση του αλλοδαπού τελεί υπό την αναβλητική αίρεση της χορήγησης της άδειας παραμονής. (Καψάλης Α., Κατσορίδας Δ., 2004).

Ωστόσο, ο νόμος 2910 αποδεικνύει τη σύγχυση που διατηρείται μεταξύ μεταναστευτικής και αντιεγκληματικής/ ποινικής πολιτικής, δύο διαστάσεις που αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος.

Επιπλέον, εκτός της προαναγγελίας του προγράμματος νομιμοποίησης, ο νόμος 2910 εισάγει μια νέα σειρά μέτρων, όπως είναι: α) η αποσαφήνιση των ορισμών (διάκριση μετανάστη/ πρόσφυγα), β) η ίδρυση των πρώτων αρμόδιων φορέων/ υπηρεσιών αποκλειστικά για θέματα μετανάστευσης, γ) η καθιέρωση εισόδου των αλλοδαπών εργαζομένων, ύστερα από υποβολή αίτησης στο ελληνικό προξενείο της χώρας τους και δ) η μείωση της ελάχιστης διάρκειας παραμονής ως προϋπόθεση για την απόκτηση της άδειας αόριστης διάρκειας, σε συνδυασμό με τη συνδρομή του ΟΑΕΔ. Επίσης, θεσπίζει μια σειρά από δικαιώματα, όπως η πρόσβαση όλων των αλλοδαπών παιδιών στην εκπαίδευση, τα ίσα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών τρίτων χωρών, η διευκόλυνση στις διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης κ.λ.π. Τέλος, ξενοφοβικές ή ρατσιστικές συμπεριφορές/ πράξεις θεωρούνται για πρώτη φορά ποινικά αδικήματα.

Ο νόμος 2910 επικυρώθηκε στις 2 Μαΐου 2001 η ημερομηνία κατάθεσης των αιτήσεων στο πλαίσιο του προγράμματος νομιμοποίησης ορίστηκε στις 2 Αυγούστου της ίδιας

χρονιάς. Η δεύτερη φάση νομιμοποίησης ξεκίνησε το Σεπτέμβριο 2001. Όσοι απέκτησαν την προσωρινή άδεια παραμονής που θα ίσχυε για ένα χρόνο- αυτή τη φορά- προσκομίζοντας απόδειξη σταθερής εργασίας (σύμβαση) και απόδειξη εργασίας συνεισφοράς τους στον ασφαλιστικό φορέα του επαγγελματικού τους φορέα.

Ο νόμος 2910/2001 αν και κινείται στα ίδια πλαίσια με τον προγενέστερο, επιχειρεί την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης. Συγκεκριμένα περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με: α) τις γενικές προϋποθέσεις εισόδου κα παραμονής αλλοδαπών, β) την είσοδο αλλοδαπών για λόγους σπουδών , γ) την είσοδο και παραμονή αλλοδαπών για την παροχή εξαρτημένης εργασίας καθώς και διατάξεις που ρυθμίζουν το ζήτημα της άσκησης ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας. Προβλέπεται επίσης η οικογενειακή συνένωση αλλοδαπών που είναι νόμιμα εγκατεστημένοι στη χώρα μας.

Ο νόμος, 2910/2001 εισήγαγε μικρές αλλαγές και νεωτερισμούς στα θέματα της μεταναστευτικής πολιτικής. Με το νόμο αυτό θεσμοθετήθηκε η μεταβίβαση των αρμοδιοτήτων στο Υπουργείο Εσωτερικών από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, ενώ παραχωρείται στους Δήμους η εξουσία για την έκδοση αδειών εργασίας και διαμονής. Επίσης, περιλαμβάνει μια δεύτερη ευκαιρία νομιμοποίησης των παράνομα εγκατεστημένων, γεγονός που αποσκοπεί στον περιορισμό της παράνομης μετανάστευσης και τη μείωση των εισροών, ενώ προβλέπει την ενίσχυση της αστυνόμευσης των συνόρων και τον αυστηρότερο εσωτερικό έλεγχο.

Λόγω της ύπαρξης διαφορετικών κατηγοριών μεταναστών (νόμιμοι και παράνομοι οικονομικοί μετανάστες, παλιννοστούντες ομογενείς και πρόσφυγες), θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί ένας ενιαίος τρόπος ρύθμισης των ζητημάτων σχετικά με τους αλλοδαπούς.

Αναφορικά με τους παλιννοστούντες ομογενείς Ποντίους και τους Βορειοηπειρώτες, ισχύει πιο ευνοϊκό καθεστώς και αποκτούν άδεια παραμονής και εργασίας καθώς και την ελληνική ιθαγένεια χωρίς ιδιαίτερες διατυπώσεις, αν αποδείξουν ότι έχουν ελληνική καταγωγή. (Κασιμάτη Κ., 2003).

Ας σημειωθεί επίσης ότι υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ προσφύγων και οικονομικών μεταναστών. Το πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής για τους πρόσφυγες ορίζεται από τα άρθρα 24, 25 του Ν. 1975/1991, όπως αυτά συμπληρώθηκαν από τα άρθρα 1 και 2 του Ν. 2452/1996 σε συμφωνία με τις διεθνείς συμβάσεις για το

καθεστώς των προσφύγων. Έτσι, οι χαρακτηρισμένοι ως πρόσφυγες απολαμβάνουν αυξημένα προνόμια σε σχέση με τους λοιπούς αλλοδαπούς (παροχή άμεσων μέτρων βοήθειας και προστασίας, έκδοση ταξιδιωτικού εγγράφου, εθελοντικός επαναπατρισμός, δικαίωμα επανασύνδεσης με τις οικογένειές τους μετά τον χαρακτηρισμό, προτεραιότητα στο δικαίωμα εργασίας κλπ).(Γεωργούλας Σ., 2003).

Τα δυο προεδρικά διατάγματα (358/97 και 359/97) και ο πρόσφατος Νόμος 2910/2001, ρυθμίζουν ζητήματα σχετικά με την καταγραφή και νομιμοποίηση όλων των παράνομων μεταναστών. Τα δυο προγράμματα νομιμοποίησης που υλοποιήθηκαν αποτελούνταν από δυο φάσεις. Η πρώτη φάση αφορούσε τη διαδικασία απόκτησης της «Προσωρινής Κάρτας Παραμονής» (Λευκή Κάρτα) και η δεύτερη φάση, τη διαδικασία απόκτησης της «Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας» (Πράσινης Κάρτας). Βασική προϋπόθεση συμμετοχής στα προγράμματα αυτά ήταν ο αλλοδαπός να βρίσκεται στην Ελλάδα κατά τη δημοσίευση των σχετικών προεδρικών διαταγμάτων.

Η μετανάστευση στην Ελλάδα είναι σχετικά πρόσφατο φαινόμενο και για το λόγο αυτό υπάρχει έλλειψη δεδομένων και οι σχετικές έρευνες είναι λιγοστές. Ως εκ τούτου, τα δεδομένα που προέκυψαν από την καταγραφή των αλλοδαπών που υπέβαλαν αίτηση στα προγράμματα νομιμοποίησης είναι πολύτιμα. Η επεξεργασία των δεδομένων αυτών επιτρέπει την παρουσίαση του προφίλ των οικονομικών μεταναστών ανάλογα την υπηκοότητα, το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το εκπαιδευτικό επίπεδο και την γεωγραφική κατανομή τους καθώς και την ανάδειξη μιας σειράς αξιόλογων διαφορών μεταξύ των Ελλήνων και των αλλοδαπών, που συμβάλλει στην γνώση μας για τη μετανάστευση και στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν καθώς και στο σχεδιασμό πολιτικών για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των νομιμοποιημένων μεταναστών.(Καβουνίδη Τζ., 2002).

3.3 Ζητήματα ασφάλισης και υγείας των αλλοδαπών οικονομικών μεταναστών

Θα πρέπει να επισημανθεί εξαρχής ότι και στα ζητήματα κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης λόγω της ύπαρξης διαφορετικών κατηγοριών μεταναστών (νόμιμοι και παράνομοι οικονομικοί μετανάστες, παλιννοστούντες ομογενείς και πρόσφυγες), όπως ήδη αναφέραμε, δεν υπάρχει ένας ενιαίος τρόπος ρύθμισης.

Στην ενότητα αυτή, θα γίνει προσπάθεια να παρουσιαστεί το ισχύον θεσμικό πλαίσιο όσον αφορά τις παροχές υγειονομικής περίθαλψης καθώς και κοινωνικής φροντίδας για τις τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες:

Α. Αλλοδαποί οικονομικοί μμετανάστες (νόμιμοι)

Στον ισχύοντα νόμο 2910/2001, και συγκεκριμένα στο άρθρο 39 παρ.1 του κεφαλαίου για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των αλλοδαπών, αναφέρεται ότι «οι αλλοδαποί που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα ασφαλίζονται στους οικείους ασφαλιστικούς οργανισμούς και απολαμβάνουν των ιδίων ασφαλιστικών δικαιωμάτων με τους ημεδαπούς». Επομένως, οι αλλοδαποί εκείνοι που έχουν εισέλθει στη χώρα και παραμένουν νόμιμα , εφόσον απασχολούνται με σχέση εξαρτημένης εργασίας ή ασκούν ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα, έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να ασφαλίζονται στους διάφορους ασφαλιστικούς οργανισμούς, όπως ακριβώς και οι Έλληνες πολίτες και δικαιούνται τις ίδιες παροχές.

Προκειμένου όμως να τους χορηγηθεί η άδεια παραμονής πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά κάποιες προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων, να είναι ασφαλισμένοι για την κάλυψη εξόδων νοσηλείας, ιατρικής και φαρμακευτικής περίθαλψης και για την κάλυψη εργατικού ατυχήματος ή να έχουν ήδη υποβάλει σχετική αίτηση.

Επίσης, απαιτείται να είναι υγιείς, γεγονός που αποδεικνύεται με το πιστοποιητικό υγείας, που εκδίδεται από ημεδαπά κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα ή κέντρα υγείας ή θεραπευτήρια και ιατρεία του ΙΚΑ. Σε αυτό, πρέπει να πιστοποιείται ότι ο αλλοδαπός δεν πάσχει από νόσημα, το οποίο σύμφωνα με τα διεθνή δεδομένα και την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (ΠΟΥ), μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Τα έξοδα για τις εξετάσεις που απαιτούνται για την έκδοση του πιστοποιητικού βαρύνουν τον ενδιαφερόμενο αλλοδαπό (άρθρ.21 και 26 Ν. 2910/2001).

Πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι οι αλλοδαποί που κατοικούν νόμιμα στην Ελλάδα, για δυο τουλάχιστον χρόνια, έχουν τη δυνατότητα, στο πλαίσιο της οικογενειακής συνένωσης, να ζητήσουν την είσοδο και εγκατάσταση των μελών της οικογένειάς τους στη χώρα (σύζυγος, άγαμα τέκνα κάτω των 18 ετών). Στην περίπτωση αυτή, τα μέλη της οικογένειάς του, που συντηρούνται από αυτόν έχουν το δικαίωμα να ασφαλιστούν έμμεσα στον ασφαλιστικό φορέα του αλλοδαπού (άρθρ. 28 Ν. 2910/2001).

Για την παροχή νοσοκομειακής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σ' αυτή την κατηγορία αλλοδαπών, απαιτείται η προσκόμιση βιβλιαρίου υγείας ασφαλιστικού φορέα για να καλυφθεί η δαπάνη από αυτόν. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει βιβλιάριο υγείας ασφαλιστικού φορέα, υποχρεούνται να πληρώσουν τη δαπάνη της νοσηλείας τους. Κατ' εξαίρεση γίνονται δεκτά για νοσηλεία μόνο επείγοντα περιστατικά και πάντοτε μέχρι την σταθεροποίηση της υγείας τους. Για εισαγωγή στα νοσοκομεία τακτικού περιστατικού προκαταβάλλεται υποχρεωτικά το 50% του εκτιμώμενου κόστους νοσηλείας.
(Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Β. Παλιννοστούντες ομογενείς

Αναφορικά με τους παλιννοστούντες ομογενείς Ποντίους και τους Βορειοηπειρώτες, ισχύει ευνοϊκότερο καθεστώς. Η έμφαση στην προστασία αυτής της ομάδας φαίνεται και από τη δημιουργία ειδικών θεσμών όπως το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων, την ίδρυση και λειτουργία κέντρων φιλοξενίας και τη δημιουργία κέντρου Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών από την Εκκλησία της Ελλάδος. Η προστατευτική πολιτική σε σχέση με τα ζητήματα υγείας επικεντρώνεται στα εξής :

- στη δυνατότητα κοινωνικής ασφάλισης στον ΟΓΑ (για ανασφάλιστους υπερήλικες, άρθρο 48, Ν. 2084/1992) και ειδικός λογαριασμός αυτασφάλισης στο ΙΚΑ (άρθρο 36, Ν. 1902/1990).
- Δικαίωμα δωρεάν ιατροφαρμακευτικής- νοσοκομειακής περίθαλψης (Υ.Α. Α3β/Φ15/720/7/2/1990, Υπουργείο Υγείας)
- Χορήγηση έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης από το Υπ. Εργασίας (Υ.Α. 33155/3012/1985) και βοηθήματα επαναπατρισμού από το Υπ. Υγείας (Υ.Α. ΦΕΚ 242, τ. Β΄, 26/41988).

Οι παλιννοστούντες ομογενείς αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια χωρίς ιδιαίτερες διατυπώσεις, αν αποδείξουν ότι έχουν ελληνική καταγωγή. Μετά την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας τα άτομα αυτά έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους Έλληνες πολίτες. Στην περίπτωση που δεν μπορούν να αποδείξουν την ελληνική καταγωγή τους, εξομοιώνονται με τους παράνομους αλλοδαπούς. Και στην περίπτωση των ομογενών, για παροχή νοσοκομειακής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης

απαιτείται η ύπαρξη βιβλιαρίου υγείας ασφαλιστικού φορέα. (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Γ. Οι αναγνωρισμένοι πολιτικοί πρόσφυγες

Οι αναγνωρισμένοι αλλοδαποί πολιτικοί πρόσφυγες απολαμβάνουν όλων των παροχών που απολαμβάνουν και οι Έλληνες πολίτες με τους οποίους εξομοιώνονται ως προς τα δικαιώματα σε παροχές κοινωνικής ασφάλισης. Συνεπώς έχουν Δικαιώματα πρόσβασης στις παροχές υγείας, ίδια με αυτά των Ελλήνων πολιτών. Επίσης δικαιούνται δωρεάν ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη, εφόσον τους έχει δοθεί το δελτίο ταυτότητας πρόσφυγα ή το δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού ή το ειδικό δελτίο παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους. (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Δ. Οι μη νόμιμοι αλλοδαποί οικονομικοί μετανάστες

Παρά τη νομιμοποίηση μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών , εντούτοις εξακολουθούν να υπάρχουν πολλοί παράνομα διαμένοντες αλλοδαποί και οικονομικοί μετανάστες. Σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση των αλλοδαπών οικονομικών μεταναστών μη νόμιμων τόσο στον προηγούμενο νόμο (1975/91, άρθρου 31, παρ. 2) όσο και στον νεότερο (2910/2001, άρθρο 51, παρ. 1) υπάρχει διάταξη σύμφωνα με την οποία «τα νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υποχρεούνται να μη δέχονται για εξέταση αίτημα αλλοδαπού που βρίσκεται στο ελληνικό έδαφος αν δεν είναι κάτοχος άδειας παραμονής ή δεν έχει θεώρηση εισόδου ή γενικά δεν αποδεικνύει ότι παραμένει νόμιμα στην Ελλάδα. Εξαιρούνται τα νοσοκομεία τα θεραπευτήρια και οι κλινικές στις περιπτώσεις που οι αλλοδαποί εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία». Ο νεότερος νόμος συμπληρώνει την παραπάνω διάταξη προβλέποντας ότι εξαιρούνται και τα ανήλικα παιδιά. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα παροχής ιατροφαρμακευτικής στήριξης καθώς και μη ικανοποίηση οποιουδήποτε θέματος μετανάστη αλλοδαπού, που δεν διαμένει νόμιμα στη χώρα μας. (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Όπως γίνεται φανερό, οι αλλοδαποί που ευρίσκονται παράνομα στη χώρα μας, στερούνται ασφαλιστικών δικαιωμάτων και δεν γίνονται δεκτοί στα νοσοκομεία,

θεραπευτήρια και κλινικές. Επιπλέον, προβλέπεται ότι οι διευθυντές των κλινικών και θεραπευτηρίων υποχρεούνται να ενημερώνουν την αστυνομική υπηρεσία ή την υπηρεσία αλλοδαπών και μετανάστευσης για την άφιξη και αναχώρηση αλλοδαπών, που νοσηλεύονται στα ιδρύματα αυτά (Ν. 2910 άρθρο 54). Οι υπάλληλοι των παραπάνω υπηρεσιών, που παραβαίνουν τις διατάξεις αυτές, διώκονται πειθαρχικά και τιμωρούνται. Στο σημείο αυτό θεωρείται σημαντικό να αναφερθούν κάποια νομοθετικά κενά, που αφορούν τους αλλοδαπούς χωρίς άδεια παραμονής, που έχουν όμως καταθέσει αίτηση για ανανέωση άδειας καθώς και τους κατόχους άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους.

Α. Στην πρώτη περίπτωση, οι αλλοδαποί χωρίς άδεια παραμονής, μεταξύ άλλων, δεν μπορούν να εκδώσουν ή να ανανεώσουν βιβλιάρια υγείας για τους ίδιους ή τα προστατευόμενα μέλη τους και να λάβουν τις παροχές ή τα επιδόματα που δικαιούνται μέχρι την έκδοση της νέας άδειας. Λόγω των σημαντικών καθυστερήσεων που σημειώνονται στην έκδοση αδειών παραμονής, προτείνεται να παραμένουν γι' αυτό το διάστημα νόμιμα στη χώρα και να καλύπτονται από τη «βεβαίωση κατάθεσης δικαιολογητικών έκδοσης άδειας παραμονής», με την οποία θα μπορούν να κάνουν χρήση όλων αυτών των δικαιωμάτων.

Β. Στη δεύτερη περίπτωση, ενώ η άδεια παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους (άρθρ. 37 παρ. 4 α του Ν.2910/2001) χορηγείται κυρίως όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι υγείας του αιτούντος, δεν προβλέπεται δωρεάν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού. Η πρόβλεψη αυτή επιβάλλεται και για λόγους ίσης μμεταχείρισης με τους κατόχους άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους (άρθρ.8 παρ.3 του Π.Δ. 61/1999),που χορηγείται στους αλλοδαπούς, των οποίων η αίτηση ασύλου έχει απορριφθεί. (Προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη επί της τροποποίησης του Ν.2910/2001).

Επιπλέον, υπάρχει ειδική πρόβλεψη για την παροχή επιδόματος μητρότητας σε γυναίκες, που ευρίσκονται νόμιμα στη χώρα και έχουν πιστοποιητικό οικονομικής αδυναμίας (Ν.Δ.57/1973), λόγω του ότι αδυνατούν να αντιμετωπίσουν με δικά τους μέσα τις βασικές βιοτικές τους ανάγκες. Σύμφωνα με το άρθρ. 2 της υπ΄ αριθμό 103/82 Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας, που κυρώθηκε με το Νόμο1302/82, κάθε άτομο που ανήκει στο γυναικείο φύλο ανεξάρτητα από ηλικία, ιθαγένεια, φυλή ή θρησκεία εφόσον έχει άδεια

νόμιμης παραμονής στη χώρα δικαιούται να λάβει το επίδομα μητρότητας όταν πληροί τις παρακάτω προϋποθέσεις:

1. Οι εργαζόμενες ανασφάλιστες γυναίκες που βρίσκονται σε κατάσταση μητρότητας και δεν έχουν το δικαίωμα να αξιώσουν τις παροχές αυτές από ασφαλιστικό φορέα

2. Οι μητέρες που έχουν οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα 587 € σύμφωνα με το έγγραφο Π2Β/3904/96 του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας

Στις αρχές της δεκαετίας του ΄90 και υπό το βάρος των ευρύτερων γεωπολιτικών ανακατατάξεων στην Ευρώπη, αλλά και των δεδομένων κατευθύνσεων της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση του φαινομένου της αντικανονικής μετανάστευσης, η Ελλάδα υιοθέτησε μέτρα σχετικά με την είσοδο, παραμονή και εργασία των μεταναστών με το Ν. 1975/ 1991, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από 04.06.1992 και τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το Ν. 2452/ 1996 και το Ν. 2713/ 1999, που κινούνταν σαφώς σε μια αποτρεπτική, αμυντική και κατασταλτική λογική. (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Ο νόμος 1975/ 1991 << Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις. >> του οποίου πολλά σημεία είναι αντιγραφή του παλαιότερου (ν. 4310/ 1929) και θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι διακρίνεται από ένα αστυνομικό καθεστώς. Βασικές αρχές που διέπουν τον νόμο αυτόν είναι:

- η απαγόρευση της εργασίας όταν δεν έχει εκδοθεί άδεια εργασίας
- η απέλαση ως τιμωρία των μεταναστών
- ο περιορισμός των κινήσεων των μεταναστών (ακόμη και των νόμιμων) για λόγους ασφάλειας του κράτους (άρθρο 14 του νόμου 4310 και άρθρο 26 του νόμου 1975)

Ο νόμος αντανακλά την στάση του κράτους απέναντι στην μετανάστευση και η βασική φιλοσοφία του είναι η "προσωρινή παραμονή" στη χώρα μας. Ειδικότερα, ο Ν. 1975/ 1991 υιοθετούσε τη μερική και μεσοπρόθεσμη αντιμετώπιση του ζητήματος, στη βάση κυρίως αστυνομικών πρακτικών, με στόχο τη μείωση της αριθμητικής δυσαναλογίας μεταξύ νόμιμων και αντικανονικών μεταναστών που εισέρχονταν ή ζούσαν στη χώρα. Το ατελέσφορο μιας τέτοιας πολιτικής τροφοδότησε περισσότερο τον κοινωνικό

αποκλεισμό του συνόλου των μεταναστών. (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Το 1996 η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι η διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών περιλαμβάνει δυο στάδια: το στάδιο της λευκής και της πράσινης κάρτας. (Προεδρικό Διάταγμα, 1997). Οι κάτοχοι της λευκής κάρτας αποκτούν το δικαίωμα παραμονής στην Ελλάδα για λίγο χρονικό διάστημα και είναι υποχρεωμένοι να υποβάλλουν εκ νέου αίτηση για την απόκτηση της πράσινης κάρτας, ώστε να μπορέσουν να παραμείνουν στη χώρα μας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Μια από τις προϋποθέσεις που ζητείται από τους μετανάστες είναι η προσκόμιση κάποιων ασφαλιστικών ενσήμων. Αυτό βέβαια, δημιούργησε πρόβλημα σε εκείνους που εργάζονταν χωρίς να είναι ασφαλισμένοι. Αρκετοί αναγκάστηκαν να πληρώσουν μόνοι τους και να αγοράσουν τα ασφαλιστικά ένσημα που απαιτούνταν για να μπορέσουν να τα υποβάλλουν για την έκδοση της πράσινης κάρτας.

Το 2001 θεσπίστηκε ο νόμος που ρυθμίζει θέματα μετανάστευσης, απασχόλησης και εγκατάστασης των μεταναστών (ο νόμος 2910/ 2001) με τίτλο <<Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις>>. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει διατάξεις όπως:

- γενικές προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής αλλοδαπών
- είσοδο αλλοδαπών για λόγους σπουδών
- είσοδο και παραμονή αλλοδαπών για λόγους εξαρτημένης εργασίας
- άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας
- οικογενειακή συνένωση αλλοδαπών που βρίσκονται μόνιμα στη χώρα μας
- δικαιώματα και υποχρεώσεις μεταναστών
- την δυνατότητα πρόσβασης των ανήλικων αλλοδαπών στην εκπαίδευση

Ο στόχος του νόμου ήταν να θέσει τέρμα στο καθεστώς γενικευμένης παρανομίας των μεταναστών. Με τον νόμο ρυθμίζονται οι προϋποθέσεις νομιμοποίησης για τους ανεπίσημους μετανάστες που βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα πριν τον Ιούνιο του 2001, όπως και για την είσοδο και παραμονή αλλοδαπών για την παροχή εξαρτημένης εργασίας στη χώρα μας.

Επιτρέπεται, καταρχήν, η είσοδος μεταναστών στην Ελλάδα, αλλά μόνο εάν πρόκειται για συγκεκριμένη απασχόληση, σε συγκεκριμένο εργοδότη και μόνο εφόσον τους

χορηγηθεί άδεια εργασίας. Δεν επιτρέπεται, δηλαδή, η είσοδος προς αναζήτηση εργασίας, αλλά αποκλειστικά για την εκπλήρωση των όρων μιας ήδη συναφθείσης σύμβασης με κάποιον εργοδότη.

Στην ουσία, αυτός ο νόμος επιχειρεί την καταστολή της παράνομης μετανάστευσης. Όπως και στον προηγούμενο νόμο, έτσι και εδώ μεγάλο μέρος του νόμου αναφέρεται στην ανάκληση άδειας και παραμονής και στις απελάσεις ανεπιθύμητων αλλοδαπών. Ο νόμος του 2001 εισήγαγε αρκετούς νεωτερισμούς στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική αλλά παρουσιάζει και αδυναμίες με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται προβλήματα στην εφαρμογή των ρυθμίσεων του και να εμποδίζεται η ομαλή κοινωνική και οικονομική ένταξη των μεταναστών στο σύνολο. (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Η χώρα μας δεν είχε μια συγκεκριμένη πολιτική στήριξης των μεταναστών και ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία μέχρι και το 2005. Ο νέος μεταναστευτικός νόμος 3386/ 2005 βάζει τα θεμέλια για μια νέα στρατηγική σχετικά με τους μετανάστες που διαμένουν στη χώρα. Συγκεκριμένα, προβλέπει το <<Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης>>, το οποίο τίθεται σε εφαρμογή από το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης σε συνεργασία με συναρμόδια Υπουργεία και φορείς και το οποίο διευκολύνει και προωθεί την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τη διαφορετικότητά τους και την πολιτισμική τους ιδιαιτερότητα. Ο νόμος έχει ως σκοπό την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης μέσω της χορήγησης δικαιωμάτων στους υπηκόους τρίτων χωρών που θα διασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου αλλά και θα διασφαλίζουν τον σεβασμό της ελληνικής κοινωνίας. Στο πλαίσιο του προγράμματος υλοποιούνται δράσεις και μέτρα που στοχεύουν που επιτυχή ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία. Οι δράσεις και τα μέτρα αυτά είναι: η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και πιστοποίηση της γνώσης της, η απόκτηση γνώσεων για την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας, η ένταξη στην ελληνική αγορά εργασίας και η ενεργός κοινωνική συμμετοχή. Το <<Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης>> αναφέρεται σύμφωνα με τον νόμο, σε υπηκόους τρίτων χωρών καθώς και στα μέλη των οικογενειών τους, οι οποίοι διαμένουν και εργάζονται μόνιμα στη χώρα μας. Ακόμη, προβλέπεται η συμμετοχή στις

δραστηριότητες του προγράμματος υπηκόων τρίτων χωρών δεύτερης και τρίτης γενιάς που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, όπως επίσης των προσφύγων και των ατόμων που τελούν υπό διεθνή προστασία. (Καβουνίδη κ.ά.,2006).

Σύμφωνα με τους όρους της εγκυκλίου 37/10014/ 04 του Υπουργείου Δικαιοσύνης, οι υπήκοοι των οχτώ ευρωπαϊκών χωρών- μελών, θα τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης με τους υπηκόους της Ε.Ε. των 15, με την προϋπόθεση ότι διαθέτουν στοιχεία που αποδεικνύουν τη δωδεκάμηνη νόμιμη παραμονή και εργασία τους στη χώρα. Όσοι αδυνατούν να προσκομίσουν τα απαιτούμενα αποδεικτικά, συνεχίζουν να αντιμετωπίζονται όπως όλοι οι υπήκοοι τρίτων χωρών: δεν προστατεύονται από απελάσεις και οφείλουν να ανανεώνουν τις άδειες εργασίας και παραμονής τους. Περίπου 40.000 με 50.000 υπήκοοι των νέων χωρών ζουν και εργάζονται νόμιμα στη Ελλάδα, αλλά δεν είναι σαφές πόσοι από αυτούς μπορούν να αποδείξουν την δωδεκάμηνη παρουσία τους. (www.hlhr. gr).

Ο νόμος 3304/2005 για την ίση μεταχείριση στην εργασία, στην απασχόληση και στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών(25/01/2005) ενσωματώνει στην ελληνική νομοθεσία τις ευρωπαϊκές οδηγίες 43/ 2000 και 78/ 2000, και τέθηκε σε εφαρμογή από το Φεβρουάριο 2005. (η οδηγία 78/ 2000 επιμένει στην καταπολέμηση των διακρίσεων στην εργασία και στην απασχόληση, διακρίσεων που οφείλονται στις θρησκευτικές πεποιθήσεις, στην αναπηρία, στην ηλικία και στον γενετήσιο προσανατολισμό, ενώ η οδηγία 43/2000 προστατεύει από διακρίσεις λόγω εθνικής ή φυλετικής καταγωγής ή θρησκείας στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών.) (Καψάλης Α., 2004).

Ο νόμος 3386/ 2005 με τίτλο <<είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια>> ψηφίστηκε στις 23 Αυγούστου 2005. προαναγγέλλει ένα τρίτο πρόγραμμα νομιμοποίησης και ορίζει τις νέες προϋποθέσεις για την απόκτηση άδειας παραμονής. Στην εισηγητική Έκθεση του Νόμου αναφέρεται ότι μέσω αυτού επιδιώκεται η κάλυψη των κενών και τονίζονται μεταξύ των άλλων οι εξής επιδιώξεις:

- Η ανάληψη μιας <<στρατηγικής πρωτοβουλίας ως προς την διαχείριση της μεταναστευτικής ροής>>
- Η θεσμοθέτηση των κατάλληλων εγγυήσεων <<ώστε να αποφευχθούν τα φαινόμενα ανεξέλεγκτης εισόδου και εξόδου αλλοδαπών στην Χώρα>>, μέσα από την εντατικοποίηση των ελέγχων,

- Η χορήγηση της δυνατότητας οριστικής καταγραφής των παρανόμως διαμενόντων του χρόνιου σχετικού προβλήματος και
- Η πρόβλεψη βασικών αρχών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών.

(Καψάλης Α., 2004)

3.4 Προϋποθέσεις για την απόκτηση άδειας παραμονής

Η άδεια παραχωρήθηκε σε αλλοδαπούς τρίτων χωρών που διέθεταν τα παρακάτω αποδεικτικά στοιχεία:

- ✓ Έγγραφο εισόδου στη χώρα (βίζα)
- ✓ Ημερομηνία κατάθεσης αίτησης άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους
- ✓ Αριθμό φορολογικού μητρώου (Α.Φ.Μ.)
- ✓ Έγγραφο ασφαλιστικού ταμείου, που βεβαιώνει συνεισφορά του αιτούντος στο ταμείο που να αντιστοιχεί σε 150 μέρες εργασίας,
- ✓ Έγγραφο στο οποίο αναγράφεται η ημερομηνία απόρριψης της αίτησης πολιτικού ασύλου.

Το κόστος παραβόλου για την κατάθεση αίτησης άδειας και ανανέωση άδειας παραμονής παραμένει υψηλό: η αίτηση για άδεια διάρκειας ενός έτους κοστίζει περίπου 150 Ευρώ, η άδεια ισχύος δύο χρόνων 300 Ευρώ, τριών χρόνων 450 Ευρώ ενώ το κόστος της αίτησης άδειας μακράς διάρκειας ή μόνιμης διαμονής (την οποία δικαιούνται μόνο όσοι διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα για πέντε συνεχόμενα χρόνια) αγγίζει τα 900 Ευρώ. (Καψάλης Α., 2004)

3.5 Κοινωνική ένταξη των μεταναστών

Το κεφάλαιο ΧΙΙ του Νόμου 3386 που έχει ως τίτλο <<Κοινωνική Ένταξη>>, υπενθυμίζει το δικαίωμα στην <<ισότιμη συμμετοχή των αλλοδαπών τρίτων χωρών στην οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή της χώρας>> με παράλληλη διατήρηση της εθνικής τους ταυτότητας, ενώ παράλληλα προαναγγέλλει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης, το οποίο αποτελείται από τους ακόλουθους πυλώνες:

- Την πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας
- Την επιτυχή παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων σχετικά με την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας
- Την ένταξη στην ελληνική αγορά εργασίας

Την ενεργό κοινωνική συμμετοχή (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Ωστόσο, υπάρχει ασάφεια ως προς τη χρηματοδότηση του συγκεκριμένου προγράμματος, την ημερομηνία έναρξης της υλοποίησης και τη διάρκεια του. Επίσης:

- Δεν προβλέπεται κανένα πολιτικό δικαίωμα στους νόμιμα διαμένοντες αλλοδαπούς, καθώς δεν γίνεται αναφορά στο δικαίωμα της ψήφου στις δημοτικές εκλογές, ούτε άλλωστε και στο δικαίωμα της εκλογιμότητας στις εθνικές εκλογές. Σε ό,τι αφορά το τελευταίο, ο νόμος έρχεται σε αντίθεση με τη σχετική Οδηγία της Ε.Ε.
- Δεν προβλέπονται ειδικά δικαιώματα για τους επί μακρόν διαμένοντες, ούτε και μείωση του κόστους ανανέωσης της άδειας παραμονής τους.
- Δεν προβλέπονται ειδικές διατάξεις ως προς το δικαίωμα απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας.
- Επιπλέον, ο νόμος περιορίζει σημαντικά την ελευθερία μετακίνησης αλλά και εργασίας των αλλοδαπών τρίτων χωρών, αφού τους υποχρεώνει να διαμένουν και να εργάζονται με συγκεκριμένη ειδικότητα.

Τέλος, δεν γίνεται καμία αναφορά για τα παιδιά των μεταναστών (δεύτερη γενιά μεταναστών) σε ό,τι αφορά τα πολιτικά τους δικαιώματα, την εκπαίδευσή τους και την προστασία τους από την απέλαση. (Παπασιώπη - Πασιά Ζ. (1995)., Α.-Ν. Σάκκουλας. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη., 1996).

Κεφάλαιο 4^{ο} : Στάσεις, αντιλήψεις - στερεότυπα για τους μετανάστες

4.1 Παράγοντες που προκαλούν ανάπτυξη ρατσισμού

Οι στάσεις και αντιλήψεις απέναντι στους μετανάστες διακρίνονται σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, ενώ η δεύτερη παραπέμπει κοινωνικο-εθνικο-πολιτισμικές επιπτώσεις της τελευταίας (όπως αυτές εκλαμβάνονται από το γηγενή πληθυσμό). Οι δύο αυτές ομάδες αντιστοιχούν σε δύο θεωρήσεις του ζητήματος:

- τη <<Θεωρία της Ρεαλιστικής σύγκρουσης>> (realistic conflict theory)
- τη << θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας>> (social identity theory)

Η <<Θεωρία της Ρεαλιστικής σύγκρουσης>> επικεντρώνεται στις επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ διάφορων κοινωνικών ομάδων με αντικείμενο τη διεκδίκηση και κατάκτηση οικονομικών πόρων, εξουσίας και κοινωνικής υπόστασης (status). Οι ανταγωνιστικές συμπεριφορές εκλαμβάνονται ως μεταδότες εχθρικών συμπεριφορών και στάσεων μεταξύ συγκρουόμενων κοινωνικών ομάδων. Ο οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ γηγενών και ξένων εργαζομένων εκπίπτει στη συγκεκριμένη θεώρηση. Πρόκειται ως εκ τούτου, για μια ρεαλιστική προσέγγιση του ζητήματος εφόσον το αναλυτικό πλαίσιο που χρησιμοποιείται εξετάζει τις υλιστικές-πραγματικές διαστάσεις της σύγκρουσης μεταξύ γηγενούς και ξένου πληθυσμού. (EUCM,2004).

Σε αντίθεση με την παραπάνω προσέγγιση, η <<Θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας>> επικεντρώνεται περισσότερο στο <<συμβολικό>> πεδίο. Η διαδικασία της <<κοινωνικής ταύτισης>>, η διαδικασία δηλαδή διαμέσου της οποίας μια κοινωνική ομάδα προσδιορίζει και στερεώνει τα χαρακτηριστικά της, υλοποιείται μέσα από την απόδοση θετικών χαρακτηριστικών στα μέλη της και αντιθέτως, στην απόδοση αρνητικών χαρακτηριστικών στα μέλη των άλλων κοινωνικών- εθνοτικών ομάδων. Το συγκεκριμένο φαινόμενο συνδέεται με την εγγενή ανάγκη των μελών μιας ομάδας να αισθανθούν ανώτερα έναντι άλλων εθνοτικών ομάδων. Η πολιτισμική ομοιογένεια και η σημασία της διατήρησής της διασφαλίζουν ως εκ τούτου τη συνοχή και την επιβίωση των κοινωνικών ταυτοτήτων. (EUCM,2004).

Η σύνδεση των δύο παραπάνω θεωρητικών προσεγγίσεων καταλήγει σε μια περιεκτική θεώρηση των παραγόντων, καναλιών και μηχανισμών ανάπτυξης της ξενοφοβίας: << ο ανταγωνισμός, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, είναι σε θέση να ενισχύσει τους μηχανισμούς κοινωνικής ταύτισης και αντι- ταύτισης, επακόλουθο αποτέλεσμα των οποίων αποτελεί ο εθνοτικός αποκλεισμός.>>

Η προσέγγιση του Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Παρακολούθηση του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας – δηλαδή η διαμόρφωση ενός αναλυτικού πλαισίου βασισμένου στη σύνθεση μεταξύ ρεαλιστικής- συμβολικής διάστασης της ξενοφοβίας- συνέβαλε στον καθορισμό των παρακάτω υποθέσεων εργασίας:

- τα επίπεδα του <<εθνοτικού αποκλεισμού>> είναι ιδιαίτερα υψηλά στον γηγενή πληθυσμό που ανήκει σε ορισμένες κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές συγκροτούνται από άτομα με χαμηλές δεξιότητες, εργάτες, ανέργους, άτομα με χαμηλά εισοδήματα και άτομα που ζουν σε αστικές περιοχές (δεδομένου των υψηλών ποσοστών συγκέντρωσης των μεταναστών σε αστικές περιοχές)
- ο <<εθνοτικός αποκλεισμός>> είναι συνάρτηση των ατομικών στάσεων και αντιλήψεων για το βαθμό στον οποίο οι μετανάστες αποτελούν απειλή σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, υπογραμμίζεται η σχέση μεταξύ εθνοτικού αποκλεισμού και των επιπέδων εμπιστοσύνης των γηγενών στο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα (ανασφάλεια και έλλειψη εμπιστοσύνης).
- Ο <<εθνοτικός αποκλεισμός>> είναι συνάρτηση του αριθμού νόμιμων και παράνομων μεταναστών, του αριθμού αιτούντων άσυλο καθώς και του ποσοστού ανεργίας. Υψηλά ποσοστά ανεργίας σε συνδυασμό με υψηλό αριθμό μεταναστών οδηγούν στην εντατικοποίηση του ανταγωνισμού. Η υπόθεση αυτή αποτελεί άμεση προέκταση της Θεωρίας της Ρεαλιστικής Σύγκρουσης.
- ο <<εθνοτικός αποκλεισμός>> είναι συνάρτηση του ποσοστού του ΑΕΠ που προορίζεται για την υλοποίηση κοινωνικής πολιτικής και του ποσοστού αύξησης του ΑΕΠ (χαμηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης της οικονομικής δραστηριότητας δεν επιτρέπουν την άμβλυνση των αρνητικών επιπτώσεων του εθνοτικού αποκλεισμού).

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η προσέγγιση του EUCM υιοθετεί σε μεγαλύτερο βαθμό μια πραγματική ερμηνεία των φαινομένων ξενοφοβίας και του ρατσισμού (τα τρία τέταρτα των υποθέσεων αφορούν άμεσα φαινόμενα εθνοτικού ανταγωνισμού). Η συγκεκριμένη προσέγγιση αποδίδει δευτερεύοντα ρόλο στις κοινωνικο- πολιτισμικές διαστάσεις του ζητήματος. Η συγκεκριμένη επιλογή ωστόσο περιορίζει το εύρος και

τις επιπτώσεις συμβολικών παραγόντων, όπως η εθνική ταυτότητα, ως προς τη διαμόρφωση των στάσεων και αντιλήψεων απέναντι στους μετανάστες. (Παρατηρητήριο Απασχόλησης, 2006)

Αναλυτικότερα, οι επιμέρους επιπτώσεις των οικονομικών και ευρύτερων κοινωνικο-πολιτισμικών παραγόντων της ξενοφοβίας είναι συνάρτηση των ιστορικών, πολιτικών, θεσμικών, κοινωνικών, γεωγραφικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών του κάθε κράτους. Το γεγονός αυτό απεικονίζεται στην ποικιλομορφία που χαρακτηρίζει τα μοντέλα πολιτικών εργασιακής, κοινωνικής και νομικής ενσωμάτωσης που συναντούμε στα διάφορα κράτη μέλη της Ε.Ε. (και εφόσον θεωρηθεί δεδομένο ότι σε δημοκρατικά καθεστώτα, οι πολιτικές αντανακλούν σε μεγάλο ή μικρότερο βαθμό τις ατομικές προτιμήσεις των ψηφοφόρων (O' Rourke & Sinnott, 2004).

Τι είναι στερεότυπα;

Γενικευτικές πεποιθήσεις των μελών μιας ομάδας, ως προς το πώς είναι και πως συμπεριφέρονται τα μέλη μιας άλλης ομάδας. **Υπεργενικευτικό πρότυπο**: Δεν πρόκειται για πεποιθήσεις μεμονωμένων ατόμων αλλά για συλλογικές πεποιθήσεις. Στην κοινωνιολογία υπάρχει ειδοποιός διαφορά μεταξύ της στάσης και της προκατάληψης. Γενικότερα θεωρούμε ότι η στάση αποτελεί περισσότερο προδιάθεση ενώ τα στερεότυπα αποτελούν γενικευτικές ριζωμένες στάσεις. (Περίδη Μ., 2005).

Παράγοντες δημιουργίας στερεοτύπων απέναντι στους μετανάστες:

• **Οικονομικοί** (ανταγωνισμός για την απόκτηση οικονομικών πόρων)

• **Εθνικισμός , κοινωνική ταυτότητα.** Η πολιτισμική και ομοιογένεια προσδιορίζει έντονη την εθνική ταυτότητα των εθνών – κρατών.

Στις αναλύσεις μας πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας ότι τα στερεότυπα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το δεύτερο παράγοντα θα θέσουμε ορισμένα ερωτήματα σχετικά τους οικονομικούς παραμέτρους.

Το στερεότυπο, μπορεί να έχει θετική και αρνητική έννοια. Έχει ιδιαίτερη δυναμική μέσα στην κοινωνία. Η κοινωνική ομάδα που εμφορείται από στερεότυπα, στην περίπτωση μας, η ελληνική κοινωνία, έχει σχηματίσει και εγγράψει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά άλλης ομάδας αυτής των μεταναστών. Με βάση λοιπόν, τα χαρακτηριστικά που της έχει προσδώσει, αρκεί η ιδιότητα του μέλους στην ομάδα

των μεταναστών για να προσδώσει στο αντίστοιχο άτομο, όλα τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά. Το να είσαι μετανάστης στην Ελλάδα μπορεί να σημαίνει το να σου προσδίδουν ροπή στην εγκληματικότητα, αχαριστία, κτλ. Η ομάδα που εμφορείται από το στερεότυπο τείνει να χαρακτηρίζει όλους τους μετανάστες ανεξάρτητα της μοναδικής προσωπικότητας τους με τα προηγούμενα χαρακτηριστικά. Και όταν υπάρχουν διαφορετικές συμπεριφορές αυτές απλά αποτελούν εξαιρέσεις.

Βέβαια, στην Ελλάδα, η ομάδα των μεταναστών , ακριβώς επειδή προέρχεται από διαφορετικές χώρες προέλευσης, έχει δημιουργήσει διαφορετικά στερεότυπα ανάλογα με τη χώρα προέλευσης. Διαφορετικά είναι τα χαρακτηριστικά που προσδίδει η ελληνική κοινωνία στην ομάδα των Αλβανών μεταναστών και διαφορετικά αυτά που προσδίδει στους Αιγυπτίους ή στους Φιλιππινέζους μετανάστες. (Περίδη Μ., 2005).

Σε γενικές γραμμές οι στάσεις και οι αντιλήψεις που διαμορφώνονται στην ελληνική κοινωνία για τους μετανάστες όπως καταγράφονται στην έρευνα του Ευρωβαρόμετρου 2007 φαίνεται ότι είναι ιδιαίτερα αρνητικές για τους μετανάστες.

- η παρουσία των μεταναστών προκαλεί ανασφάλεια;

ΕΕ-25	Ελλάδα	Γαλλία	Ιταλία	Ισπανία	Πορτογαλία
42%	63%	33%	50%	47%	45%

- η παρουσία των μεταναστών συμβάλλει στην αύξηση της ανεργίας;

ΕΕ-25	Ελλάδα	Γαλλία	Ιταλία	Ισπανία	Πορτογαλία
46%	74%	38%	49%	42%	55%

Καθώς η νομοθεσία κατά των διακρίσεων τίθεται σε ισχύ και αρχίζουν να εκδικάζονται ολοένα περισσότερες υποθέσεις, και καθώς αυξάνεται το εύρος ερευνών που διεξάγονται σχετικά με τις διακρίσεις και η διάδοση των αποτελεσμάτων τους, υπάρχουν ενδείξεις ότι οι γενικές θεωρήσεις του παρελθόντος σύμφωνα με τις οποίες το κύριο αίτιο της ανισότητας στην απασχόληση είναι τα μορφωτικά και άλλα ελλείμματα των μεταναστών αντισταθμίζονται από μια ευρύτερη συνειδητοποίηση του τρόπου λειτουργίας των διακρίσεων και της ανάγκης καταπολέμησής τους.

Το 2005 αναφέρθηκαν αρκετές εξελίξεις που υποδηλώνουν ότι το πρόβλημα των διακρίσεων και η ανάγκη ανάληψης δράσης καταγράφεται ολοένα περισσότερο στη συνείδηση των φορέων χάραξης πολιτικής σε αρκετά κράτη μέλη. Μεταξύ των

εξελίξεων αυτών είναι οι πρωτοβουλίες για συλλογή επίσημων στατιστικών στοιχείων και την ανάθεση ερευνών που θα προσδιορίσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια το μέγεθος και τη φύση του προβλήματος.

Η γενική έλλειψη δεδομένων σχετικά με την εθνοτική/ εθνική προέλευση σημαίνει ότι η δυνατότητα αξιολόγησης των πολιτικών κατά του ρατσισμού είναι περιορισμένη. Σε ορισμένα κράτη μέλη συντείνει στον μικρό βαθμό συνειδητοποίησης του προβλήματος των διακρίσεων. Ωστόσο , υπάρχουν ενδείξεις ότι μερικά κράτη μέλη αρχίζουν να αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερη κατανόηση τα ζητήματα της καταγραφής της εθνικής/εθνοτικής προέλευσης από ό,τι στο παρελθόν.

Το θέμα του νομικού καθεστώτος σχετίζεται άμεσα με τα ζητήματα ένταξης και ισότητας που απασχολούν τους μετανάστες και τις μειονότητες. Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας συνδέεται άμεσα με το είδος άδειας εργασίας ή διαμονής που κατέχει κάθε μετανάστης εργαζόμενος. Το νομικό καθεστώς καθορίζει εάν στους μετανάστες επιτρέπεται να αλλάξουν εργοδότη ή κλάδο της οικονομίας.

Ακόμα και σε περιπτώσεις που υπήκοοι τρίτων χωρών διαμένουν νόμιμα και μόνιμα σε ένα κράτος μέλος, διάφοροι νόμοι και κανονισμοί θέτουν περιορισμούς στα δικαιώματά τους όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση. Αν και οι υπήκοοι τρίτων χωρών δεν μπορεί να αποκλείονται από ευκαιρίες απασχόλησης λόγω, για παράδειγμα, της εθνοτικής προέλευσης ή του θρησκεύματός τους, μπορεί, ωστόσο, να αποκλείονται βάσει του καθεστώτος της ιθαγένειάς τους στις περιπτώσεις συγκεκριμένων κατηγοριών θέσεων εργασίας, κυρίως στον δημόσιο τομέα.

Το 2005 υπήρξαν αρκετές αναφορές σχετικά με ομάδες μεταναστών εργαζομένων που εργάζονται υπό συνθήκες νομικών περιορισμών, των οποίων η δυνατότητα να προβάλλουν αντίσταση σε ακραίες μορφές εκμετάλλευσης είναι περιορισμένη, γεγονός που καθιστά σχεδόν άνευ σημασίας τις συμβατικές μορφές προστασίας κατά των διακρίσεων. (Περίδη Μ., 2005).

Υπάρχουν περιπτώσεις κυβερνήσεων που επιτείνουν άμεσα και σκοπίμως τον ευάλωτο χαρακτήρα ομάδων εργαζομένων που υπόκεινται σε νομικούς περιορισμούς, όπως στην περίπτωση των νέων επίσημων συμβάσεων των οικιακών βοηθών στην Κύπρο, οι οποίες απαγορεύουν στους εν λόγω εργαζομένους να μετέχουν σε συνδικαλιστικές οργανώσεις ή πολιτικές δραστηριότητες επί ποινή αυτόματης ανάκλησης της άδειας εργασίας και διαμονής τους. (Περίδη Μ., 2005).

Κατά τη διάρκεια του 2005 σημειώθηκαν γεγονότα που είχαν ως αποτέλεσμα να υπογραμμιστεί από παρατηρητές η σημασία της τήρησης ελάχιστων προτύπων όσον

αφορά τις συνθήκες εργασίας των μεταναστών προς αποφυγή εμφάνισης ρατσιστικού λόγου. Σε δύο περιπτώσεις κατά τη διάρκεια του 2005 σε δύο διαφορετικές χώρες, την Ιρλανδία και τις Κάτω Χώρες, όπου υπήρξαν παρόμοια περιστατικά χρησιμοποίησης ομάδων αλλοδαπών εργαζομένων με σκοπό την υποκατάσταση και την περικοπή μισθών και τη συμπίεση δικαιωμάτων ημεδαπών εργαζομένων, διατυπώθηκαν ανησυχίες για τις συνέπειες του γεγονότος αυτού στην υπόθαλψη αρνητικών συναισθημάτων κατά των μεταναστών. (Περίδη Μ., 2005).

Η κατάσταση των μεταναστών και των εθνοτικών μειονοτήτων στον τομέα της στέγασης βρίσκεται σαφώς στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος σε όλα τα κράτη μέλη. Υλοποιείται σειρά σχεδίων και δρομολογούνται μέτρα για την ένταξη μεταναστών και εθνοτικών μειονοτήτων. Ωστόσο, οι συνθήκες στέγασης των μεταναστών, των Ρόμα και των αιτούντων άσυλο εξακολουθεί να είναι προβληματική. Σε αρκετές χώρες, μετανάστες και Ρόμα ζουν σε φτωχότερες και πιο επισφαλείς συνθήκες στέγασης σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο. Τα νοικοκυριά μεταναστών και Ρόμα είναι πιο πιθανό να υποστούν διακριτική μεταχείριση στην αγορά στέγης από ό,τι ο γηγενής πληθυσμός. Οι οικισμοί των Ρόμα και των Traveler συνήθως δεν διαθέτουν τις δέουσες υποδομές, και στην περίπτωση των Ρόμα που κατοικούν σε αστικά κέντρα, οι χώροι διαμονής τους είναι συχνά υποβαθμισμένοι και παρέχουν ελάχιστη ασφάλεια. (Τσαουσίδης Κ., 2003)

Οι αλλαγές στο χαρακτήρα και στα πρότυπα της εισροής μεταναστών τα τελευταία χρόνια εγείρουν σειρά καινοφανών ζητημάτων σχετικά με τη στέγαση που χρήζουν αντιμετώπισης από τα κράτη μέλη. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι σε αρκετά κράτη μέλη οι μετανάστες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στην έλλειψη στέγης. Οι αιτούντες άσυλο των οποίων η αίτηση δεν γίνεται δεκτή και οι ηλικιωμένοι μετανάστες φαίνεται ότι συμβάλλουν στην αύξηση του ποσοστού των αλλοδαπών μεταξύ των αστέγων.

Οι εποχιακοί εργαζόμενοι επίσης πλήττονται σοβαρά από το πρόβλημα της επισφαλούς στέγασης. Λόγω της σύντομης περιόδου διαμονής τους σε μια χώρα και της ευάλωτης θέσης τους στην αγορά απασχόλησης, δεν έχουν εξευρεθεί ακόμη λύσεις στο πρόβλημα της στέγασης. Μία από τις συνέπειες της έλλειψης πρόνοιας στον τομέα της στέγασης είναι η επικράτηση υποβαθμισμένων συνθηκών διαμονής στις περιοχές όπου διαμένουν εποχιακοί εργαζόμενοι.

Μια διαφορετική ομάδα προβλημάτων προκύπτει από τον χωροταξικό διαχωρισμό. Οι μετανάστες και οι εθνοτικές μειονότητες είναι πιθανόν να πέφτουν θύματα διαχωρισμού, η πιο προφανής εκδήλωση του οποίου είναι η δημιουργία «γκέτο».

Ορισμένα από τα κράτη μέλη άρχισαν να υλοποιούν προγράμματα για την καταπολέμηση της γκετοποίησης. Ωστόσο, είναι σημαντικό να γίνεται διάκριση μεταξύ των μέτρων για την καταπολέμηση της δημιουργίας γκέτο και της υποχρεωτικής κατανομής, δεδομένου ότι δεν συμπίπτουν απαραιτήτως. Ως εκ τούτου, ενώ η αντιμετώπιση της δημιουργίας «γκέτο» περιλαμβάνει ευρεία δέσμη μέτρων σε όλους τους τομείς – απασχόληση, εκπαίδευση, στέγαση, ασφάλεια και ούτω καθ' εξής – η υποχρεωτική κατανομή περιορίζεται απλώς στην αλλαγή των προτύπων χωροταξικής κατανομής αφήνοντας ανέγγιχτα τα σημαντικότερα προβλήματα ένταξης. (Περίδη Μ., 2005).

Παρά το γεγονός ότι στο οικονομικό πεδίο οι μετανάστες όχι μόνον δεν φαίνεται να απειλούν τις θέσεις εργασίας των Ελλήνων αλλά αντίθετα συμβάλλουν στην αύξηση του ΑΕΠ και γενικότερα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, η στάση των Ελλήνων και η διαμόρφωση των στερεότυπων σχετικά με αυτούς φαίνεται να μην προσμετρά ή να προσμετρά ελάχιστα αυτήν την παράμετρο.

Από το 1990 σε γενικές γραμμές η Μετανάστευση στην Ευρώπη των 15 φτάνει περίπου το 1,7 εκατομμύριο το χρόνο. Το 2006 περίπου πάνω από το 5% των κατοίκων της Ε-15 δεν έχουν την εθνικότητα του κράτους στο οποίο κατοικούν. (ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2006).

Η Ελλάδα για το μεγαλύτερο μέρος του 20ου αιώνα ήταν χώρα προέλευσης μεταναστών. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες η πορεία αυτή έχει αναστραφεί με έμφαση βέβαια την δεκαετία του 1990 και μετά. Έτσι, από την δεκαετία του 1970 και περισσότερο του 1980 ξεκίνησε η αντίστροφη πορεία όταν είτε από τις χώρες που κατοικούσαν οι Έλληνες της διασποράς είτε και σε ένα μικρότερο βαθμό πολιτικοί εξόριστοι από την εποχή του ελληνικού εμφυλίου ακολουθήθηκε η διαδικασία της «πρόσκλησης» εργατών. Από το 1989 και μετά το ρεύμα εισόδου προς την Ελλάδα από τις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού αυξήθηκε σοβαρά. Επαναπατριζόμενοι από την τέως ΕΣΔΔ τις άλλες Βαλκανικές χώρες αλλά και κυρίως την Αλβανία, εισήλθαν μαζικά στην Ελλάδα. (Περίδη Μ., 2005).

Το ότι την πολυπληθέστερη ομάδα αποτελούν οι προερχόμενοι από την Αλβανία μετανάστες δεν είναι τυχαίο μιας και τόσο η γεωγραφική της θέση όσο και οι πολιτικές συνθήκες ευνόησαν την είσοδο τους στον ελληνικό χώρο. Το 1990 με το

άνοιγμα των συνόρων και την κατάρρευση του πολιτικοοικονομικού συστήματος της χώρας ξεκίνησε μια αθρόα εισροή μεταναστών που αρχικά αποτελούνταν από Βορειοηπειρώτες και αργότερα από οικονομικούς μετανάστες.

Η στατιστική απεικόνιση των μεταναστών στην Ελλάδα είναι ελλιπής και αρκετά φτωχή. Σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής πληθυσμού Μάρτιος 2001, στην Ελλάδα ο επίσημος αριθμός των ξένων αποτελούσε περίπου το 7% του συνολικού πληθυσμού, (797.091 στο σύνολο του πληθυσμού που ήταν 10.900.000) (Στις αρχές του 2004, το 8% του συνολικού πληθυσμού της Ευρώπης ήταν μετανάστες). Αυτός βέβαια ο δείκτης δεν είναι απεικονιστικός της πραγματικής κατάστασης εφόσον στην απογραφή δεν γίνονταν κάποια σαφής διάκριση σε μετανάστες, πρόσφυγες ή ξένους εργαζόμενους μετατρέποντας το ποσοστό απασχόλησης σε 10 – 15% του πραγματικού εργατικού δυναμικού. (ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού, 2001).

Το 1998 δίνεται η πρώτη οργανωμένη δυνατότητα δημογραφικής καταγραφής του πληθυσμού του μεταναστευτικού δυναμικού της χώρας μας. Η καταγραφή έδειξε ότι ο αριθμός των χωρών προέλευσης των μεταναστών έφτανε τις 120 χώρες. Συγκεκριμένα: Αλβανία 65%, Βουλγαρία 6,7%, Ρουμανία 4,5%, Πακιστάν 2,9%, Ουκρανία 2,7%, Πολωνία 2,3%, Γεωργία 2,0%, Ινδία 1,7%, Φιλιππίνες 1,5%, Μολδαβία 1,2%. (ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 2001).

Οι αριθμοί βέβαια αυτοί είναι ενδεικτικοί και ενδέχεται να μην απεικονίζουν τον πραγματικό αριθμό μεταναστών που φιλοξενεί η Ελλάδα, μιας και το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης εξακολουθεί να υφίσταται.

Επιπροσθέτως στα ανωτέρω ποσοστά δεν συμπεριλαμβάνονται οι μετανάστες οι οποίοι παραμένουν για μικρό χρονικό διάστημα στη χώρα μας μέχρι να πάνε σε κάποιο άλλη χώρα, ή αυτοί που μετακινούνται για μικρό χρονικό διάστημα και επιστρέφουν ξανά στη χώρα τους.

Κεφάλαιο 5^{ο} :Αναφορά σε άλλες έρευνες- Στατιστικά στοιχεία

5.1 Έρευνες

5.1.1 Έρευνες Ευρωβαρόμετρου σχετικά με το ρατσισμό και την ξενοφοβία μεταξύ των ευρωπαίων πολιτών:

1. Έρευνα γνώμης του Ευρωβαρόμετρου *No* 47,1 "Racism and Xenophobia in Europe" που διεξήχθη την άνοιξη του 1997 στο πλαίσιο του Παγκόσμιου έτους κατά του ρατσισμού.

Τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας παρουσιάστηκαν σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Λουξεμβούργο στις 18 και 19 Δεκεμβρίου 1997 με αφορμή το Ευρωπαϊκό έτος κατά του Ρατσισμού.

Η έρευνα αυτή αποτυπώνει ένα ανησυχητικά υψηλό επίπεδο ρατσισμού και ξενοφοβίας στις χώρες- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το 33% των ερωτώμενων να δηλώνουν ότι κατατάσσουν τους εαυτούς τους «αρκετά» ή «πολύ» ρατσιστές.

Η δυσαρέσκεια σχετικά με τις συνθήκες ζωής τους, ο φόβος της ανεργίας, η ανασφάλεια σχετικά με το μέλλον τους, η χαμηλή εμπιστοσύνη σχετικά με τον τρόπο που οι δημόσιες αρχές και το πολιτικό κατεστημένο των χωρών που αντιμετωπίζουν τα προβλήματα, ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά εκείνων των ερωτώμενων που κατατάσσουν τους εαυτούς τους στους ρατσιστές και οι οποίοι συμφωνούν με τα αρνητικά στερεότυπα που έχουν καλλιεργηθεί σχετικά με τους μετανάστες και τις μειονότητες γενικότερα.

Πολλοί από τους δηλωμένους ως ρατσιστές ήταν στην πραγματικότητα «ξενοφοβικοί» , αφού οι μειονότητες που ήταν ο στόχος των ρατσιστικών τους αντιλήψεων σε κάθε χώρα, ποίκιλλε ανάλογα με το αποικιοκρατικό ή μεταναστευτικό παρελθόν αυτής της χώρας και την πρόσφατη άφιξη μεγάλου αριθμού προσφύγων στις χώρες αυτές.

Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν την πολυπλοκότητα του φαινομένου του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, αφού οι ρατσιστικές αντιλήψεις συνυπάρχουν με τις απόψεις που υπάρχουν περί δημοκρατίας και σεβασμού των θεμελιωδών ανθρώπινων και κοινωνικών δικαιωμάτων.

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι η κοινωνία πρέπει να προσφέρει ίσα δικαιώματα σε όλους τους πολίτες συμπεριλαμβανομένων και των μεταναστών που έχουν εισέλθει στις χώρες τους , αλλά όσο περισσότερο λεπτομερείς γίνονται οι ερωτήσεις, όπως ποια από τα δικαιώματα πρέπει να παρέχονται κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες, οι απόψεις διχάζονται. Πολλοί συμφωνούν με την άποψη να περιοριστούν τα δικαιώματα αυτών που θεωρούνται ότι εντάσσονται στις «προβληματικές» κατηγορίες, όπως οι μετανάστες που βρίσκονται στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παράνομα, και έχουν διαπράξει εγκλήματα ή είναι άνεργοι. (Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού, 2003)

2. «Συμπεριφορές απέναντι σε μειονοτικές ομάδες στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Μια ειδική ανάλυση της έρευνας Ευρωβαρόμετρου 2000 για λογαριασμό του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ρατσισμού και Ξενοφοβίας.

Η παραπάνω έρευνα διεξήχθη την άνοιξη του 2000. Ερωτήθηκαν 16,078 πολίτες των 15 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κατά μέσο όρο περίπου 1000 συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε κάθε χώρα μέλος).

Στο διάστημα 1997-2000 η στάση των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι σε μειονοτικές ομάδες έχουν αλλάξει με ένα αντιφατικό τρόπο:

- Από τη μια πλευρά πολλοί ευρωπαίοι πολίτες διάκεινται θετικά έναντι των πολιτικών που έχουν σχεδιαστεί για να βελτιώσουν τη συνύπαρξη με τις μειονοτικές ομάδες. Η υποστήριξη για τέτοιες πολιτικές έχει αυξηθεί σε σχέση με την έρευνα του 1997.(παραπάνω έρευνα)
- Από την άλλη πλευρά, οι ευρωπαίοι πολίτες είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί απέναντι στις μειονοτικές ομάδες διότι θεωρούν ότι απειλούν την κοινωνική ειρήνη και το κράτος πρόνοιας (το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί σε σχέση με την έρευνα του 1997).

Οι ευρωπαίοι πολίτες επίσης ανησυχούν για την ανεργία, τις ανεπάρκειες του κράτους πρόνοιας και την χειροτέρευση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος. Επίσης ένα μικρό αλλά όχι αμελητέο ποσοστό ευρωπαίων πολιτών θεωρεί ότι ενοχλείται προσωπικά από την παρουσία των μειονοτικών ομάδων. Οι περισσότεροι ευρωπαίοι είναι αισιόδοξοι για την πολυπολιτισμικότητα. Παρατηρείται επίσης, ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της τοποθέτησης έναντι της πολυπολιτισμικότητας και της αρνητικής στάσης έναντι των μειονοτήτων: εάν ένα άτομο φοβάται την κοινωνική σύγκρουση και την χειροτέρευση του βοιωτικού του επιπέδου και το

αποδίδει στις μειονοτικές ομάδες τότε δεν πιστεύει ότι υπάρχει εμπλουτισμός της κοινωνικής/ πολιτιστικής ζωής εξαιτίας της ύπαρξης στην χώρα του των μειονοτήτων. Επίσης μια μεγάλη πλειοψηφία ερωτώμενων απορρίπτει προγράμματα και πρωτοβουλίες που ενθαρρύνουν τον επαναπατρισμό των μελών μειονοτικών ομάδων.

Όσον αφορά την Ελλάδα, σύμφωνα με αυτή την έρευνα το ποσοστό των ατόμων που εκφράζονται αρνητικά για τις μειονότητες, είναι πολύ πιο πάνω από το μέσο ευρωπαϊκό όρο. Η μεγάλη εισροή μεταναστών σε σύντομο χρονικό διάστημα αλλά και το σχετικά υψηλό ποσοστό των εισερχόμενων «λαθρομεταναστών» αποτελούν ίσως μια εξήγηση για τα αυξημένα ποσοστά μη ανεκτικότητας των Ελλήνων απέναντι στους μετανάστες. (Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού, 2003)

3. «Διακρίσεις στην Ευρώπη». Έρευνα που διεξήχθη στα πλαίσια του Ευρωβαρόμετρου No 57

Η μελέτη διεξήχθη στα πλαίσια της έρευνας Ευρωβαρόμετρο No. 57, πραγματοποιήθηκε μεταξύ 27 Φεβρουαρίου – 4 Απριλίου 2002 και παρουσιάζει μια ανάλυση του φαινομένου των διακρίσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Άτομα ερωτήθηκαν για διακρίσεις (με κριτήριο φυλή, εθνότητα, θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, σωματική ή νοητική αναπηρία, σεξουαλική προτίμηση και φύλο), τις οποίες έχουν υποστεί ή παρατηρήσει στην εργασίας τους, στην εκπαίδευση στην αναζήτηση στέγης ή ως χρήστες διάφορων υπηρεσιών . Επίσης ερωτήθηκαν για τις στάσεις τους απέναντι στις διακρίσεις. Όλα τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα είναι πάνω από 15 ετών και διαμένουν σε χώρα μέλος της Ε.Ε.

Οι περισσότεροι Ευρωπαίοι πιστεύουν ότι η εθνότητα, η θρησκεία, σωματική ή νοητική αναπηρία και η ηλικία ενός ατόμου μπορεί να αποτελέσουν εμπόδιο στην εξεύρεση εργασίας.

Αναλογικά λίγοι ευρωπαίοι πολίτες θεωρούν ότι οι ίδιοι έχουν πέσει θύματα διακρίσεων αν και οι περισσότεροι ήταν μάρτυρες πρακτικών διακρίσεων απέναντι σε άλλους. Μόνο το 1/3 θεωρεί ότι γνωρίζει τα δικαιώματα του αν πέσει θύμα διακρίσεων όταν αναζητά εργασία, ή όταν ζητά εξυπηρέτηση από Δημόσιες Υπηρεσίες. Αν και η πλειοψηφία των ερωτώμενων δηλώνει ότι θα διαμαρτυρηθεί με κάποιο τρόπο για την εκδήλωση διακριτικών σε βάρος τους συμπεριφορών, αναλογικά λίγοι θα προσφύγουν στην δικαιοσύνη για την δικαστική αντιμετώπιση

των ατόμων ή οργάνων που ασκούν διακρίσεις σε βάρος τρίτων. (Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού, 2003)

5.1.2 Η έρευνα θυματοποίησης

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας θυματοποίησης, η οποία πραγματοποιήθηκε σε 16 χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, το 2001-02, οι Έλληνες βρίσκονται, μαζί με τους Ισπανούς, στην κορυφή αυτών που αισθάνονται ανασφάλεια. Το 35% απάντησε ότι αισθάνεται ανασφάλεια στη γειτονιά του (με το μέσο όρο των δεκαέξι χωρών να είναι το 23%) με κύριο λόγο ανασφάλειας τον κίνδυνο διάρρηξης του σπιτιού τους: το 11% θεωρεί «πολύ πιθανό» να γίνει διάρρηξη ενώ ο μέσος όρος είναι το 4%. Αποκαλυπτική των αιτιών ανασφάλειας είναι η απάντηση στο ερώτημα «Για πιο θέμα σχετικά με την εγκληματικότητα συζητήσατε τις τελευταίες δυο εβδομάδες;» Το 19,4% απάντησε για τα ναρκωτικά και το 14,1% για τους ξένους/ μετανάστες. Το τελευταίο είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό που συζήτησε για ανθρωποκτονίες (10,7%), την αύξηση της εγκληματικότητας γενικά 9,2 για τις κλοπές στο δρόμο, 8% τα τηλεοπτικά εγκλήματα, 7,6% τις ληστείες, 3,4%τις διαρρήξεις, και 4,2% για το φόβο του εγκλήματος και την ανασφάλεια. (Καρύδης Β., 2001-02)

5.1.3 Έρευνες για τις στάσεις και αντιλήψεις που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα.

1. Η πρόσληψη και αντιμετώπιση του «άλλου» στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας. Βούλγαρης, Καφετζής, Λυριτζής, Μιχαλοπούλου, Νικολακόπουλος, Σπυρδαλάκης, Τσουκαλάς: Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης 1995

Η έρευνα αυτή αποτέλεσε μια πρώτη προσπάθεια αποτύπωσης της ξενοφοβίας στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη έρευνα είχε πανελλαδική εμβέλεια σε δείγμα 1205 ατόμων και πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 1993 από την εταιρία Opinion. Ως βασικά χαρακτηριστικά και αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας διακρίνονται:

- ✓ Η σημασία της περιόδου εκπόνησης της (1993). Η έρευνα αυτή καταγράφει τη θεαματική μεταβολή των στάσεων και αντιλήψεων απέναντι στους μετανάστες που παρατηρήθηκε στην Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του

1990 όταν η χώρα πέρασε από την λίστα των πιο ανεκτικών ευρωπαϊκών λαών στη λίστα των πιο ξενοφοβικών

- ✓ Αν και καταγράφετε μια σημαντική άνοδος της ξενοφοβίας, σε σχετική ερώτηση για την ιεράρχηση των σημαντικότερων προβλημάτων στην Ελλάδα, η παρουσία των ξένων κατατάσσεται στην δέκατη θέση. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η ατομική πίεση και τα προβλήματα του πληθυσμού δεν έχουν προσωποποιηθεί στη μορφή του μετανάστη.
- ✓ Οι ενότητες του ερωτηματολογίου αφορούν μεταξύ των άλλων την «εθνικότητα και την θρησκεία»του των άλλων. , «τις αντιλήψεις για την παρουσία των ξένων», «την ενόχληση από την παρουσία των ξένων», το βαθμό συμπάθειας για χώρες, λαούς και εθνότητες, καθώς και τα σημαντικότερα προβλήματα στην Ελλάδα σήμερα.
- ✓ Τέλος βασικό ερώτημα που τέθηκε από την ερευνητική ομάδα αφορά το κατά πόσο η μεταβολή στις στάσεις και αντιλήψεις αποτελεί συγκυριακό φαινόμενο ή σημάδι δόκιμων μετασχηματισμών της ελληνικής κοινωνίας.

2. Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης, Αφροδίτη Τεπέρογλου, Διονύσης Μπαλούρδος, Γιάννης Μυριζάκης, Μαρία Τζόρτζοπούλου, ΕΚΚΕ, 1999

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1995 και συμπεριλαμβάνει ένα κεφάλαιο για τις στάσεις απέναντι στη διαφορετικότητα. Οι θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου αφορούν τον προσδιορισμό της εθνικότητας των αλλοδαπών, την εκτίμηση του όγκου τους, την αιτιολόγηση των μετακινήσεων των μεταναστών, καθώς και τις επιπτώσεις στη χώρα από την είσοδο των αλλοδαπών.

Βασικότερα αποτελέσματα της έρευνας αποτελούν η αίσθηση περί υπερβολικού αριθμού μεταναστών, η εκτίμηση ότι οι μετανάστες ευθύνονται για την αυξηση της ανεργίας της εγκληματικότητας, ενώ απορρίπτονται οι ιδέες περί συμβολής των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη και πρόσμιξη των πολιτισμών.

3. «Εμπειρικές διαστάσεις της ξενοφοβίας» Καφετζής Π., Μιχαλοπούλου Α., Μανώλογλου Α., και Τσάρτας Π., ΕΚΚΕ, 1998

Στόχο της συγκεκριμένης έρευνας αποτέλεσε η διερεύνηση των αποκλίσεων σε σχέση με τον εθνικό όρο στις στάσεις και αντιλήψεις απέναντι στους μετανάστες στην Μακεδονία. Η προβληματική αυτή προέκυψε από την υπόθεση εργασίας βάση της οποίας τα ιδιαίτερα ιστορικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της περιοχής αυτής, καθώς και η ιδιαίτερη γεωγραφική της θέση, συντελούν στην ανάπτυξη ξενοφοβικών στάσεων και αντιλήψεων. Στα αποτελέσματα της έρευνας:

- ✓ Καταγράφεται μια αίσθηση περί υπερβολικού πλήθους ξένων.
- ✓ Η μη ανοχή απέναντι στον εθνικά και θρησκευτικά ξένο είναι περισσότερο τονισμένη από το σύνολο της χώρας, γεγονός που αναδεικνύει ένα θρησκειολογικό / πολιτισμικό καθορισμό της ανοχής/ μη ανοχής.
- ✓ Παρατηρείται μια αντιπάθεια για τους λαούς των Βαλκανίων εκτός από τους Σέρβους και τους Ρώσους.
- ✓ Τέλος οι συγγραφείς αποδίδουν της έξαρση της ξενοφοβίας σε ένα δευτερογενές πλαίσιο ανάπτυξης εθνοκεντρικών στάσεων που ταυτίζεται με την εξάντληση του φοντρικού τρόπου ρύθμισης και τη συνεπακόλουθη κρίση του κράτους πρόνοιας.

4. Έρευνα για την ανίχνευση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στελέχη του δημοσίου στην εξυπηρέτηση των μεταναστών – παλιννοστούντων- προσφύγων» Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού, 2003.

Βασικό αντικείμενο της έρευνας υπήρξε η καταγραφή και εξέταση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στελέχη δημοσίου σχετικά με την εξυπηρέτηση μεταναστών η καταγραφή και διερεύνηση στερεότυπων αντιλήψεων και αρνητικών στάσεων έναντι των αλλοδαπών χρηστών υπηρεσιών. Η έρευνα στηρίχτηκε σε 74 ερωτηματολόγια σε 5 κατηγορίες υπηρεσιών { υγεία, εργασία, κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δημόσια διοίκηση).

Ως βασικότερα αποτελέσματα της εμπειρικής διερεύνησης των στάσεων και αντιλήψεων των δημόσιων υπαλλήλων απέναντι στους μετανάστες ξεχωρίζουν:

- Η αίσθηση περί υπερβολικού αριθμού μεταναστών
- Η υπερεκτίμηση του αριθμού των μεταναστών
- Η απόδοση ευθύνης στους μετανάστες για την ανεργία και την εγκληματικότητα
- Το υψηλό ποσοστό (66,2%) των ατόμων που πιστεύουν ότι οι ξένοι που ζουν στην Ελλάδα πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες.

- Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία πιστεύει ότι η κυβέρνηση πρέπει να εκπονήσει προγράμματα κατάρτισης για τους αλλοδαπούς.
- Βασικότερη διαπίστωση των υπεύθυνων της συγκεκριμένης έρευνας είναι ότι τα στελέχη του δημοσίου παρουσιάζουν μια σαφώς πιο ήπια ξενοφοβική στάση.

5.2 Η κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα: πληροφορίες από την απογραφή του 2001

Η απογραφή κατέγραψε 762.191 άτομα που κατοικούν στην χώρα χωρίς Ελληνική υπηκοότητα και που αποτελούν το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Από αυτό τον αριθμό οι 48.560 αλλοδαποί είναι πολίτες της Ε.Ε ή της ΕΖΕΣ, υπάρχουν ακόμα 17.426 Κύπριοι που απολαμβάνουν κάποια προνόμια λόγω της υπηκοότητας τους. Οι υπόλοιποι 690.000 είναι υπήκοοι τρίτων χωρών (όχι όμως ομογενείς) και για όσους από αυτούς είναι ενήλικες (άνω των 18 ετών) απαιτείται από το νόμο να έχουν κανονική άδεια παραμονής στη χώρα. (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Υπηκοότητες

Το 56% του συνόλου αποτελούν οι Αλβανοί. Ακολουθούν οι Βούλγαροι 5%, οι Γεωργιανοί 3% και οι Ρουμάνοι 3%. Οι Αμερικάνοι, Κύπριοι, Βρετανοί και Γερμανοί παρουσιάζονται ως σημαντικές κοινότητες και η καθεμία αποτελεί περίπου το 2% του συνόλου του αλλοδαπού πληθυσμού. Ωστόσο, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ε.Ε η οποία έχει μια εθνικότητα μεταναστών τα οποία ξεπερνά το 50% του συνόλου των αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα. (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Αναλογία των δυο φύλων

Η αναλογία των φύλων στις διάφορες εθνικότητες των αλλοδαπών δεν είναι σταθερή. Υπάρχει μια σχετική ισορροπία στην αναλογία των φύλων, όμως για ορισμένες εθνικότητες παρατηρούνται μεγάλες διαφοροποιήσεις. (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Ηλιακή κατανομή ανά εθνικότητα

Γύρω στο 80% των μεταναστών βρίσκονται σε εργάσιμη ηλικία (15-64), το ποσοστό που έρχεται σε αντίθεση με το 68% του Ελληνικού πληθυσμού. Η ειδοποιός διαφορά με τον Ελληνικό πληθυσμό είναι η παρουσία περισσότερων Ελλήνων ηλικιωμένων. Επιπλέον ο αλλοδαπός πληθυσμός παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών σε σχέση με τον ελληνικό. (17% για τους αλλοδαπούς και 15% για τους Έλληνες) (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Περιοχή στην Ελλάδα

Εξετάζοντας την παρουσία των αλλοδαπών από χώρες εκτός Ε.Ε. παρατηρούμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά (13-25%) επί του συνολικού πληθυσμού εμφανίζονται στα νησιά (Μύκονος, Κέα, Σκιάθος, Ζάκυνθος), στην Αττική κοντά στην Αθήνα και στα βορειοδυτικά σύνορα της χώρας. Τα χαμηλότερα ποσοστά (0-1,7%) βρίσκονται στα βορειοανατολικά διαμερίσματα της χώρας, γύρω από την Αλεξανδρούπολη και σε μερικές οικονομικά υπανάπτυκτες περιοχές.

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση αλλοδαπών τρίτων χωρών (εκτός Ε.Ε) παρατηρείται στο Δήμο της Αθήνας, με 132.000 μετανάστες που αποτελούν το 17% του συνολικού πληθυσμού. Μετά από αυτές τις περιοχές ακολουθούν τα προάστια της Αθήνας. Τα νησιά δείχνουν επίσης μεγάλα ποσοστά μεταναστών (π.χ Κρήτη, Ρόδος, Κέρκυρα και Ζάκυνθος). (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα

Δεδομένης της απουσίας επίσημων δεδομένων σε αυτό το σημείο- ακόμα και αυτών των καταχωρημένων μεταναστών- μια ερώτηση στην απογραφή ζητάει από τους δηλωμένους αλλοδαπούς εργάτες τον καιρό παραμονής τους στην Ελλάδα, δίνοντας τους 3 επιλογές.: λιγότερο από χρόνο, 1-5 χρόνια, και περισσότερα από 5 χρόνια.

Περίπου οι μισοί Αλβανοί άντρες ισχυρίστηκαν ότι είναι στην Ελλάδα περισσότερα από 5 χρόνια, και ανάλογα περίπου το 40% των Αλβανών γυναικών. Οι μετανάστες από Φιλιππίνες και μέχρι ενός σημείου από την Αίγυπτο και την Πολωνία, φαίνεται σε μεγάλο ποσοστό να παραμένουν στην Ελλάδα για περισσότερο από 5 χρόνια. Πρόσφατοι μετανάστες από τη Βαλκανική και την Ευρώπη απάντησαν κυρίως 1-5 χρόνια, όπως έπραξαν αυτοί από το Πακιστάν, την Ινδία και το Μπαγκλαντές. Μόνο οι Μολδαβοί δεν αποτελούν μόνιμους κατοίκους για περισσότερα από 5 χρόνια,

καθώς και οι άρρενες Ουκρανοί. (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

5.3 Χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού από τα δεδομένα της βάσης δεδομένων Άδειας Παραμονής, 2003-2004.

Αριθμός των νόμιμων μεταναστών στην Ελλάδα

Ο αριθμός των νόμιμων μεταναστών δεν μπορεί να εκτιμηθεί από τα πρόσφατα δεδομένα. Είναι δυνατό ο αριθμός για τον Ιανουάριο του 2004 (509.000) να είναι σχετικά ακριβής ωστόσο αυτό δεν είναι σίγουρο. Παρ' όλα αυτά, από τον Οκτώβριο 2004 έχουν εκδοθεί περίπου 700.000 άδειες. Αυτός ο αριθμός είναι υψηλότερος από τον αριθμό της απογραφής των 592.159 ενηλίκων που πρέπει να έχουν άδεια παραμονής. Παρ' ότι τα παιδιά ηλικίας 14-17, που δεν είναι στο εκπαιδευτικό σύστημα, ζητούν τις δικές τους άδειες, αυτό δεν αλλάζει αισθητά το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει διανείμει περισσότερες άδειες παραμονής σε αριθμό μεγαλύτερο από αυτό που παρουσιάζεται στην απογραφή. Τα αθροιστικά δεδομένα εμφανίζουν τους Αλβανούς οι οποίοι έχουν εξασφαλίσει άδεια να αριθμούν τους 432.120 – ένας αριθμός επίσης αισθητά παραπάνω από τον αριθμό της απογραφής των 344.526 ατόμων ηλικίας 15+ ετών το 2001.

Μετά τη συνήθη κυριαρχία των Αλβανών, υπάρχουν 66.787 Βούλγαροι, 29.108 Ρουμάνοι και 23.008 Ουκρανοί. Όλες οι εθνικότητες δείχνουν μια σημαντική αύξηση στις άδειες σε σύγκριση με την απογραφή, εκτός από τους Πολωνούς (σημαντική μείωση) και τους Φιλιππινέζους (σχεδόν το ίδιο). (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Λόγοι απονομής αδειών

Ο κυριότερος λόγος για τη χορήγηση αδειών κατοικίας εξαρτάται από την εξαρτώμενη εργασία, τουλάχιστον κατά 68% του συνόλου. Συνεπακόλουθα , περίπου με 12% αποτελεί η επανένωση οικογενειών και οι αυτοαπασχολούμενοι. Οι σύζυγοι υπηκόων της Ε.Ε (υποθετικά κυρίως Ελλήνων) ακολουθούν με 3%, μαζί με εποχιακούς εργάτες (από τη Βουλγαρία, την Αλβανία και την Αίγυπτο) στο 2%. (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Διάρκεια των αδειών παραμονής

Το 92% των αδειών έχουν διάρκεια για περισσότερο από ένα με δυο χρόνια. Το 5,4% είναι για λιγότερο από ένα χρόνο – αυτοί είναι οι εποχιακοί εργάτες (5-9 μήνες) και άδειες προσωρινής επανένωσης οικογενειών (3 μήνες). Το 3% των κατόχων αδειών ωφελούνται από το καθεστώς της Ε.Ε , με 5ετής άδειες, και μόνο το 0.1% έχουν άδεις αορίστου χρόνου. (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Αλλοδαποί ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ.

Τονίζεται ότι το 70% των αδειών παραμονής έχουν εκδοθεί για εξαρτημένη εργασία και μόνο το 12% για ανεξάρτητες υπηρεσίες. Αυτό σημαίνει ότι ο βασικός ασφαλιστικός φορέας για υπαλλήλους, το ΙΚΑ, μπορεί να δώσει στοιχεία για την απασχόληση της πλειοψηφίας των μεταναστών. Μόνο στον τομέα της οικιακής απασχόλησης οι αλλοδαποί υπερτερούν αριθμητικά των Ελλήνων αλλά και πάλι το νούμερο είναι πάρα πολύ μικρό. (25.000 εργαζόμενοι συνολικά) Ο άλλος σημαντικός τομέας απασχόλησης, που προσδιορίζεται και από την απογραφή του 2001, είναι τα οικοδομικά έργα που παρείχε ασφάλιση για 110.000 μετανάστες το 2003. Σημαντικός είναι επίσης και ο τομέας ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και εστιατορίων που κατά πάσα πιθανότητα συμπίπτει με τον τομέα του τουρισμού στην απογραφή. Το 2003 δούλευαν σε αυτό τον τομέα 43.000 αλλοδαποί. Άλλοι τομείς που έχουν σημαντική παρουσία μεταναστών είναι το λιανικό και χοντρικό εμπόριο, η βιομηχανία τροφίμων, τα μεταλλικά προϊόντα, οι κατασκευές και οι άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Οι τομείς που δεν έχουν σχεδόν καθόλου αλλοδαπούς είναι οι χρηματοοικονομικές δραστηριότητες και γενικά ο κρατικός τομέας.

Από το σύνολο των 231.731 ασφαλισμένων στο ΙΚΑ γίνεται κατανοητή η σημασία των οικοδομικών έργων, σχεδόν το 50%. Άλλοι σημαντικοί τομείς είναι το λιανικό εμπόριο 7%, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια 7% οι κατασκευές 4%, τα μεταλλικά προϊόντα 3% και η βιομηχανία τροφίμων 3%.

Ο συνολικός αριθμός ασφαλισμένων γυναικών στο ΙΚΑ είναι 102.012. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών βρίσκεται στα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια 28%, με την οικιακή ενασχόληση στο 20%. Ακολουθούν το χοντρικό εμπόριο με 7%, το λιανικό εμπόριο με 6% και η βιομηχανία τροφίμων με 4%. Ένα 13% είναι ασφαλισμένο σε άγνωστη κατηγορία. (Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, 2004)

Κεφάλαιο 6^{ο} :Πολιτικές ένταξης

6.1 0ρισμός «ένταξης»

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η Ελλάδα, ως χώρα χωρίς εμπειρία σε θέματα μεταναστών, άρα και ένταξής τους, οφείλει να αξιοποιήσει την εμπειρία των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχουν γνωρίσει πριν από αυτή το φαινόμενο. Κάτι τέτοιο θα βοηθούσε αφενός στην υιοθέτηση δοκιμασμένων προτύπων ένταξης και αφετέρου στην αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων, οι οποίες απειλούν σοβαρά την κοινωνική ειρήνη και την κοινωνική συνοχή.

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να διευκρινίσουμε σύντομα τι εννοούμε με τον *όρο ένταξη*. Η ένταξη στον πολιτικό δημόσιο λόγο, εμφανίζεται ως τελικό στάδιο της οικονομικής και πολιτιστικής ανέλιξης ενός μετανάστη στην κοινωνία υποδοχής. Λειτουργεί σαν μία ένδειξη πως ο μετανάστης από την μια έχει δεχτεί τους κανόνες παιχνιδιού της κοινωνίας υποδοχής και από την άλλη ότι η κοινωνία υποδοχής τον έχει αποδεχτεί υπό ίσοις όροις. Από αυτή την άποψη η ένταξη εμφανίζεται ως μία δυναμική, αμφίδρομη διαδικασία, αμοιβαίου συμβιβασμού μεταξύ όλων των μεταναστών και υπηκόων των κρατών μελών. (Καπλάνη Γ., 2006).

Για πολλούς μετανάστες – ειδικά εκείνους της δεύτερης γενιάς, καθώς προείπαμε – η ένταξη αποτελεί γεγονός. Παρ' όλα αυτά αποτελεί μια έννοια που δύσκολα μπορεί να προσδιοριστεί. Η ένταξη μπορεί να σημαίνει διεκδίκηση μιας μεγαλύτερης κοινωνικής κινητικότητας ή μια μεγαλύτερη συμμετοχή στην πολιτική ζωή. Σε άλλες περιπτώσεις, η «ένταξη» περιγράφει την κατοχή της γλώσσας της χώρας υποδοχής ή το αίτημα για πρόσβαση στην ιδιότητα του πολίτη (απόκτηση της ιθαγένειας). Παρ' όλες τις δυσκολίες που εμφανίζει ως προς τον ορισμό της, μπορούμε να δεχθούμε μια minimum προσέγγιση της έννοιας αυτής. (Καπλάνη Γ., 2006).

Σύμφωνα με τον γαλλικό ορισμό της έννοιας της ένταξης, «ένταξη σημαίνει μια συγκεκριμένη διαδικασία που επιτρέπει την ενεργή συμμετοχή στην εθνική κοινότητα διαφορετικών στοιχείων και επιρροών, μέσα σε ένα πλαίσιο ίσων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων». Είναι αλήθεια πως όταν η ένταξη αναφέρεται στους μετανάστες, περιγράφει οπωσδήποτε την διαδρομή του μετανάστη από την θέση του ξένου στην θέση του οικείου, από την θέση του φιλοξενούμενου στην θέση του συγκάτοικου. Από αυτή την άποψη, τουλάχιστον θεωρητικά, για τον μετανάστη η ένταξη υπονοεί

την χαλάρωση των σχέσεων με την χώρα καταγωγής και την εθνοτική ή εθνική ομάδα όπου ανήκει, υπέρ μιας μεγαλύτερης συμμετοχής στην πολιτιστική και πολιτική ζωή της κοινωνίας υποδοχής και της νέας του πατρίδας. Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει λοιπόν τη συνάντηση δυο βουλήσεων (θελήσεων): εκείνης του μετανάστη που, επιλέγοντας την μονιμότητα της παραμονής του στην χώρα που έχει μεταναστεύσει, δεν επιθυμεί να τον βλέπουν πια ως «αλλοδαπό» και «αλλογενή» και την βούληση της κοινωνίας υποδοχής να τον υποδέχεται ως «δικό της». (Marks B., 2004)

Αυτός ο ελάχιστος ορισμός είναι εντελώς λειτουργικός και δεν σκοπεύει να εξαντλήσει την πολυπλοκότητα των σχέσεων ανάμεσα στην μετανάστευση και την ένταξη – ας μη ξεχνούμε ότι υπάρχουν περιπτώσεις που ο μετανάστης αρνείται την ένταξη, θέτοντάς μας μπροστά σε πιο ακανθώδη προβλήματα - αλλά να λειτουργήσει απλώς ως σημείο αφετηρίας για την προσέγγισή μας.

Ο όρος ένταξη πάντως δεν περιγράφει μόνο την διαδρομή που ακολουθεί ένας μετανάστης ή μια ομάδα μεταναστών, την ιστορία και τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες της ομάδας μεταναστών και της κοινωνίας υποδοχής. Συμπεριλαμβάνει και τα μέσα που χρησιμοποιεί η κοινωνία υποδοχής, στη περίπτωσή μας οι φορείς της τοπικής κοινωνίας, για την επίτευξη της ένταξης.

6.2 Ο ρόλος των Δήμων στα ζητήματα αλλοδαπών και μετανάστευσης

Η ελληνική κοινωνία συνειδητοποιεί και αποδέχεται σταδιακά ότι σημαντικό μέρος των αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα είναι και θα παραμείνουν στη χώρα. Μια χώρα την οποία θεωρούν δεύτερη πατρίδα τους και τόπο στον οποίο θα ζήσουν αυτοί και τα παιδιά τους. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την πραγματικότητα, η ελληνική πολιτεία έχει πλέον υιοθετήσει, σε επίπεδο, τουλάχιστον, νομικής ρύθμισης, την προσέγγιση της προώθησης της ομαλής ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία. Η υλοποίηση της επιλογής αυτής, η οποία απαιτεί χρόνο και την παράλληλη και πολυεπίπεδη δράση πολλών παραγόντων, έχει ως σημείο αφετηρίας την τακτοποίηση του καθεστώτος της διαμονής των αλλοδαπών. Στο πλαίσιο αυτό, ο νομοθέτης έχει αναθέσει στους Δήμους την κρίσιμη, για την ευρυθμία και λειτουργικότητα της όλης διαδικασίας, αρμοδιότητα της παραλαβής των αιτημάτων χορήγησης και ανανέωσης των αδειών διαμονής και εργασίας πολιτών τρίτων χωρών, καθώς και της

διαμεσολάβησης μεταξύ των ενδιαφερόμενων και της αποφασίζουσας υπηρεσίας της Περιφέρειας.

Οι Δήμοι καλούνται να χειριστούν με υπευθυνότητα την εν λόγω διοικητικής φύσης αρμοδιότητα, προκειμένου να διαψεύσουν τις επιφυλάξεις που εκφράζονται κατά καιρούς για την ικανότητα και αποτελεσματικότητά τους στα ζητήματα αυτά. Ενδεχόμενη αποτυχία, που θα είχε ως αποτέλεσμα την αφαίρεση της συγκεκριμένης αρμοδιότητας από τους Δήμους και την ανάθεσή της σε άλλη υπηρεσία, θα αντανακλούσε, άλλωστε, στη γενικότερη αξιοπιστία των Δήμων και θα έπληττε την στρατηγικού χαρακτήρα επιδίωξή τους για ενίσχυση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων τους.

Η επιλογή ανάθεσης στους Δήμους συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων διοικητικής φύσης ως προς τα ζητήματα αλλοδαπών και μετανάστευσης, ιδίως κατά τη διαδικασία χορήγησης και ανανέωσης των αδειών διαμονής των αλλοδαπών, είναι σχετικά πρόσφατη και ανατρέχει στο ν.2910/2001. Με το ν.3386/2005 οι Δήμοι, μολονότι υπήρξαν κάποιες αντίθετες σκέψεις, διατήρησαν, και μάλλον ενίσχυσαν, τις αρμοδιότητες αυτές. Η μελλοντική εξέλιξη εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από το εάν οι Δήμοι καταφέρουν να βελτιώσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους προς τους αλλοδαπούς κατοίκους τους. Στο πλαίσιο αυτό, κρίσιμης σημασίας είναι το πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι Δήμοι το ρόλο τους στο χειρισμό των ζητημάτων αλλοδαπών και μετανάστευσης. Ένας ρόλος που δεν περιορίζεται στη διεκπεραίωση μόνο του διοικητικής φύσης έργου τους, αλλά, όπως αναγνωρίζεται πλέον και στο νέο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, επεκτείνεται και στον τομέα της κοινωνικής ένταξης. (Τσιούκας Γ., 2006)

6.2.1 Η πρόκληση και η ευθύνη των Δήμων

Το ενδεχόμενο αφαίρεσης της αρμοδιότητας των Δήμων κατά τη διαδικασία χορήγησης των αδειών διαμονής και εργασίας στους πολίτες τρίτων χωρών είναι, με τα σημερινά δεδομένα, μάλλον ασθενές.

Παρά τα προβλήματα και τις ανεπάρκειες που εξακολουθούν να υφίστανται, οι Δήμοι έχουν αποκτήσει σημαντική εμπειρία, ενώ αρκετοί έχουν δημιουργήσει διοικητικές μονάδες, οι οποίες είναι ικανές να εξυπηρετήσουν, έστω στοιχειωδώς, τους

ενδιαφερόμενους. Αντίθετα, οι υπηρεσίες αλλοδαπών των Περιφερειών, οι οποίες, στη λογική της ενοποίησης της αρμοδιότητας και της ενιαίας υπηρεσίας, θα μπορούσε να αναλάβουν τις αρμοδιότητες που τώρα ασκούνται από τους Δήμους, πιθανότατα θα αντιμετώπιζαν, στην παρούσα τουλάχιστον φάση, ανυπέρβλητες δυσκολίες λόγω έλλειψης επαρκούς προσωπικού και υποδομών. (Τσιούκας Γ., 2006)

Ωστόσο, η όποια μελλοντική επιλογή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους ίδιους τους Δήμους. Ο νομοθέτης από τη μεριά του, εκτός από τους προαναφερόμενους εντελώς πρακτικούς και άμεσους λόγους, επέλεξε τη διατήρηση της αρμοδιότητας των Δήμων εξυπηρετώντας έτσι και την ανάγκη ανάδειξης της σημασίας που έχει η δράση των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης στο χειρισμό του μεταναστευτικού φαινομένου. Με τον τρόπο αυτό αναγνώρισε ότι οι πολλές διαστάσεις του μεταναστευτικού φαινομένου απαιτούν τη συνεργασία, τη σύμπραξη και την συνυπευθυνότητα θεσμών, φορέων και μηχανισμών σε πολλαπλά επίπεδα.

Χρέος των Δήμων είναι να ανταποκριθούν στην πρόκληση αυτή και να επιδείξουν τον απαραίτητο βαθμό υπευθυνότητας στην άσκηση των διοικητικής φύσης αρμοδιοτήτων που τους αναθέτει ο νομοθέτης, αλλά και να διεκδικήσουν, περαιτέρω, την αναγνώρισή τους ως βασικών παραγόντων προαγωγής της κοινωνικής ένταξης των αλλοδαπών. Την προοπτική αυτή ενισχύει, άλλωστε, και ο νέος Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων, ο οποίος στο άρθρο 75 αναγνωρίζει για πρώτη φορά ότι στις αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων περιλαμβάνεται, επίσης, «*Ο σχεδιασμός και εφαρμογή προγραμμάτων ή συμμετοχή σε προγράμματα και δράσεις για την ένταξη αθίγγανων, παλιννοστούντων ομογενών, μεταναστών και προσφύγων στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της τοπικής κοινωνίας*». (Τσιούκας Γ., 2006).

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, οι Δήμοι, ούτως ή άλλως, βαρύνονται εκ των πραγμάτων με σημαντική ευθύνη στα ζητήματα αλλοδαπών και μετανάστευσης. Και τούτο διότι είναι σε επίπεδο τοπικής, κυρίως, κοινωνίας που ο αλλοδαπός βιώνει την καθημερινότητά του, εργάζεται, συντηρεί την οικογένεια και ανατρέφει τα παιδιά του, δραστηριοποιείται και συνάπτει σχέσεις και δεσμούς με άτομα. Στο επίπεδο αυτό διαμορφώνει κατά πρώτο λόγο τη σχέση του με την ελληνική κοινωνία και σε μεγάλο βαθμό εδώ κρίνεται η επιτυχία ή η αποτυχία της κοινωνικής του ένταξης.

Η εμπλοκή της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου είναι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ευρέως διαδεδομένη σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προωθείται από τους θεσμούς και τα όργανα της Ένωσης

Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες αναγνωρίζουν τις αυτοδιοικητικές αρχές ως ένα κρίσιμο παράγοντα στη διαμόρφωση και υλοποίηση των μεταναστευτικών πολιτικών. Πολλές, μάλιστα, χώρες, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Ελλάδας, αναθέτουν σε αυτές και συγκεκριμένες αρμοδιότητες στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών που αφορούν τη χορήγηση των αδειών διαμονής (λ.χ. Βέλγιο, Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία).

Είναι, επομένως, σαφές ότι η τοπική αυτοδιοίκηση, και ως μηχανισμός διεκπεραίωσης διοικητικών καθηκόντων στο πλαίσιο της χορήγησης των αδειών διαμονής και εργασίας, αλλά και ως μηχανισμός κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, έχει σημαντικό ρόλο να διαδραματίσει στις προκλήσεις που θέτει η μετανάστευση. Οι δύο αυτές λειτουργίες πρέπει, όμως, να αντιμετωπίζονται ως λειτουργίες που συνέχονται. (Τσιούκας Γ., 2006)

Πολιτική ένταξης αλλοδαπών σημαίνει πρώτα από όλα τακτοποίηση του καθεστώτος της διαμονής και εργασίας τους με διαδικασίες λειτουργικές και αποτελεσματικές που σέβονται τον ενδιαφερόμενο ως διοικούμενο και συναλλασσόμενο με την ελληνική διοίκηση. Οποιαδήποτε συζήτηση περί ένταξης και δικαιωμάτων, ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών, είναι εξαρχής υπονομευμένη στο βαθμό που η πολιτεία αδυνατεί να διασφαλίσει στους αλλοδαπούς το στοιχειώδες προαπαιτούμενο για την αποτελεσματικότητα των όποιων περαιτέρω δράσεων, δηλαδή τη νόμιμη διαμονή τους στη χώρα. (Τσιούκας Γ., 2006)

Κατά συνέπεια, η άσκηση από τους Δήμους των αρμοδιοτήτων διοικητικής φύσης που τους αναθέτει ο νόμος δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πάρεργο και σε αντιδιαστολή με τον ενταξιακό τους ρόλο. Αντίθετα, η επιτυχής άσκηση των καθηκόντων αυτών εξυπηρετεί πρώτα από όλα, και με τον καλύτερο τρόπο, το στόχο της κοινωνικής ένταξης, καθώς συμβάλει στην ομαλοποίηση διαδικασία έκδοσης των αδειών διαμονής και εργασίας και εδραιώνει με τον τρόπο αυτό σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των αρχών και των ενδιαφερόμενων.

Ενόψει αυτών, οι Δήμοι οφείλουν, με βάση την έως σήμερα εμπειρία και με γνώμονα, τελικά, την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, να προχωρήσουν σε μία συνεκτική αντιμετώπιση των ζητημάτων αλλοδαπών και μετανάστευσης που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους.

Οφείλουν, συνεπώς, να υιοθετήσουν τολμηρά βήματα για τη δημιουργία ή την οργανωτική και ουσιαστική αναβάθμιση των διοικητικών τους μονάδων που απευθύνονται στους αλλοδαπούς κατοίκους της περιοχής τους.

Πρωταρχική ανάγκη είναι η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών διοικητικής φύσης, ιδίως ως προς τα ζητήματα που αφορούν τη διαδικασία χορήγησης αδειών διαμονής και εργασίας. Εξίσου σημαντική, όμως, είναι και η αποτελεσματική οργάνωση και παροχή στοχευόμενων υπηρεσιών για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Τυχόν αποτυχία των αυτοδιοικητικών αρχών στη διαχείριση των ζητημάτων αλλοδαπών και μετανάστευσης, και ιδίως όσον αφορά το διοικητικό έργο που τους αναθέτει ο νομοθέτης, θα σήμαινε πλήγμα στην αξιοπιστία και την συνολικότερη επάρκειά τους να υπηρετήσουν με συνέπεια τη δική τους διακηρυγμένη και στρατηγικού χαρακτήρα επιδίωξη γενικότερης ενίσχυσης του ρόλου και των αρμοδιοτήτων τους.

6.3 Η εθνική στρατηγική για την κοινωνική ενσωμάτωση

6.3.1 Οι εθνικές πολιτικές για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας

Η στρατηγική της Λισαβόνας και η εξέλιξη της Ευρωπαϊκής πολιτικής για την απασχόληση δεν μπορούν να αφήσουν ανεπηρέαστες τις εθνικές δημόσιες πολιτικές οι οποίες «εμβαπτίζονται ολοένα και εμφανέστερα στον αστερισμό της *υπερ-εθνικότητας*» (Παπαδάκης Ν., 2005). Οι αλλαγές σε εθνικό επίπεδο και κυρίως σε επίπεδο Ε.Ε προφανώς επηρεάζουν και τις εθνικές εξελίξεις στο πεδίο των πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Τα βασικά σημεία της πολιτικής αυτής, είναι η ευελιξία και η απασχολησιμότητα αφενός, και η πρόκριση του ρυθμιστικού και αναπτυξιακού δυναμισμού της αγοράς μέσω της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας- προσαρμοστικότητας και της παραγωγικότητας, ή αλλιώς «το τρίγωνο της δυστυχία «Ανεργία, Αποκλεισμός, Ανισότητα» είναι η άκρη του νήματος μιας κοινωνικής γεωμετρίας, της κοινωνικής γεωμετρίας, της κοινωνικής πολιτικής ή ακόμα της κοινωνικής μηχανικής που διαπλέκεται με ένα στρατηγικό «τρίγωνο της ευτυχίας», όπως σχηματοποιήθηκε, μετά τις Λευκές Βίβλους για την ενσωμάτωση και την απασχόληση του 1994 και ιδιαίτερα στη Λισαβόνα το 2000: Απασχόληση, Ίσες ευκαιρίες, Συνοχή, τα οποία

ορίζουν από κοινού τις «πολιτικές και στρατηγικές διαχείρισης του κοινωνικού πεδίου» (Δουκάκης Ντ., Λιάπη Μ., Κυλάκου Κ., 2005)

6.3.2 Τα Εθνικά Σχέδια Δράσης (ΕΣΔΑ) : τα βασικά σημεία - αναφοράς

Τα ΕΣΔΑ 1999 και 2000 έχουν άξονες πολιτικής : *τον αναπτυξιακό* (εντονότερη ρυθμοί ανάπτυξης, αύξηση ανταγωνιστικότητας), *την πρόληψη* (έγκαιρη διάγνωση αναγκών και εξελίξεων στην αγορά εργασίας, στροφή στα ενεργητικά μέτρα προώθησης της απασχόλησης και την κοινωνία της γνώσης. (ΕΣΔΑ, 2000) και *τον υποστηρικτικό* (που εστιάζει στις «ομάδες ατόμων με ιδιαίτερες αδυναμίες κοινωνικοοικονομικής ένταξης». Ο πρώτος βασικός άξονας προτεραιότητας είναι η «ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού». (ΕΣΔΑ, 1999 και 2000)

- Στο ΕΣΔΑ 2000 σημειώνεται μια σημαντική εξέλιξη αναφορικά με την ένταξη των ΑΜΕΑ στις ομάδες στόχου και στόχο την ομαλή ένταξη του στην κοινωνία, μέσω της ισότιμης συμμετοχής τους στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση και στη συνέχεια στην αγορά εργασίας.
- Στο ΕΣΔΑ 2001 διαπιστώνεται σημαντική εξέλιξη ως προς την στροφή του ενδιαφέροντος στην περιφερειακή διάσταση – προγράμματα ΠΕΠ , Τοπικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση , ολοκληρωμένες τοπικές παρεμβάσεις , αναπτυξιακές συμπράξεις και Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL
- Στο ΕΣΔΑ 2002: Επιβολή ενεργητικών πολιτικών ως ουσιαστική παρέμβαση για την πρόληψη και καταστολή της ανεργίας σε συνδυασμό με την εφαρμογή επιμέρους στοχευμένων πολιτικών. Κυρίαρχο στοιχείο της νέας αυτής στρατηγικής θεωρείται η υπέρβαση των αδιεξόδων των Παθητικών Πολιτικών Απασχόλησης που αποσταθεροποιούν το μακροοικονομικό περιβάλλον, χωρίς να δημιουργούν διαδικασίες μακροχρόνιας και ισχυρής ανάπτυξης.
- Το ΕΣΔΑ 2003 και 2004 και ιδιαίτερα το τελευταίο δίνει έμφαση

1. στην προώθηση της δια βίου μάθησης και αύξηση της συμμετοχής στην κατάρτιση
2. στην καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας

Επίσης στο σχέδιο του 2004 η ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών επιδιώκεται μέσω της ποσόστωσης (60%-40%) για όλες τις δράσεις ενίσχυσης της απασχόλησης και επιχειρηματικότητας. Επιπλέον δίνεται προτεραιότητα σε νέες

ομάδες στόχου όπως οι νέοι άνεργοι (15-24), οι μακροχρόνιοι άνεργοι και οι γυναίκες με αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις.

Ενδεικτικά αναφέρουμε για την αντιμετώπιση της διαρθρωτικής ανεργίας π.χ μαζικές απολύσεις λόγω οικονομικών αναδιαρθρώσεων , την «εκπαίδευση ειδικών κατηγοριών» όπως μετανάστες, παλιννοστούντες, ομογενείς.

6.3.3 Ολοκληρωμένα Προγράμματα σε Εθνικό Επίπεδο

α) Επιχορήγηση για την παροχή ολοκληρωμένων παρεμβάσεων υπέρ των γυναικών

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων αποκλειστικά για γυναίκες που χρηματοδοτείτε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας για την υλοποίηση του οποίου διαχειρίζεται η Γενική Γραμματεία Ισότητας. Στόχος του προγράμματος είναι η προετοιμασία τους για ένταξη στην αγορά εργασίας, η υποστήριξη τους για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και η προώθηση τους σε θέσεις απασχόλησης. Οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις υλοποιούνται στις περιφέρειες όλης της χώρας από τοπικές συμπράξεις φορέων και απευθύνονται κυρίως σε άνεργες γυναίκες όλων των ηλικιών. Οι υπηρεσίες που παρέχονται στις επωφελούμενες είναι : πληροφόρηση, επαγγελματική συμβουλευτική και κοινωνική υποστήριξη, ανάπτυξη δεξιοτήτων, προώθηση και ένταξη των γυναικών σε προγράμματα κατάρτισης, προώθηση στην απασχόληση, ανάπτυξη στην απασχόληση, ανάπτυξη επιχειρηματικότητας κ.α. (Παρατηρητήριο Απασχόλησης, 2006)

β) Επιχορήγηση για την Παροχή Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών – Σχέδια Δράσης για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Πρόκειται για προγράμματα που υλοποιούνται από εξειδικευμένους φορείς παροχής συνοδευτικών υπηρεσιών που στοχεύουν σε άτομα που απειλούνται από αποκλεισμό στην αγορά εργασίας, προκειμένου να διευκολυνθεί η ένταξη τους σε μια ή περισσότερες παρεμβάσεις , που προβλέπονται στο πλαίσιο των ενεργητικών πρωτοβουλιών απασχόλησης (προκατάρτιση, κατάρτιση, απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, επιχορήγηση νέων θέσεων εργασίας και νέων ελεύθερων επαγγελματιών). (Παρατηρητήριο Απασχόλησης, 2006)

γ) Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις υπέρ Ανέργων με Πολιτισμικές Ιδιαιτερότητες

Το κάθε Σχέδιο Δράσης περιλαμβάνει ενέργειες προκατάρτισης και Φορείς παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών. Επιπλέον τα Σχέδια Δράσης περιλαμβάνουν και ενέργειες προώθησης στην απασχόληση (χωρίς ειδική πρόβλεψη επιχορήγησης). (Παρατηρητήριο Απασχόλησης, 2006)

Β΄ ΜΕΡΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 7^{ο} :Περιγραφή της έρευνας

7.1 Σκοπός της ερευνάς:

Μερικές έρευνες προσανατολίζονται στη δημιουργία τυπολογιών των ερωτώμενων ατόμων, στηριζόμενες σ' αυτό που καλούμε, κατά γενικό τρόπο, *μέτρηση των στάσεων.* Τέτοιου είδους έρευνες έχουν σαν σκοπό να τοποθετήσουν το σύνολο των ατόμων σε μια κλίμακα (κλίμακα στάσεων), της οποίας ορισμένες ευδιάκριτες βαθμίδες θα αντιστοιχούσαν σε κάποιο τύπο στάσης αρκετά προσδιορίσιμο. Οι στάσεις μπορούν να είναι αντικείμενο μεταβολών, αλλά συνήθως παρουσιάζουν στοιχεία σταθερά, στα οποία ανταποκρίνονται οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα. (Javeau, C. 2000)

Πρωταρχικός στόχος της έρευνάς μας ήταν η αναζήτηση και ο προσδιορισμός των παραγόντων στους οποίους οφείλεται η αύξηση της ξενοφοβίας.

Οι αντικειμενικοί στόχοι της παρούσας μελέτης ήταν:

1. Η εκτίμηση του μεγέθους της ξενοφοβίας και του ρατσισμού απέναντι στους μετανάστες από τους νέους του Δήμου Ηρακλείου.
2. Η αναζήτηση και ο προσδιορισμός των παραγόντων στους οποίους οφείλεται η ανάπτυξη του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στους νέους.
3. Η διαμόρφωση προτάσεων σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο για τον περιορισμό της διάκρισης και του ρατσισμού.

7.1.2 Υποθέσεις εργασίας:

α) Η ξενοφοβία συνδέεται με τον ανταγωνισμό που αναπτύσσεται μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών (1) στην αγορά εργασίας και (2) στην πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες και παροχές του κράτους.

β) Η ξενοφοβία συνδέεται με την απειλή που αντιπροσωπεύουν οι μετανάστες για την ομοιογένεια και την ακεραιότητα της πολιτισμικής, γλωσσικής και της θρησκευτικής ταυτότητας του γηγενούς πληθυσμού.

7.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

7.2.1 Πεδίο Μελέτης:

Ως πεδίο μελέτης ορίστηκε η αστική περιοχή του Δήμου Ηρακλείου και οποιοδήποτε μέρος στο οποίο μπορεί να παρευρίσκονταν νέα άτομα. Π.χ εκπαιδευτικά ιδρύματα, χώροι μαζικής εστίασης, κέντρα νεολαίας, αθλητικοί χώροι κ.α

7.2.2 **Δειγματοληψία**:

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν νέοι και νέες ηλικίας 18-30 ετών. Ως *κριτήριο επιλογής* ορίσαμε την ηλικία (18-30) και τον μόνιμο τόπο κατοικίας (Ηράκλειο Κρήτης). Ο αριθμός των ερωτώμενων έφτασε τους 150.
Το δείγμα επειδή προήλθε από μια συγκεκριμένη περιοχή της Ελλάδας (Ηράκλειο Κρήτης) δεν μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό ώστε τα αποτελέσματα να γενικευτούν σε όλο τον Ελληνικό πληθυσμό. Ο τρόπος δειγματοληψίας ήταν τυχαίος. (φροντίσαμε το δείγμα μας να αποτελείται από ίσο αριθμό ανδρών και γυναικών).

7.2.3 Τεχνικές συλλογής πληροφοριών:

Οι σπουδάστριες διεξήγαγαν ποσοτική έρευνα Η έρευνα διεξήχθη με την μέθοδο των αποσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων απ' ευθείας από τους ερωτώμενους: το κάθε άτομο τσέκαρε μόνο του τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο (Javeau, C. 2000) το οποίο ήταν σταθμισμένο (Κοτσαμάνη, Α. (2007), « Στάσεις και αντιλήψεις της Ελληνικής κοινωνίας και ειδικών πληθυσμιακών ομάδων απέναντι στους μετανάστες. *Πόρισμα ποιοτικής έρευνας.* Vprc), και on line στη διεύθυνση : (http://www.xeniosdias.gr/meletes/meleti004/enotita3.pdf)
Το δείγμα ενημερώθηκε από τις τρεις τελειόφοιτες σπουδάστριες Κοινωνικής Εργασίας που εκπόνησαν την πτυχιακή εργασία, για το σκοπό της έρευνας και επίσης εγγυήθηκαν στο δείγμα για την ανωνυμία και την ύπαρξη εμπιστευτικότητας. Παράλληλα φρόντισαν να λάβουν τη συναίνεση των συμμετεχόντων, πριν από την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, εξασφαλίζοντας την εθελοντική συμμετοχή τους

στην έρευνα και τέλος υπαγόρευσαν γενικές οδηγίες για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από 40 *κλειστές ερωτήσεις* - οι ερωτώμενοι όφειλαν υποχρεωτικά να επιλέξουν μεταξύ κάποιων απαντήσεων που προτείνονταν. Αυτός ο τύπος ερωτήσεων είναι εκείνος που προσφέρεται καλύτερα για μια στατιστική ανάλυση και ανίχνευση. Δεν αφήνονται περιθώρια διφορούμενων απαντήσεων λόγω αντίδρασης του ερωτώμενου ατόμου. Οι ερωτώμενοι καλούνται να τοποθετήσουν τους εαυτούς τους σε μια κλίμακα κατασκευασμένη από πριν - αυτοτοποθέτηση από τους ίδιους. Ο τρόπος συλλογής των απαντήσεων έγινε με: 1. *Δυαδική επιλογή:* σε αυτή την περίπτωση οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ δυο αντίθετων ως προς την έννοια απαντήσεων 2. *Πολλαπλή επιλογή:* οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να δώσουν την γνώμη τους για κάθε πρόταση χρησιμοποιώντας μια σωρεία απαντήσεων σε κλειστού τύπου ερωτήσεις. (Javeau, C. 2000).

Το ερωτηματολόγιο δοκιμάστηκε πιλοτικά σε δείγμα δέκα ατόμων προκειμένου να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα του και να θα δοθεί η τελική μορφή του.

Οι ερωτήσεις είχαν χωριστεί σε εννέα ενότητες και περιγράφονται παρακάτω:

1. Ορατότητα μεταναστών/ Επαφή με μετανάστες και ανοχή
2. Μετανάστες απασχόληση και οικονομία
3. Μετανάστες και εθνική ταυτότητα
4. Προϋποθέσεις για την απόκτηση ελληνικής υπηκοότητας
5. Δικαιώματα μεταναστών
6. Εγκληματικότητα, κοινωνικές προστριβές απέναντι Ελλήνων και μεταναστών στην περιοχή κατοικίας
7. Αριθμός μεταναστών
8. Παρουσία των παιδιών των μεταναστών στα σχολεία
9. Προβολή στο μέλλον / Αξιολόγηση θέσης μεταναστών

7.2.4 Στατιστική ανάλυση:

Η επεξεργασία και ανάλυση των στοιχείων που συλλέχθηκαν πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια στατιστικών μεθόδων (στατιστικό πακέτο SPSS έκδοση12.0.) και στη συνέχεια ακολούθησε η διαδικασία της ποσοτικής ανάλυσης. Με τον όρο ποσοτική ανάλυση εννοούμε την κατάτμηση των στοιχείων σε θεματικούς άξονες καθώς και την παράλληλη ανάλυση των στοιχείων που προκύπτουν από τα στατιστικά δεδομένα. (May T.,1995)
Για την οργάνωση, συνοπτική απεικόνιση, και παρουσίαση δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν πίνακες και γραφήματα. (Γναδέλης Χ., 2003)

7.3 Εκτίμηση δυσκολιών κατά την διεξαγωγή της έρευνας- Ενέργειες για άρση των δυσκολιών:

Κατά την εκπόνηση της μελέτης παρουσιάστηκαν προβλήματα και δυσκολίες, πολλές από τις οποίες δεν είχαν προβλεφθεί.

- Σε ορισμένες βιβλιοθήκες υπήρχε έλλειψη αρκετών αντιτύπων, με αποτέλεσμα σε όσες από αυτές είναι δανειστικές να είναι δύσκολη η πρόσβαση σε βιβλία του ενδιαφέροντός μας.
- Επίσης στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν δύσκολη η εύρεση όλων των τευχών των επιστημονικών περιοδικών.
- Άλλη μια δυσκολία εντοπίστηκε στη μη εύκολη πρόσβαση σε πρακτικά ημερίδων και συνεδρίων.
- Σε πολλά άρθρα που αναφέρονται σε εμπειρικές έρευνες δεν γίνεται σαφής η ταυτότητα των ερευνών.
- Άρνηση ενός μικρού μέρους του δείγματος για συμμετοχή στην έρευνα εξαιτίας έλλειψης εμπιστοσύνης ή επιφυλακτικότητας να απαντήσουν σε ορισμένες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.
- Συνυπολογίστηκε ο συντελεστής αξιοπιστίας των απαντήσεων αλλά και της ανάλυσής τους. Όπως σε κάθε έρευνα και ειδικότερα σε μια έρευνα που θίγει τόσο λεπτά ζητήματα όπως αυτά της μετανάστευσης και του ρατσισμού ο ερωτώμενος έχει *a priori* την τάση να είναι επιφυλακτικός και προσεκτικός στις απαντήσεις που δίνει

καθώς τα λεγόμενα του αντικατοπτρίζουν όχι μόνο την υποκειμενική του θέση αλλά την εικόνα που δίνει προς τα έξω.
Και στις δυο παραπάνω περιπτώσεις όπου ανέκυπταν ηθικά ζητήματα διαβεβαιώσαμε το δείγμα για την ανωνυμία της έρευνας και το σκοπό που διεξάγονταν.

7.4 Ηθικά ζητήματα:

Για όποια ηθικά ζητήματα ανέκυψαν αναφέραμε στο δείγμα μας ότι η κατάθεση της γνώμης τους θα αποτελέσει πολύτιμη πληροφόρηση για το φαινόμενο του ρατσισμού και την καταπολέμησή του.
Μια τέτοιου είδους έρευνα έχει σημαντικά πλεονεκτήματα για την περιγραφή του φαινομένου καθώς:

- Παρέχει στατιστικά στοιχεία.
- Συμβάλλει στην αναγνώριση των διάφορων μορφών ρατσισμού.
- Παρέχει γνώσεις για την πραγματική έκταση του φαινομένου.

Επιπλέον, ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου, ούτως ώστε οι ερωτούμενοι να μην αισθάνονταν ότι θίγονταν ή απειλούνταν και οι ερωτήσεις δεν άγγιζαν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.

7.5 Χρονοδιάγραμμα της έρευνας:

Το χρονοδιάγραμμα εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας ήταν το ακόλουθο:

- Μάιος-Ιούνιος 2008: Αναζήτηση βιβλιογραφίας
- Ιούλιος -Αύγουστος 2008: Συγγραφή θεωρητικού μέρους
- Σεπτέμβριος- Οκτώβριος 2008: Διεξαγωγή έρευνας
- Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2008: Ανάλυση δεδομένων
- Ιανουάριος 2009: Συγγραφή αποτελεσμάτων
- Φεβρουάριος 2009: Δημιουργία παρουσίασης PowerPoint

Γ' ΜΕΡΟΣ – ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

Κεφάλαιο 8ο : Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας ενότητας αποτελεί η ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο έως το Δεκέμβριο του 2008 στο Ηράκλειο Κρήτης, με αντικείμενο τις στάσεις και αντιλήψεις νέων του Δήμου Ηρακλείου απέναντι στους μετανάστες. Πρωταρχικό στόχο της έρευνας αποτέλεσε η αναζήτηση και ο προσδιορισμός των παραγόντων στους οποίους οφείλεται η ανάπτυξη της ξενοφοβίας.

Η ανάλυση αποτελεσμάτων που ακολουθεί συμπεριλαμβάνει τα παρακάτω στάδια:

Αρχικά, θα παρατεθούν ορισμένα γενικά αποτελέσματα της έρευνας που επικεντρώνονται στα επίπεδα ανοχής των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ως προς τους μετανάστες (συμβίωση, εργασία, σύναψη σχέσεων κλπ). **Σε δεύτερο στάδιο** θα εξεταστούν τα αποτελέσματα στις ερωτήσεις που αφορούν στην αντίληψη των ερωτώμενων για τις οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης. **Στη συνέχεια** ακολουθεί η εξέταση των αποτελεσμάτων της έρευνας σχετικά με τις επιπτώσεις της μετανάστευσης ως προς την εθνοτική, θρησκευτική και πολιτισμική ταυτότητα του γηγενούς πληθυσμού.

Στο τέταρτο στάδιο θα εξεταστούν οι απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με τις προϋποθέσεις που πρέπει να παρουσιάζουν οι μετανάστες για την απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας. **Σε πέμπτο και έκτο στάδιο** εξετάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τα δικαιώματα που πρέπει να παραχωρηθούν στους μετανάστες καθώς και με το βαθμό συμμετοχής των μεταναστών στην αύξηση της εγκληματικότητας.

Σε έβδομο στάδιο εξετάζονται οι απαντήσεις των ερωτώμενων αναφορικά με τον αριθμό μεταναστών που διαμένουν στην Ελλάδα ενώ **σε όγδοο στάδιο** εξετάζεται το ζήτημα της παρουσίας των παιδιών των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία. **Σε ένατο στάδιο** εξετάζονται οι εκτιμήσεις των ερωτώμενων όσον αφορά τη γενικότερη συμβολή των μεταναστών στη στην μελλοντική πορεία της χώρας. Τέλος με βάση τα παραπάνω στάδια καθίσταται δυνατή η *εκπόνηση γενικών συμπερασμάτων* με αντικείμενο τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ξενοφοβίας.

8.1 Αποτελέσματα

8.1.1 Δημογραφικά

Α Φύλο

Το 50,7% του δείγματος μας αποτέλεσαν άντρες ενώ το 49,3% γυναίκες (βλ. παράρτημα, γράφημα 1)

Β Ηλικία

Το 31,3% του δείγματος αποτελούσαν 47 άτομα ηλικίας 24-26 ετών, το 25,3% 38 άτομα ηλικίας 27-30 ετών, το 23,3% 35 άτομα ηλικίας 21-23 και τέλος το 20% 30 άτομα ηλικίας 18-20 ετών. (βλ. παράρτημα, γράφημα 2)

Γ Εκπαίδευση

Το 42% του δείγματος μας αποτέλεσαν 63 άτομα, απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, και το 40% 60 άτομα απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ένα 10% δηλαδή 15 άτομα δήλωσαν μεταπτυχιακό τίτλο ενώ το 7,3% του δείγματος μας (11άτομα) δηλώνουν σαν επιλογή το άλλο. Ένα άτομο 0,7% δηλώνει απόφοιτος πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. (βλ. παράρτημα, γράφημα 3)

8.2. ΟΡΑΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ / ΕΠΑΦΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΟΧΗ

8.2.1. Φιλία με μετανάστες

Έχει τύχει να γνωρίσετε προσωπικά και να μιλήσετε με κάποιον/α μετανάστη ή μετανάστρια; (ΕΑΝ ΝΑΙ) Υπάρχει κάποιος/α μετανάστης/τρια που θα θεωρούσατε φίλο/η σας;

Το 40% των ερωτώμενων απαντά ότι γνωρίζει προσωπικά κάποιον μετανάστη/ τρια και τον/ την θεωρεί φίλο/ φίλη. Το αντίστοιχο ποσοστό που γνωρίζει προσωπικά κάποιον μετανάστη χωρίς ωστόσο να τον θεωρεί φίλο του κυμαίνεται στο 36% ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 24% δηλώνει πως δεν έτυχε να γνωρίζει προσωπικά κάποιον μετανάστη ή μετανάστρια. (βλ. παράρτημα, γράφημα 4)

8.2.2 Απόψεις για τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών

Γενικά από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, πως θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες ζωής αυτών των ανθρώπων; Θα λέγατε ότι ζουν σε καλές συνθήκες ζωής/ μάλλον καλές, κακές συνθήκες/ μάλλον κακές;

Το 57,3% των ερωτώμενων θεωρούν ότι οι συνθήκες των μεταναστών είναι κακές/ μάλλον κακές έναντι του ποσοστού 42% που τις χαρακτηρίζει καλές/ μάλλον καλές. Ένα ποσοστό της τάξης του 0,7% (1 άτομο) δεν απαντά καθόλου σε αυτή την ερώτηση του ερωτηματολογίου. (βλ. παράρτημα, γράφημα 5)

8.2.3 Ανοχή του άλλου

8.2.3α Γάμος με μετανάστη

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να έχουν παντρευτεί κάποιο στενό σας συγγενή;

Το 62,7 του δείγματος δηλώνει ότι δεν ενοχλείται καθόλου από την προοπτική να έχει παντρευτεί ένας στενός τους συγγενής κάποιον αλλοεθνή ενώ το 36,7% των ερωτώμενων δηλώνει πολύ έως αρκετά ενοχλημένο. Το 0,7% του δείγματος δεν απαντά σε αυτή την ερώτηση του ερωτηματολογίου. (βλ. παράρτημα, γράφημα 6)

8.2.3β Διαμονή στην ίδια πολυκατοικία ή γειτονιά

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να μένουν στην πολυκατοικία ή στην γειτονιά σας;

Ποσοστό 70% δηλώνει λίγο ή καθόλου ενοχλημένο από την διαμονή άλλων ανθρώπων από άλλες χώρες στην πολυκατοικία ή την γειτονιά τους έναντι ενός 30% που δηλώνει πολύ έως αρκετά ενοχλημένο. (βλ. παράρτημα, γράφημα 7)

8.2.3γ Εργασία με μετανάστες

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να δουλεύουν μαζί σας;

Το 80% των ερωτώμενων δηλώνει ότι τους ενοχλεί λίγο ή καθόλου να εργάζονται με ανθρώπους που έχουν έρθει από άλλες χώρες έναντι ποσοστού 20% που ενοχλείται πολύ έως αρκετά. (βλ. παράρτημα, γράφημα 8)

8.2.3δ Ενόχληση από την παρουσία των μεταναστών στους δρόμους

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες να κυκλοφορούν στο δρόμο;

Το 88,7 % των ερωτώμενων δεν ενοχλούνται καθόλου από την παρουσία ανθρώπων από άλλες χώρες στους δρόμους έναντι του 11,3% που ενοχλείται αρκετά έως πολύ. (βλ. παράρτημα, γράφημα 9)

8.3 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

8.3.1 Συμβολή των μεταναστών στην εθνική οικονομία

«Οι μετανάστες βοηθάνε σημαντικά στην εθνική οικονομία»

Το 47,3% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί πως οι μετανάστες βοηθάνε σημαντικά στην εθνική οικονομία έναντι του 21,3% που διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την εν λόγω τοποθέτηση, ενώ ένα ποσοστό 31,3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί, κρατώντας μια ουδέτερη στάση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 10)

8.3.2 Απασχόληση των μεταναστών και ανεργία

8.3.2α Μετανάστες και αύξηση ανεργίας

«Οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα»

Στην ερώτηση αν οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα, το 36,7% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί έναντι του 28,7% που διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί. Ένα ποσοστό 34,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την άποψη. (βλ. παράρτημα, γράφημα 11)

8.3.2β Θέσεις εργασίας και μετανάστες

«Οι μετανάστες κάνουν κυρίως δουλειές που δεν θέλουν να κάνουν οι Έλληνες»

Στην ερώτηση αυτή η συντριπτική πλειοψηφία 84% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με την άποψη ότι οι μετανάστες κάνουν δουλειές που δεν θέλουν να κάνουν οι Έλληνες ενώ μόνο το 2% διαφωνεί με αυτή την άποψη. Το 14% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. (βλ. παράρτημα, γράφημα 12)

8.3.3 Μετανάστες και επαγγελματική ιεραρχία

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες και είναι προϊστάμενοι σας;

Στην ερώτηση «πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να είναι προϊστάμενοι σας», το 59,3% δηλώνει ότι δεν ενοχλείται καθόλου αυτό από το ενδεχόμενο σε αντίθεση με το 40,7% των ερωτώμενων που δηλώνει ότι ενοχλείται αρκετά. (βλ. παράρτημα, γράφημα 13)

8.3.4 Εργασιακά δικαιώματα μεταναστών και Ελλήνων

«Οι άνθρωποι από άλλες χώρες , που εργάζονται στην Ελλάδα, πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους»

Το 65,3% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ότι «οι άνθρωποι από άλλες χώρες, που εργάζονται στην Ελλάδα, πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους». Ένα μικρό ποσοστό 8,7% διαφωνεί με αυτή την άποψη ενώ το 26% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. (βλ. παράρτημα, γράφημα 14)

8.3.5 Κοινωνικές παροχές μεταναστών και Ελλήνων

«Αφού ζουν και εργάζονται στη χώρα μας, οι μετανάστες και οι οικογένειές τους πρέπει να έχουν τις ίδιες παροχές στην εκπαίδευση και στην υγεία με τους Έλληνες πολίτες»

Το 74% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί «να έχουν οι μετανάστες και οι οικογένειές τους , αφού ζουν και εργάζονται στη χώρα μας , τις ίδιες παροχές στην εκπαίδευση και στην υγεία με τους Έλληνες πολίτες». Μόνο το 4,7% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την συγκεκριμένη πρόταση ενώ ένα ποσοστό 21,3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. (βλ. παράρτημα, γράφημα 15)

8.3.6 Αμοιβές μεταναστών

Από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, τι μισθούς νομίζετε ότι παίρνουν αυτοί οι άνθρωποι;

Αυξημένο ποσοστό παρουσιάζουν στη συγκεκριμένη ερώτηση οι ερωτώμενοι που ούτε συμφωνούν- ούτε διαφωνούν. Ειδικότερα το 28,7% των ερωτώμενων πιστεύει ότι οι μισθοί που λαμβάνουν οι μετανάστες είναι χαμηλοί/ μάλλον χαμηλοί σε αντίθεση με το 6,7% που πιστεύει ότι είναι υψηλοί/ μάλλον υψηλοί ενώ το 64.7% τοποθετείται μεταξύ των δυο προηγούμενων απαντήσεων («ούτε/ ούτε»). (βλ. παράρτημα, γράφημα 16)

8.3.7 Αμοιβές μεταναστών και Ελλήνων για τα ίδια εργασιακά καθήκοντα.

« Οι μετανάστες δεν πρέπει να παίρνουν τα ίδια λεφτά με τους Έλληνες ακόμα και αν κάνουν την ίδια δουλειά»

Το 47,7% των ερωτώμενων διαφωνεί με την πρόταση οι «μετανάστες δεν πρέπει να παίρνουν τα ίδια λεφτά με τους Έλληνες, ακόμα και αν κάνουν την ίδια δουλειά» ενώ το 20,7% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί. Το 34,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την πρόταση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 17)

8.4. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

8.4.1 Ελληνικός πολιτισμός, ελληνική γλώσσα και μετανάστες

«Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό»

Το 44,7% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την άποψη ότι «οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό». Το 22% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ενώ το 31,3% ούτε συμφωνεί- ούτε διαφωνεί. Το 2% των ερωτώμενων δεν έχει απαντήσει καθόλου σε αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 18)

8.4.2 Πολυπολιτισμικότητα

«Είναι καλό σε μια κοινωνία να υπάρχουν άτομα από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες»

Στην ερώτηση αν «είναι καλό σε μια κοινωνία να υπάρχουν άτομα από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες», το 55,3% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ενώ μόνο το 14% διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την συγκεκριμένη τοποθέτηση. Τέλος το 30,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 19)

8.4.3 Ορθοδοξία

«Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ορθοδοξία»

Συνολικά το 60,7% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί ότι οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ορθοδοξία σε αντίθεση με το 14,7% που διαφωνεί με αυτή την άποψη. Ένα ποσοστό 24,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την άποψη. (βλ. παράρτημα, γράφημα 20)

8.4.4 Σημαία στις παρελάσεις

«Την ελληνική σημαία στις παρελάσεις μπορεί να την κρατάει ένα παιδί που προέρχεται από άλλη χώρα»

Η πλειοψηφία του δείγματος διαφωνεί με την άποψη ότι «ένα παιδί από άλλη χώρα μπορεί να την κρατάει την ελληνική σημαία» σε ποσοστό 42,7%. Το 29,3% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με αυτή την άποψη ενώ το 28% κρατά ουδέτερη στάση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 21)

8.4.5 Θρησκευτική ανοχή

8.4.5α Εκκλησίες μεταναστών

«Οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να έχουν τις δικές τους εκκλησίες»

Τα επίπεδα ανοχής όσον αφορά την δυνατότητα οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα να έχουν τις δικές τους εκκλησίες κυμαίνονται σχετικά σε υψηλά επίπεδα 48% ενώ το 28,7% διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με αυτή την άποψη. Το 23% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την άποψη.
(βλ. παράρτημα, γράφημα 22)

8.4.5β Ανέγερση τζαμιού

Σχετικά με την πρόταση να χτιστεί τζαμί στην Αθήνα, τι γνώμη έχετε;

Το ποσοστό θρησκευτικής ανοχής κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με την προηγούμενη ερώτηση. Ενδεικτικά το 44,7% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με την συγκεκριμένη προοπτική ενώ το 37,3% διαφωνεί με αυτή την άποψη. Το 18% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την άποψη. (βλ. παράρτημα, γράφημα 23)

8.5 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ

8.5.1 «Ελληνική ψυχή»

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στην χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να νιώθει και να αισθάνεται Έλληνας;

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (67,3%) θεωρεί απαραίτητο/ μάλλον απαραίτητο « για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας να νιώθει και να αισθάνεται Έλληνας». Το 32% των ερωτώμενων απαντά ότι δεν θεωρεί απαραίτητο/ μάλλον απαραίτητο να αισθάνεται ένας μετανάστης Έλληνας για να αποκτήσει την υπηκοότητα ενώ ένα ποσοστό 0,7% δεν έχει απαντήσει. (βλ. παράρτημα, γράφημα 24)

8.5.2 Έτη διαμονής στην Ελλάδα

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα;

Μειωμένη είναι η ανοχή των ερωτώμενων σε αυτή την ερώτηση σχετικά με τον αν θεωρείται απαραίτητο ένας μετανάστης να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα για

να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα. Το 72,7% θεωρεί απαραίτητο/ μάλλον απαραίτητο να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα για να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα ενώ ένα 26,7% δεν το θεωρεί απαραίτητο. Το 0,7% του δείγματος (1 άτομο) δεν απάντησε σε αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 25)

8.5.3 Ομιλία Ελληνικής γλώσσας

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο, να μιλάει ελληνικά;

Το 75,3% των ερωτώμενων δηλώνει πως η ομιλία της ελληνικής γλώσσας αποτελεί μάλλον απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας. Το 24% δεν το θεωρεί απαραίτητο ενώ ένα 0,7% των ερωτώμενων δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση του ερωτηματολογίου. (βλ. παράρτημα, γράφημα 26)

8.5.4 Τόπος γέννησης

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα;

Το 69,3% των ερωτώμενων θεωρεί πως μάλλον δεν είναι απαραίτητο ένας μετανάστης να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα για να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα έναντι 30,7% που θεωρούν την παραπάνω προϋπόθεση μάλλον απαραίτητη. (βλ. παράρτημα, γράφημα 27)

8.5.5 Φοίτηση σε Ελληνικό σχολείο

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο να έχει πάει σε ελληνικό σχολείο;

Το 64% των ερωτώμενων θεωρεί ότι για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα είναι μάλλον απαραίτητο να έχει φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο σε αντίθεση με το 36% που δεν τη θεωρεί απαραίτητη προϋπόθεση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 28)

8.5.6 Θρησκεία

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να είναι χριστιανός ορθόδοξος;

Το 28% των ερωτώμενων θεωρεί πως για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, είναι μάλλον απαραίτητο να είναι χριστιανός

ορθόδοξος σε αντίθεση με την συντριπτική πλειοψηφία 72% που δηλώνουν ότι η παραπάνω προϋπόθεση δεν είναι απαραίτητη. (βλ. παράρτημα, γράφημα 29)

8.5.7 Πολυετής εργασία στην Ελλάδα

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να εργάζεται πάνω από πέντε χρόνια στην Ελλάδα ;

Η πλειοψηφία του δείγματος 58%, θεωρεί πως για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα, είναι μάλλον απαραίτητο να εργάζεται πάνω από πέντε χρόνια στην Ελλάδα, ενώ το 41,3% δεν το θεωρεί απαραίτητο. Το 0,7% (1 άτομο) δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 30)

8.6 ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

8.6.1 Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι και εκλέγειν

8.6.1α Δικαίωμα του εκλέγειν

«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές»

Οι ερωτώμενοι φαίνεται να διχάζονται στην ερώτηση για το «αν οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές». Το 35,3% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με αυτή την άποψη, έναντι του 34% που διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί. Το 29.3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί ενώ το 1,3% δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 31)

8.6.1β Δικαίωμα του εκλέγεσθαι

«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να είναι υποψήφιοι στις δημοτικές εκλογές»

Το 48% του δείγματος διαφωνεί με την άποψη ότι «οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να είναι υποψήφιοι στις δημοτικές εκλογές» ενώ ένα ποσοστό 18,7% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί. Το 33,3% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με την παραπάνω πρόταση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 32)

8.6.2 Εργασία στα Υπουργεία και στον Δημόσιο τομέα

«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να εργάζονται στα Υπουργεία και στον δημόσιο τομέα»

Το 49,3% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα να εργάζονται στα Υπουργεία και στο δημόσιο τομέα σε αντίθεση με το 31,3% που συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί. Το 19,3% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την πρόταση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 33)

8.7 ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΡΙΒΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

8.7.1 Κοινωνικές προστριβές μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών στην περιοχή κατοικίας

Οι άνθρωποι από άλλες χώρες που μένουν στη γειτονιά σας δημιουργούν πολλά/ αρκετά προβλήματα, όχι και τόσα/ καθόλου προβλήματα.

Το 75.3% των ερωτώμενων θεωρεί πως οι μετανάστες που διαμένουν στην γειτονία τους δεν δημιουργούν καθόλου/ όχι και τόσα πολλά προβλήματα ενώ μόνο το 24% δηλώνει ενοχλημένο από την παρουσία των μεταναστών στην γειτονιά του. Το 0,7% δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 34)

8.7.2 Αύξηση της εγκληματικότητας

«Η αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους μετανάστες»

Οι μισοί ερωτώμενοι 50%, συμφωνούν/ μάλλον συμφωνούν πως η αύξηση της εγκληματικότητας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους μετανάστες σε αντίθεση με το 16,7% που διαφωνεί. Το 33,3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. (βλ. παράρτημα, γράφημα 35)

8.8 ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Σχετικά με την παρουσία ανθρώπων από άλλες χώρες (των μεταναστών), τι θα λέγατε; Η Ελλάδα έχει φτάσει στο όριο των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί ή δεν το έχει φτάσει ακόμα;

Το 80% του δείγματος θεωρεί ότι η Ελλάδα έχει φτάσει/ ξεπεράσει το όριο μεταναστών που μπορεί να δεχτεί έναντι της μειοψηφίας 20% που διαφωνεί με αυτή την άποψη. (βλ. παράρτημα, γράφημα 36)

8.9 ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

8.9.1 Αξιολόγηση της παρουσίας των παιδιών των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία

«Είναι θετικό που τα παιδιά των μεταναστών πηγαίνουν στα ελληνικά σχολεία»

Το 68,7% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ότι η παρουσία των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία είναι θετική ενώ μόνο το 10,7% διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί. Το 20,7% των ερωτώμενων ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. (βλ. παράρτημα, γράφημα 37)

8.9.2 Επίπτωση ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης

«Η παρουσία των παιδιών των μεταναστών υποβαθμίζει την εκπαίδευση»

Το 47,3% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί ότι η παρουσία των παιδιών των μεταναστών στα σχολεία υποβαθμίζει το επίπεδο εκπαίδευσης. Το 18,7% δήλωσε ότι συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με τη συγκεκριμένη άποψη ενώ 34% των ερωτώμενων ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. (βλ. παράρτημα, γράφημα 38)

8.10. ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ/ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΘΕΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

8.10.1 Αντίληψη ερωτώμενων για την μονιμότητα του μεταναστευτικού φαινομένου

« Οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα πρέπει να γυρίσουν στη χώρα τους»

Το 40% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με την άποψη πως οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα θα πρέπει να γυρίσουν στη χώρα τους έναντι του 11,3% που διαφωνεί. Η πλειοψηφία του δείγματος (48,7%) ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 39)

8.10.2 Επιπτώσεις της παρουσίας των μεταναστών για το μέλλον της χώρας μας

Σε γενικές γραμμές η παρουσία των μεταναστών στην χώρα μας είναι θετική ή αρνητική;

Το 54% των ερωτώμενων θεωρεί την παρουσία των μεταναστών θετική για το μέλλον της χώρας, σε αντίθεση με το 44,7% που τη θεωρεί αρνητική. Ποσοστό 1,3% των ερωτώμενων δεν απάντησε καθόλου σε αυτή την ερώτηση. (βλ. παράρτημα, γράφημα 40)

Κεφάλαιο 9ο: Συζήτηση- Συμπεράσματα

9.1 Συζήτηση

9.1.1 Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Δημογραφικά

Φύλο: Η δειγματοληψία ήταν τυχαία για αυτό το λόγο αποφασίσαμε το δείγμα να αποτελείται από ίσο αριθμό ανδρών και γυναικών. Το 49,3% του δείγματός μας (74 άτομα) αποτέλεσαν γυναίκες ενώ το 50,7% άντρες (76 άτομα). Ο αριθμός των ερωτώμενων έφτασε τους 150.

Ηλικία: Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν άτομα ηλικίας 18-30 ετών. Πιο συγκεκριμένα το 31,3% του δείγματος (47 άτομα) αποτελούνταν από άτομα ηλικίας 24-26 ετών, το 25,3% αποτέλεσαν 38 άτομα ηλικίας 27-30 ενώ το 23% αποτελούνταν από 35 άτομα ηλικίας 21-23 ετών. Τέλος το 20% του δείγματος αποτέλεσαν 30 άτομα ηλικίας 18-20 ετών.

Εκπαίδευση: Το 42% του δείγματος αποτέλεσαν 63 άτομα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ενώ το 40% 60 άτομα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το 10% του δείγματος, δηλαδή 15 άτομα κατέχουν Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό Τίτλο και το 7,3% (11 άτομα) δηλώνουν σαν επιλογή το «άλλο». Τέλος το 07% του δείγματος δηλαδή ένα άτομο δηλώνει απόφοιτος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

1. ΟΡΑΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ / ΕΠΑΦΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΟΧΗ

Φιλία με μετανάστες

Στην ερώτηση του ερωτηματολογίου *«Έχει τύχει να γνωρίσετε προσωπικά και να μιλήσετε με κάποιον/α μετανάστη ή μετανάστρια; (ΕΑΝ ΝΑΙ) Υπάρχει κάποιος/α μετανάστης/τρια που θα θεωρούσατε φίλο/η σας» το* 40% των ερωτώμενων απαντά ότι γνωρίζει προσωπικά κάποιον μετανάστη/τρια και τον/την θεωρεί φίλο/φίλη. Το αντίστοιχο ποσοστό που γνωρίζει προσωπικά κάποιον μετανάστη χωρίς ωστόσο να τον θεωρεί φίλο του κυμαίνεται στο 36% ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 24% δηλώνει πως δεν έτυχε να γνωρίζει προσωπικά κάποιον μετανάστη ή μετανάστρια.

Σύμφωνα με έρευνα του Ευρωβαρόμετρου (2003) οι Έλληνες εκδηλώνουν τα υψηλότερα ποσοστά αντίστασης στους μετανάστες στην Ε.Ε σε ποσοστό 87,4%. Πιο συγκεκριμένα τέσσερις στους δέκα Έλληνες προτιμούν την τήρηση αποστάσεων από τους αλλοδαπούς (δηλαδή επιθυμία μη σύναψης σχέσεων με αλλοδαπούς). Σαν αιτία

δηλώνουν ότι αισθάνονται απειλή από την παρουσία των μεταναστών στη χώρα.(Ευρωβαρόμετρο 2003). Η έλλειψη επαφής με το «άλλο» χαρακτήριζε την πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Ευρωβαρόμετρου το 1989. Η έλλειψη επαφής δεν περιορίζονταν μόνο σε άτομα διαφορετικής εθνότητας και φυλής αλλά ακόμα και σε άτομα διαφορετικής κουλτούρας ή και θρησκείας. Το 88% του δείγματος ανέφερε ότι δεν είχε στο φιλικό του περιβάλλον κανένα άτομο άλλης εθνικότητας και το 93% άτομο άλλης φυλής/ εθνότητας. (Ευρωβαρόμετρο, 1989).

Στη δική μας έρευνα παρατηρείται σαφώς μικρότερη αντίσταση των ερωτώμενων ως προς τους μετανάστες. Η μικρή κοινωνία του Ηρακλείου φαίνεται να έχει συνηθίσει την παρουσία των μεταναστών στην πόλη και το «διαφορετικό» να μην δημιουργεί τόσα προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις των ντόπιων με τους μετανάστες.

Απόψεις για τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών

Γενικά από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, πως θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες ζωής αυτών των ανθρώπων; Θα λέγατε ότι ζουν σε καλές συνθήκες ζωής/ μάλλον καλές, κακές συνθήκες/ μάλλον κακές;

Η πλειοψηφία του δείγματος 57,3% απάντησε ότι οι συνθήκες των μεταναστών είναι κακές/ μάλλον κακές έναντι του ποσοστού 42% που τις χαρακτήρισε καλές/ μάλλον καλές. Ένα ποσοστό της τάξης του 0,7% (1 άτομο) δεν απαντά καθόλου σε αυτή την ερώτηση του ερωτηματολογίου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι εκείνοι που θεωρούν σε υψηλότερο ποσοστό ότι οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών είναι κακές μάλλον κακές είναι άτομα ηλικίας 24-26 ετών απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός αποδεικνύει την συσχέτιση του μορφωτικού επιπέδου με τις απόψεις για τους μετανάστες.

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που αφορούν τους μετανάστες και τις συνθήκες διαβίωσης τους είναι το θέμα της στέγασης. Τα βασικότερα προβλήματα είναι τα εξής: *τα νομικά δικαιώματα* σε σχέση με αυτά των άλλων πολιτών (περιλαμβανομένης της πρόσβασης σε κρατικά επιδοτούμενη στέγη), οι *διακρίσεις στην αγορά ενοικίασης κατοικίας,* όπως άρνηση ενοικίασης ή χρέωση υψηλότερου μισθώματος, *ο αστικός διαχωρισμός ή ο σχηματισμός εθνικών γκέτο,* και οι *συνθήκες στέγασης* όπως ο αριθμός προσώπων ανά δωμάτιο, ο χώρος ανά πρόσωπο ή η

ποιότητα (πρόσβαση σε ζεστό νερό, εξωτερική τουαλέτα κτλ) (Bardin- Edwards M., 2004).

Γάμος με μετανάστη

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να έχουν παντρευτεί κάποιο στενό σας συγγενή;

Η πλειοψηφία του δείγματος 62,7%, δηλώνει ότι δεν ενοχλείται καθόλου από την προοπτική να έχει παντρευτεί ένας στενός τους συγγενής κάποιον αλλοεθνή ενώ το 36,7% των ερωτώμενων δηλώνει πολύ έως αρκετά ενοχλημένο. Το 0,7% του δείγματος δεν απαντά σε αυτή την ερώτηση του ερωτηματολογίου.

Πιο ανεκτικοί ως προς το συγκεκριμένο γεγονός εμφανίζονται οι ερωτώμενοι με το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης (κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου) σε ποσοστό 86,7%.

Ύστερα από βιβλιογραφική ανασκόπηση δεν εντοπίσαμε έρευνες για γάμους μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών, που είναι γνωστό ότι συμβαίνουν. Πάντως σίγουρα θα ήταν χρήσιμο να γνωρίζαμε περισσότερο για αυτό το φαινόμενο στην Ελλάδα.

Διαμονή στην ίδια πολυκατοικία ή γειτονιά

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να μένουν στην πολυκατοικία ή στην γειτονιά σας;

Ποσοστό 70% δηλώνει λίγο ή καθόλου ενοχλημένο από την διαμονή άλλων ανθρώπων από άλλες χώρες στην πολυκατοικία ή την γειτονιά τους έναντι ενός 30% που δηλώνει πολύ έως αρκετά ενοχλημένο. Οι λιγότερο ανεκτικές κατηγορίες ερωτώμενων εντοπίζονται στα άτομα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ενοχλούνται πολύ έως αρκετά (σε ποσοστό της τάξεως του 35% έναντι 13,3% για άτομα με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης).

Μια πρόσφατη δημοσκόπηση που διενεργήθηκε το 2002 από το ΕΚΚΕ και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ανάμεσα σε 2.100 νοικοκυριά στην Αττική έδειξε ότι το 44% των ερωτώμενων πίστευε ότι οι μετανάστες θα έπρεπε να ζουν σε άλλες περιοχές, χωριστά από τους Έλληνες. Σε φτωχότερες γειτονιές όπως το Μενίδι και ο Ασπρόπυργος όπου κατοικούν πολλοί μετανάστες το 71% των Ελλήνων είπε ότι θα προτιμούσε να απομακρυνθούν σε άλλη περιοχή οι Αλβανοί και οι αθίγγανοι. Συνολικά τα επίπεδα ανεκτικότητας ήταν χαμηλότερα ανάμεσα στους Έλληνες με τα χαμηλότερα μορφωτικά επίπεδα και εισοδήματα. (Athens News, 7/3/03).

Τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών έρχονται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα της δικής μας έρευνας. Η τοπική κοινωνία του Ηρακλείου φαίνεται να μην ενοχλείται από την παρουσία των μεταναστών στην ίδια πολυκατοικία ή γειτονιά. Οι κάτοικοι φαίνεται να έχουν προσαρμοστεί στην πολυμορφία, αφού απουσιάζουν φαινόμενα γκετοποίησης και εθνοτικών συγκρούσεων ανάμεσα σε δημότες και μετανάστες.

Εργασία με μετανάστες

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να δουλεύουν μαζί σας;

Το 80% των ερωτώμενων δηλώνει ότι ενοχλείται λίγο ή καθόλου να εργάζεται με ανθρώπους που έχουν έρθει από άλλες χώρες έναντι ποσοστού 20% που ενοχλείται πολύ έως αρκετά.

Έχει υποστηριχτεί ότι συχνά φαινόμενα ξενοφοβίας και ρατσισμού συνδέονται με την απειλή που αισθάνονται οι ημεδαποί από την διείσδυση των οικονομικών μεταναστών στην αγορά εργασίας. Δεν αποτελεί εξαίρεση η Ελληνική περίπτωση ιδιαίτερα καθώς η εισροή μεταναστών συμπίπτει χρονικά με την αύξηση και διατήρηση σε υψηλά επίπεδα του δείκτη ανεργίας και την υιοθέτηση από τις ελληνικές κυβερνήσεις πολιτικών οικονομικής λιτότητας και αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας. (Καννελοπούλου Μ., 2000)

Αυτοί φαίνεται να είναι οι κυριότεροι λόγοι που ένα μέρος του Ελληνικού πληθυσμού δεν επιθυμεί να εργάζεται με τους μετανάστες σε αντίθεση με το δικό μας δείγμα που δεν φαίνεται ενοχλημένο.

Ενόχληση από την παρουσία των μεταναστών στους δρόμους

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες να κυκλοφορούν στο δρόμο;

Το 88,7 % των ερωτώμενων δεν ενοχλούνται καθόλου από την παρουσία ανθρώπων από άλλες χώρες στους δρόμους έναντι του 11,3% που ενοχλείται αρκετά έως πολύ. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη το 2002 οι Έλληνες πολίτες θεωρούν ότι κινδυνεύουν από τους μετανάστες τις βραδινές ώρες που η αστυνόμευση είναι ελλιπής σε ποσοστό 62%. Μάλιστα οι γυναίκες του δείγματος σε ποσοστό 47% δήλωσαν ότι αποφεύγουν να κυκλοφορούν μόνες το βράδυ φοβούμενες τυχόν βιασμούς και ληστείες. (Διαμαντίδης και Κούβελα, 2002). Και σε αυτή την ερώτηση τα ποσοστά της έρευνας μας φαίνεται να είναι χαμηλότερα συγκριτικά με άλλες

έρευνες. Οι πολίτες του Ηρακλείου δεν δηλώνουν φοβισμένοι από την παρουσία των μεταναστών στην πόλη.

2. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Συμβολή των μεταναστών στην εθνική οικονομία

«Οι μετανάστες βοηθάνε σημαντικά στην εθνική οικονομία»

Το 47,3% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί πως οι μετανάστες βοηθάνε σημαντικά στην εθνική οικονομία έναντι του 21,3% που διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την εν λόγω τοποθέτηση, ενώ ένα ποσοστό 31,3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί, κρατώντας μια ουδέτερη στάση. Αξιοσημείωτη διαφορά καταγράφεται μεταξύ του ποσοστού ανδρών και γυναικών που συμφωνούν (55,3% και 39,2% αντίστοιχα).

Στην έρευνα των Α. Κόντη, Στ. Ζωγραφάκη και Θ. Μητράκου διαπιστώνεται ότι οι μετανάστες συμβάλλουν κατά 2,5% περίπου στο ΑΕΠ της χώρας. Η έλευση τους έχει προκαλέσει αύξηση των θέσεων των εργασίας, μείωση των τιμών και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Οι ερευνητές διαπιστώνουν ότι όσο περισσότερο ενσωματώνονται οι μετανάστες, τόσο αυξάνεται η συμβολή τους στην ευημερία της χώρας. Από την έρευνα των Η. Πετράκου, Μ. Οικονόμου, Α. Κοντή, Π. Ζαμπέλη, Π. Νικολακοπούλου και Α. Κεχαγιά διαπιστώνεται ότι το υπάρχον ασφαλιστικό σύστημα θα παραμείνει βιώσιμο τα ερχόμενα 20-25 χρόνια χάρη στους μετανάστες ενώ τα ευρήματα μιας έρευνας του Ελληνικού Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής τον Ιουνίου του 2007 έδειξαν ότι η άφιξη 200.000 μεταναστών στην Ελλάδα θα ωθούσε το ΑΕΠ τουλάχιστον σε μια αύξηση 0,7%. (Ετήσια Έκθεση του Κέντρου Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, 2007)

Απασχόληση των μεταναστών και ανεργία

«Οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα»

Στην ερώτηση αν οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα, το 36,7% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί έναντι του 28,7% που διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί. Ένα ποσοστό 34,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την άποψη.

Με δεδομένο ότι το 53,3% των ερωτώμενων που δηλώνουν ότι οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έναντι του 20% που είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού-διδακτορικού τίτλου καταδεικνύει πως η

συσχέτιση μεταξύ μεταναστών και αύξηση της ανεργίας είναι συνάρτηση και του εκπαιδευτικού επιπέδου των ερωτώμενων.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2003 σε στελέχη του Δημοσίου σχετικά με την εξυπηρέτηση μεταναστών από το Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού, οι ερωτώμενοι απέδωσαν μεγάλο μερίδιο ευθύνης στους μετανάστες για την αύξηση της ανεργίας.

Με βάση αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας, η μετανάστευση δε φαίνεται να δημιουργεί ανεργία αντικρούοντας ως εκ τούτου επιχειρήματα που αποδίδουν στους ξένους εργαζόμενους τη μείωση της απασχόλησης. (Λιανός, Πετραλιάς, Μπούσουλας, 2006)

Όπως προέκυψε από σχετικές μελέτες συνολικά η οικονομία τείνει να επωφεληθεί από την εισροή μεταναστών στην αγορά εργασίας. Μόνο κάποιες ομάδες πλήττονται από την εν λόγω εξέλιξη. Οι ομάδες αυτές αφορούν κατά κύριο λόγω τους εργαζόμενους που παρουσιάζουν ομοειδής δεξιότητες με τους ξένους εργαζόμενους (κατά κύριο λόγο δηλαδή ανειδίκευτοι εργαζόμενοι) και που συνεπώς ανταγωνίζονται τους μετανάστες στην αγορά εργασίας. (Κοτσαμάνη Α., 2007)

Θέσεις εργασίας και μετανάστες

«Οι μετανάστες κάνουν κυρίως δουλειές που δεν θέλουν να κάνουν οι Έλληνες»

Στην ερώτηση αυτή η συντριπτική πλειοψηφία 84% συμφωνεί/μάλλον συμφωνεί με την άποψη ότι οι μετανάστες κάνουν δουλειές που δεν θέλουν να κάνουν οι Έλληνες ενώ μόνο το 2% διαφωνεί με αυτή την άποψη. Το 14% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης έρχονται σε αντίθεση με αυτά της προηγούμενης, όπου οι ερωτώμενοι θεωρούν υπεύθυνους τους μετανάστες για την αύξηση της ανεργίας.

Τα αποτελέσματα της ερώτησης συμφωνούν με αυτά της έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 1995 από τους Lianos, Sarris, Katselis όπου συμπέραναν ότι οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες δεν επιθυμούσαν οι Έλληνες εργαζόμενοι. Μάλιστα η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος 70% δήλωσε σαν κύριο λόγο ότι τα επαγγέλματα αυτά δεν εμπνέουν σταθερότητα και αποφέρουν χαμηλές αποδοχές στους εργαζόμενους που τα επιλέγουν.

Μετανάστες και επαγγελματική ιεραρχία

Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες και είναι προϊστάμενοι σας;

Στην ερώτηση «πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να είναι προϊστάμενοι σας», το 59,3% δηλώνει ότι δεν ενοχλείται καθόλου αυτό από το ενδεχόμενο σε αντίθεση με το 40,7% των ερωτώμενων που δηλώνει ότι ενοχλείται αρκετά. Η αύξηση της ανεργίας που συμπίπτει χρονικά με την εισροή μεταναστών στη χώρα φαίνεται να είναι ο λόγος που το 40,7% του δείγματος δεν επιθυμεί να έχει ως προϊστάμενο κάποιο άτομο από άλλη χώρα.

Εργασιακά δικαιώματα μεταναστών και Ελλήνων

«Οι άνθρωποι από άλλες χώρες , που εργάζονται στην Ελλάδα, πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους»

Το 65,3% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ότι «οι άνθρωποι από άλλες χώρες, που εργάζονται στην Ελλάδα, πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους». Ένα μικρό ποσοστό 8,7% διαφωνεί με αυτή την άποψη ενώ το 26% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Πιο αρνητικά τοποθετούνται στην συγκεκριμένη ερώτηση οι άντρες 27,6% έναντι 24,3% των γυναικών.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης συμφωνούν με αυτά της έρευνας για την ανίχνευση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στελέχη Δημοσίου στην εξυπηρέτηση των μεταναστών όπου το 62% των ερωτώμενων υποστήριξαν ότι οι ξένοι που εργάζονται στην Ελλάδα πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες. (Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού,2003).

Κοινωνικές παροχές μεταναστών και Ελλήνων

«Αφού ζουν και εργάζονται στη χώρα μας, οι μετανάστες και οι οικογένειές τους πρέπει να έχουν τις ίδιες παροχές στην εκπαίδευση και στην υγεία με τους Έλληνες πολίτες»

Το 74% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί «να έχουν οι μετανάστες και οι οικογένειές τους , αφού ζουν και εργάζονται στη χώρα μας , τις ίδιες παροχές στην εκπαίδευση και στην υγεία με τους Έλληνες πολίτες». Μόνο το 4,7% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την συγκεκριμένη πρόταση ενώ ένα ποσοστό 21,3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Οι γυναίκες φαίνονται λιγότερο ανεκτικές σε αυτή την ερώτηση 6,8% έναντι 2,6% των αντρών).

Τα αποτελέσματα της έρευνας μας συμφωνούν με αυτά έρευνας του Ευρωβαρόμετρου «Racism and Xenophobia in Europe" No 47,1 που διεξήχθη το 1997. Η πλειοψηφία του δήγματος δήλωσε ότι οι η κοινωνία πρέπει να προσφέρει ίσα δικαιώματα σε όλους τους πολίτες συμπεριλαμβανομένων και των μεταναστών που έχουν εισέλθει στις χώρες τους.

Αμοιβές μεταναστών

Από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, τι μισθούς νομίζετε ότι παίρνουν αυτοί οι άνθρωποι;

Αυξημένο ποσοστό παρουσιάζουν στη συγκεκριμένη ερώτηση οι ερωτώμενοι που ούτε συμφωνούν- ούτε διαφωνούν. Ειδικότερα το 28,7% των ερωτώμενων πιστεύει ότι οι μισθοί που λαμβάνουν οι μετανάστες είναι χαμηλοί/ μάλλον χαμηλοί σε αντίθεση με το 6,7% που πιστεύει ότι είναι υψηλοί/ μάλλον υψηλοί ενώ το 64.7% τοποθετείται μεταξύ των δυο προηγούμενων απαντήσεων («ούτε/ ούτε»).

Οι Cholezas & Tsakiroglou (2006) υποστηρίζουν ότι το κύριο χαρακτηριστικό που προσδιορίζει και την Ελληνική ιδιαιτερότητα σε σύγκριση με άλλες περιπτώσεις (Ισπανία, Πορτογαλία) είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών της προέρχεται από την Αλβανία. Η συγκυρία συνέπεσε με την ανάγκη της ελληνικής οικονομίας για φτηνά εργατικά χέρια ούτως ώστε να μειωθεί το παραγωγικό κόστος και να ελεγχθεί ο πληθωρισμός με σκοπό την επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης για την ένταξη της στην ΟΝΕ. Ιδιαίτερα δε, η παράνομη μετανάστευση διευκόλυνε προς αυτήν την κατεύθυνση αφού οι τελευταίοι δεν είχαν την δυνατότητα να διαπραγματευτούν το ύψος των αμοιβών τους.

Αμοιβές μεταναστών και Ελλήνων για τα ίδια εργασιακά καθήκοντα.

« Οι μετανάστες δεν πρέπει να παίρνουν τα ίδια λεφτά με τους Έλληνες ακόμα και αν κάνουν την ίδια δουλειά»

Το 47,7% των ερωτώμενων διαφωνεί με την πρόταση οι «μετανάστες δεν πρέπει να παίρνουν τα ίδια λεφτά με τους Έλληνες, ακόμα και αν κάνουν την ίδια δουλειά» ενώ το 20,7% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί. Το 34,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Από αυτούς που συμφωνούν το 26,3% αποτελείται από άτομα ηλικίας 27 έως 30 ετών άτομα δηλαδή που πλήττονται περισσότερο από ανεργία.

Το 1995 στην έρευνα/ μελέτη τους οι Lianos, Sarris, Katselis διαπίστωσαν ότι οι αποδοχές των μεταναστών ήταν από 40-60% χαμηλότερες από αυτές των Ελλήνων εργαζόμενων.

3. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η εξέταση των απαντήσεων σχετικά με τις επιπτώσεις της μετανάστευσης ως προς την ομοιογένεια της ελληνικής εθνικής ταυτότητας

Ελληνικός πολιτισμός, ελληνική γλώσσα και μετανάστες

«Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό»

Το 44,7% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την άποψη ότι «οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό». Αυξημένης σημασία στις απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα εμφανίζεται να έχει το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτώμενων. Από αυτούς που διαφωνούν με αυτή την ερώτηση το 87,7% αποτελείται από άτομα ανώτερου μορφωτικού επιπέδου (μεταπτυχιακός τίτλος). Το 22% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ενώ το 31,3% ούτε συμφωνεί- ούτε διαφωνεί. Το 2% των ερωτώμενων δεν έχει απαντήσει καθόλου σε αυτή την ερώτηση.

Η ελληνική ταυτότητα στηρίζεται κατά κόρον σε εθνοτικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Ως εκ τούτου, είναι πιθανό οι μετανάστες να εκλαμβάνονται, για ένα τμήμα του γηγενούς πληθυσμού ως μια σοβαρή απειλή για την εθνοτική ομοιογένεια της χώρας. Αποτελέσματα έρευνας (Κοτσαμάνη Α., 2007), ανέδειξαν τα εξής συμπεράσματα:

- οι εθνοτικοί και πολιτισμικοί παράγοντες διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των ξενοφοβικών στάσεων και αντιλήψεων.
- ο ρόλος των συγκεκριμένων παραγόντων είναι ιδιαίτερα έντονος στην περίπτωση των ευρωπαϊκών κρατών.
- ο έντονα εθνοτικός χαρακτήρας της ελληνικής ταυτότητας πιθανό να ενισχύει το ρόλο των συλλογικών συμβολικών παραδοχών στη διαμόρφωση των στάσεων και αντιλήψεων απέναντι στους μετανάστες.
- η έλλειψη πληροφόρησης για τον ακριβή αριθμό των μεταναστών καθώς και η υποτίμηση- άγνοια για τον πολιτισμό και την ιστορία των μεταναστευτικών ομάδων

που εισέρχονται στην Ελλάδα συντελούν καθοριστικά στην ανάπτυξη της ξενοφοβίας και της απόρριψης.

Πολυπολιτισμικότητα

«Είναι καλό σε μια κοινωνία να υπάρχουν άτομα από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες»

Στην ερώτηση αν «είναι καλό σε μια κοινωνία να υπάρχουν άτομα από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες», το 55,3% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ενώ μόνο το 14% διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με την συγκεκριμένη τοποθέτηση. Τέλος ένα 30,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την ερώτηση. Το επίπεδο εκπαίδευσης φαίνεται να διαδραματίζει και σε αυτή την ερώτηση σημαντικό ρόλο. Οι ερωτώμενοι με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης τοποθετούνται σαφώς πιο θετικά ως προς την ύπαρξη ατόμων από διαφορετικές εθνοτικές φυλές και θρησκείες στην κοινωνία από ότι οι ερωτώμενοι με μέση και κατώτερη εκπαίδευση.

Παρόλο που τα αποτελέσματα σε αυτή την ερώτηση φανερώνουν πως η πλειοψηφία του δείγματος διάκειται θετικά απέναντι σε άτομα διαφορετικής εθνικότητας, φυλής ή θρησκείας σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου η Ελλάδα καταλαμβάνει την πρώτη θέση όσον αφορά την αντίσταση στην πολυπολιτισμική κοινωνία. Αναλυτικότερα το 59% των ερωτώμενων κρίνουν αρνητικά την συνύπαρξη ατόμων διαφορετικών φυλών, θρησκειών και πολιτισμών στο πλαίσιο της ίδιας κοινωνίας. Η Ελλάδα έρχεται πρώτη όσον αφορά και τη θεματικά ενότητα *όρια στην πολυπολιτισμική κοινωνία* (80,6%). (Ευρωβαρόμετρο 2003)

Ορθοδοξία

«Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ορθοδοξία»

Συνολικά το 60,7% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί ότι οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ορθοδοξία σε αντίθεση με το 14,7% που διαφωνεί με αυτή την άποψη. Ένα ποσοστό 24,7% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την τοποθέτηση.

Η παραδοσιακή εχθρότητα της Ελλάδας απέναντι σε κάθε θρησκεία πλην της ορθοδόξου και της Ιουδαϊκής έχει πρόσφατα δώσει τη θέση της σε μεγαλύτερη ανοχή, ειδικά μετά την απόφαση περί μη αναγραφής του θρησκεύματος στις ταυτότητες. (Bardin- Edwards M., 2004)

Σημαία στις παρελάσεις

«Την ελληνική σημαία στις παρελάσεις μπορεί να την κρατάει ένα παιδί που προέρχεται από άλλη χώρα»

Η πλειοψηφία του δείγματος διαφωνεί με την άποψη ότι «ένα παιδί από άλλη χώρα μπορεί να την κρατάει την ελληνική σημαία» σε ποσοστό 42,7%. Από αυτούς που διαφωνούν μόνο το 26,7% ανήκει σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα. Το 29,3% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με αυτή την άποψη ενώ το 28% κρατά ουδέτερη στάση. Το εκπαιδευτικό επίπεδο αποτελεί εκ νέου σημαντικό παράγοντα διαφοροποίησης όσον αφορά την τοποθέτηση των ερωτώμενων.

Δεν πέρασαν αρκετά χρόνια από την διάσταση που πήρε το θέμα των σημαιών στις Ελληνικές παρελάσεις. Είναι γνωστή η υπόθεση του Οδυσσέα Τζενάϊ, του Αλβανού μαθητή στη Νέα Μιχανιώνα που τον Οκτώβριο του 2000 επιλέχθηκε από το σχολείο του να σηκώσει την Ελληνική σημαία. Ύστερα από τις αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας ο Οδυσσέας αρνήθηκε να σηκώσει την Ελληνική σημαία, παρότι έφερε το μεγαλύτερο βαθμό στο σχολείο. Σε άρθρο της η Martin Bardwin – Edwards σχολίασε το γεγονός χαρακτηρίζοντας τους Έλληνες άκρως ρατσιστές και το Ελληνικό κράτος ανίκανο να προστατέψει τους μετανάστες και τα νόμιμα δικαιώματα τους. (Bardin-Edwards M., 2004)

Θρησκευτική ανοχή

«Οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να έχουν τις δικές τους εκκλησίες»

Τα επίπεδα ανοχής όσον αφορά την δυνατότητα οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα να έχουν τις δικές τους εκκλησίες κυμαίνονται σχετικά σε υψηλά επίπεδα 48%, ενώ το 28,7% διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με αυτή την άποψη. Το 23% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την άποψη.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί τα τελευταία χρόνια η Ελληνική κοινωνία είναι σαφώς πιο ανεκτική απέναντι σε θέματα που αφορούν την θρησκεία «των άλλων» κάτι που θα φάνταζε εξωπραγματικό τα προηγούμενα χρόνια. Ίσως βέβαια να παίζει ρόλο και η ηλικιακή κατηγορία του δείγματος μας, αφού τα νέα άτομα είναι σαφώς πιο ανοιχτόμυαλα απέναντι στο διαφορετικό.

Ανέγερση τζαμιού

Σχετικά με την πρόταση να χτιστεί τζαμί στην Αθήνα, τι γνώμη έχετε;

Το ποσοστό θρησκευτικής ανοχής κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με την προηγούμενη ερώτηση. Ενδεικτικά το 44,7% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με την συγκεκριμένη προοπτική ενώ το 37,3% διαφωνεί με αυτή την άποψη, ποσοστό που σε σχέση με την προηγούμενη ερώτηση έχει αυξηθεί. Το 18% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την άποψη.

Αν και έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος στην παραχώρηση αδειών για τόπους προσευχής (ECRI , 2004) δεν υπάρχουν νόμιμα τεμένη εκτός της Θράκης, παρά τις αυξανόμενες κοινότητες Μωαμεθανών. Μια πρόσφατη έκθεση της ECRI αναφέρει όχι μόνο την έλλειψη νόμιμων τζαμιών, αλλά και το γεγονός ότι οι Μωαμεθανικές συνήθειες περί αποτεφρώσεως και ταφής δεν επιτρέπονται εκτός της Θράκης.

4. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ

«Ελληνική ψυχή»

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στην χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να νιώθει και να αισθάνεται Έλληνας;

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (67,3%) θεωρεί απαραίτητο/μάλλον απαραίτητο « για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας να νιώθει και να αισθάνεται Έλληνας». Το 32% των ερωτώμενων απαντά ότι δεν θεωρεί απαραίτητο/ μάλλον απαραίτητο να αισθάνεται ένας μετανάστης Έλληνας για να αποκτήσει την υπηκοότητα ενώ ένα ποσοστό 0,7% δεν έχει απαντήσει.

Μια άποψη για την ένταξη των μεταναστών όπως φαίνεται και από τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνεται να είναι ότι οι μετανάστες πρέπει να προσπαθήσουν να αφομοιωθούν, και στο βαθμό που είναι δυνατό να γίνουν Έλληνες.

Μια κοινότητα μεταναστών η Αλβανική, έχει προσαρμοστεί πιο πρόθυμα σε αυτή τη απαίτηση - ίσως λόγω της Βαλκανικής νοοτροπίας περί αποδοχής αυτών που βρίσκονται στην εξουσία και προσαρμογής στις προτιμήσεις τους. Έτσι πολλοί Αλβανοί αλλάζουν τα ονόματα τους σε Ελληνικά, βαφτίζουν τα παιδιά τους στην Ορθόδοξη εκκλησία και γενικά «προσαρμόζονται» όπως επιθυμούν οι Έλληνες. (Χατζηπροκοπίου, Λυμπεράκης και Μαρούκης, 2004).

Έτη διαμονής στην Ελλάδα

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα;

Μειωμένη είναι η ανοχή των ερωτώμενων σε αυτή την ερώτηση σχετικά με τον αν θεωρείται απαραίτητο ένας μετανάστης να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα για να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα. Το 72,7% θεωρεί απαραίτητο/ μάλλον απαραίτητο να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα για να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα ενώ ένα 26,7% δεν το θεωρεί απαραίτητο. Το 0,7% του δείγματος (1 άτομο) δεν απάντησε σε αυτή την ερώτηση.

Ωστόσο ελάχιστοι είναι οι μετανάστες που έχουν μπορέσει να αποκτήσουν και να διατηρήσουν νόμιμη άδεια διαμονής στη Ελλάδα Η απογραφή του 2001 σχετικά με τη διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα έδειξε ότι το 50% των Αλβανών ανδρών ήταν στην Ελλάδα για 5 χρόνια ενώ για τις γυναίκες η διάρκεια ήταν λίγο χαμηλότερη. (ΕΣΥΕ, 2001).

Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2003 και χρηματοδοτήθηκε από την Ε.Ε αφορούσε 501 δομημένες συνεντεύξεις με Αλβανούς μετανάστες. Το 60% των αντρών είχαν έρθει για πρώτη φορά στην Ελλάδα πριν 8 χρόνια, και το 90% ήταν στη χώρα για περισσότερο από 5 χρόνια. Έως το 2000 δεν είχαν εκδοθεί στην Ελλάδα μακροπρόθεσμες άδειες διαμονής. (Λυμπεράκη και Μαρούσης, 2004)

Ομιλία Ελληνικής γλώσσας

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο, να μιλάει ελληνικά;

Το 75,3% των ερωτώμενων δηλώνει πως η ομιλία της ελληνικής γλώσσας αποτελεί μάλλον απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας. Το 24% δεν το θεωρεί απαραίτητο ενώ ένα 0,7% των ερωτώμενων δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση του ερωτηματολογίου. Ωστόσο είναι γνωστό ότι στην Ελλάδα προσφέρεται περιορισμένο πρόγραμμα εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας για τους ενήλικες αλλοδαπούς. Εντός του εκπαιδευτικού συστήματος υπάρχουν 26 Διαπολιτισμικά Σχολεία όπως αποκαλούνται, και τα οποία παρέχουν εντατικά μαθήματα Ελληνικής στους γονείς των μεταναστών ώστε να βοηθήσουν τα παιδιά να ενταχθούν στο κανονικό σχολικό σύστημα.

Οι δυο έρευνες που διενεργήθηκαν στην Αθήνα το 2003 παρέχουν στοιχεία σχετικά με την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας. Η MRB διαπίστωσε ότι το 28% των

ενηλίκων μεταναστών που κατοικούν στην Ελλάδα για περισσότερο από έξι χρόνια ακόμη προσπαθούν να μάθουν την Ελληνική γλώσσα. Η έρευνα της ΕΛΙΑΜΕΠ ανάμεσα στους Αλβανούς διαπίστωσε ότι η «πλειοψηφία» των ενηλίκων μιλούσε καλά Ελληνικά, αν και ο αριθμός αυτών που γνώριζαν καλά γραφή ήταν χαμηλότερος. Η πιο κοινή μέθοδος εκμάθησης των Ελληνικών ήταν στα πλαίσια της εργασίας (69%), η τηλεόραση (50%), ενώ το ποσοστό που έκαναν κανονικά μαθήματα ήταν πολύ χαμηλό (18%). (Bardin- Edwards M., 2004) Από τα αποτελέσματα αυτά διαπιστώνεται η αδυναμία της Ελληνικής κοινωνίας να εντάξει τους μετανάστες στη χώρα μας.

Τόπος γέννησης

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα;

Αυξημένη φαίνεται η ανοχή των ερωτώμενων σε αυτή την ερώτηση με το 69,3% των ερωτώμενων να θεωρεί πως μάλλον δεν είναι απαραίτητο ένας μετανάστης να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα για να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα έναντι 30,7% που θεωρούν την παραπάνω προϋπόθεση μάλλον απαραίτητη.

Οι περισσότερες χώρες της Βορείου Ε.Ε παραχωρούν σχετικά εύκολα την ιθαγένεια μετά από 5 έτη παραμονής. Από την άλλη πλευρά τα κράτη μέλη της Ε.Ε στα οποία ισχύει το ius sanguinis (παραχώρηση ιθαγένειας με βάση την εθνικότητα των γονιών παρά τον τόπο γέννησης) - σε αυτές της χώρες συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα, χαρακτηρίζουν ολόκληρους πληθυσμούς παιδιών μεταναστών, δηλαδή μεταναστών δεύτερης ή τρίτης γενιάς που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, ως μετανάστες στις χώρες τις οποίες γεννήθηκαν. (Bardin- Edwards M., 2004)

Φοίτηση σε Ελληνικό σχολείο

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο να έχει πάει σε ελληνικό σχολείο;

Το 64% των ερωτώμενων θεωρεί ότι για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα είναι μάλλον απαραίτητο να έχει φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο σε αντίθεση με το 36% που δεν τη θεωρεί απαραίτητη προϋπόθεση.

Παρόλο που δίδεται μεγάλη σημασία από τους ερωτώμενους στο θέμα της εκπαίδευσης των μεταναστών οι τελευταίοι αντιμετωπίζουν σοβαρά ελλείμματα. Το σημαντικότερο ίσως είναι αυτό των «χαρτιών». Ακόμα και σήμερα μετά από τρεις

μεταναστευτικούς νόμους (1975/1991, 2910/1001, 3386/2005) και με υπολογιζόμενους τους αλλοδαπούς μαθητές να υπερβαίνουν το 10% του διαμένοντος πληθυσμού, οι οικονομικοί μετανάστες *τελούν υπό καθεστώς νομικής αβεβαιότητας και προσωρινότητας*. Ένα άλλο ζήτημα που επηρεάζει το θέμα της εκπαιδευτικής πολιτικής προς τους αλλοδαπούς μαθητές είναι η *έλλειψη στοιχείων* τόσο για το σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού όσο και για τον μαθητικό πληθυσμό συγκεκριμένα. (Τριανταφιλλίδου Α., 2006)

Θρησκεία

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να είναι χριστιανός ορθόδοξος;

Το 28% των ερωτώμενων θεωρεί πως για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, είναι μάλλον απαραίτητο να είναι χριστιανός ορθόδοξος σε αντίθεση με την συντριπτική πλειοψηφία 72% που δηλώνουν ότι η παραπάνω προϋπόθεση δεν είναι απαραίτητη.

Σε υψηλά επίπεδα ανοχής κυμαίνεται και αυτή η ερώτηση του ερωτηματολογίου που έχει να κάνει με τη θρησκευτική ελευθερία των «άλλων». Το δείγμα της έρευνας φαίνεται να μην θεωρεί σημαντικό παράγοντα τη θρησκεία για την απόκτηση της Ελληνικής υπηκοότητας.

Πολυετής εργασία στην Ελλάδα

Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να εργάζεται πάνω από πέντε χρόνια στην Ελλάδα ;

Η πλειοψηφία του δείγματος 58%, θεωρεί πως για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα, είναι μάλλον απαραίτητο να εργάζεται πάνω από πέντε χρόνια στην Ελλάδα, ενώ το 41,3% δεν το θεωρεί απαραίτητο. Το 0,7% (1 άτομο) δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση.

Μπορεί η πλειοψηφία του δείγματος να θεωρεί την εργασία σημαντικό παράγοντα για την απόκτηση της Ελληνικής υπηκοότητας ωστόσο είναι γνωστό το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες όσον αφορά τις μακροπρόθεσμες άδειες διαμονής επομένως και τη δυνατότητα εργασίας. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η απογραφή του 2001 σχετικά με τη διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα έδειξε ότι το 50% των

Αλβανών ανδρών ήταν στην χώρα για 5 χρόνια ενώ για τις γυναίκες η διάρκεια ήταν λίγο χαμηλότερη. (ΕΣΥΕ,2001)

5. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι και εκλέγειν

«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές»

Οι ερωτώμενοι φαίνεται να διχάζονται στην ερώτηση για το «αν οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές». Το 35,3% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με αυτή την άποψη, έναντι του 34% που διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί. Το 29.3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί ενώ το 1,3% δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση.

Σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου στις 30 χώρες που συμμετείχαν, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 20^{η} θέση στις απαντήσεις της θεματικής ενότητας *εναντίωση στην παροχή πολιτικών δικαιωμάτων στους μετανάστες.* (Ευρωβαρόμετρο, 2003)

«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να είναι υποψήφιοι στις δημοτικές εκλογές»

Το 48% του δείγματος διαφωνεί με την άποψη ότι «οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να είναι υποψήφιοι στις δημοτικές εκλογές» ενώ ένα ποσοστό 18,7% συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί. Το 33,3% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με την παραπάνω πρόταση.

Οι μετανάστες που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα δεν έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι ούτε στις εθνικές ούτε στις τοπικές εκλογές. Οι μισές περίπου χώρες της Ε.Ε παραχωρούν τα δικαιώματα ψήφου στις τοπικές εκλογές, είτε σε όλους ή βάσει διμερών συμφωνιών. Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ε.Ε όπου δεν υπάρχει επίσημη υπηρεσία που να εκπροσωπεί τους μετανάστες και με την οποία η Ελληνική πολιτεία μπορεί να συνδιαλέγεται επί θεμάτων σχετικά με τους μετανάστες. (Bardin- Edwards M., 2004)

Εργασία στα Υπουργεία και στον Δημόσιο τομέα

«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να εργάζονται στα Υπουργεία και στον δημόσιο τομέα»

Το 49,3% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα να εργάζονται στα Υπουργεία και στο δημόσιο τομέα σε αντίθεση με το 31,3% που συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί. Το 19,3% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την πρόταση.

Τα αποτελέσματα στη συγκεκριμένη ερώτηση συμφωνούν με αυτά της έρευνας των Πετράκου και Φιλλιπίδη που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 1999 σε δείγμα 230 ατόμων όπου διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία του δείγματος 62% τάσσονταν ενάντια στην πρόταση οι μετανάστες να εργάζονται στο Δημόσιο τομέα. Πιο συγκεκριμένα ερωτώμενοι με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο ήταν περισσότερο αρνητικοί από άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου.

6. ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΡΙΒΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Κοινωνικές προστριβές μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών στην περιοχή κατοικίας

Οι άνθρωποι από άλλες χώρες που μένουν στη γειτονιά σας δημιουργούν πολλά/ αρκετά προβλήματα, όχι και τόσα/ καθόλου προβλήματα.

Το 75.3% των ερωτώμενων θεωρεί πως οι μετανάστες που διαμένουν στην γειτονία τους δεν δημιουργούν καθόλου/ όχι και τόσα πολλά προβλήματα ενώ μόνο το 24% δηλώνει ενοχλημένο από την παρουσία των μεταναστών στην γειτονιά του. Το 0,7% του δείγματος δεν έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι κάτοικοι του Ν. Ηρακλείου φαίνονται περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και ανεκτικοί όσον αφορά την συνύπαρξη με τους μετανάστες. Το ποσοστό εκείνων που ενοχλούνται από την παρουσία των μεταναστών στη γειτονιά τους είναι σαφώς πολύ μικρό αν συγκριθεί με άλλες έρευνες όπως αυτή που πραγματοποίησε το ΕΚΚΕ και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας το 2002 όπου το 44% του δείγματος ανέφερε ότι οι μετανάστες θα έπρεπε να ζουν σε άλλες περιοχές, χωριστά από τους Έλληνες.

Αύξηση της εγκληματικότητας

«Η αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους μετανάστες»

Οι μισοί ερωτώμενοι 50%, συμφωνούν/ μάλλον συμφωνούν πως η αύξηση της εγκληματικότητας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους μετανάστες. Από αυτούς η πλειοψηφία ανήκει στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (60%), σε αντίθεση με το 16,7% που διαφωνεί και από αυτούς το 53,3% κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο. Το 33,3% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Είναι γεγονός ότι οι Έλληνες συνδέουν την αύξηση της εγκληματικότητας με την εισροή μεταναστών στην επικράτεια. Η αυξημένη εγκληματικότητα επιβεβαιώνεται εμπειρικά από πρόσφατη μελέτη. Αν και τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν υψηλότερα ποσοστά παραβάσεων από την πλευρά των μεταναστών πρέπει να αναφερθούν οι παρακάτω διευκρινήσεις:

• η ταύτιση εγκληματία - μετανάστη που προβάλλεται κατά κόρον από τα Μ.Μ.Ε δεν επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία αυτά. Ο συντριπτικός αριθμός εγκλημάτων συνεχίζεται να διαπράττεται από Έλληνες πολίτες. Δηλαδή η αυξημένη συμμετοχή των μεταναστών στην διάπραξη των εγκλημάτων δεν αιτιολογεί σε καμία περίπτωση των στιγματισμό των μεταναστών.

• πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι τα εγκλήματα των μεταναστών δεν έχουν ως θύματα υποχρεωτικά Έλληνες.(Λιανός, Πετραλιάς, Μπούσουλας, 2004)

7. ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Σχετικά με την παρουσία ανθρώπων από άλλες χώρες (των μεταναστών), τι θα λέγατε; Η Ελλάδα έχει φτάσει στο όριο των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί ή δεν το έχει φτάσει ακόμα;

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος 80%, θεωρεί ότι η Ελλάδα έχει φτάσει/ ξεπεράσει το όριο μεταναστών που μπορεί να δεχτεί έναντι της μειοψηφίας 20% που διαφωνεί με αυτή την άποψη.

Η δυσαρέσκεια σχετικά με τις συνθήκες ζωής, ο φόβος της ανεργίας, η ανασφάλεια σχετικά με το μέλλον και η χαμηλή εμπιστοσύνη στις δημόσιες αρχές και το πολιτικό κατεστημένο φαίνεται να είναι οι λόγοι που οι Ευρωπαίοι εμφανίζονται ρατσιστές απέναντι στους μετανάστες και θεωρούν ότι δεν μπορούν να αφομοιωθούν, σύμφωνα με την έρευνα του Ευρωβαρόμετρου «Racism and Xenophobia in Europe" No 47,1 , 1997. Όπως δείχνουν στοιχεία της έρευνας VPRC η πλειοψηφία της ελληνικής κοινής γνώμης εκτιμά ότι οι μετανάστες είναι πολλοί 57% ενώ στην ερώτηση υπέρ «ορίου»

στον αριθμό των μεταναστών η ομοθυμία που καταγράφεται στην ελληνική κοινή γνώμη φτάνει το 87%. Η έλλειψη επίσημων στοιχείων για το συγκεκριμένο ζήτημα οδηγεί συχνά σε υπερεκτίμηση του αριθμού των μεταναστών με αποτέλεσμα την ενίσχυση του αισθήματος απειλής που προκύπτει από την παρουσία τους. (Κοτσαμάνη, Α. 2007).

8. ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Αξιολόγηση της παρουσίας των παιδιών των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία

«Είναι θετικό που τα παιδιά των μεταναστών πηγαίνουν στα ελληνικά σχολεία»

Το 68,7% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί ότι η παρουσία των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία είναι θετική ενώ μόνο το 10,7% διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί. Το 20,7% των ερωτώμενων ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 υπήρξε μια εμφανής αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών μαθητών που εντάχτηκαν στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Ωστόσο με τη μείωση του αριθμού των Ελλήνων μαθητών στα σχολεία λόγω του προβλήματος της υπογεννητικότητας οι αλλοδαποί μαθητές αναπληρώνουν τη δημογραφική μείωση του ελληνικού πληθυσμού. (Λιανός, Πετραλιάς, Μπούσουλας, 2004)

Επίπτωση ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης

«Η παρουσία των παιδιών των μεταναστών υποβαθμίζει την εκπαίδευση»

Το 47,3% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί ότι η παρουσία των παιδιών των μεταναστών στα σχολεία υποβαθμίζει το επίπεδο εκπαίδευσης. Από αυτούς που διαφώνησαν με την συγκεκριμένη ερώτηση το 73,3% κατείχε μεταπτυχιακό τίτλο. Το 18,7% δήλωσε ότι συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με τη συγκεκριμένη άποψη ενώ 34% των ερωτώμενων ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί.

Η οικονομική μετανάστευση έχει πολλαπλά επηρεάσει τους εκπαιδευτικούς θεσμούς στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΠΘ (όπως αναφέρεται στο Antonopoulou 2002) κατά το σχολικό έτος 1999-2000 το 9,7% του μαθητικού πληθυσμού που φοιτούσε στο Δημοτικό σχολείο ήταν αλλοδαποί μαθητές. Το ποσοστό των αλλοδαπών μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι

σημαντικά μικρότερο και φτάνει μόλις το 3,8% επί του συνολικού μαθητικού πληθυσμού.

Το ερώτημα επομένως είναι αν το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τις ιδιαιτερότητες και τα προβλήματα των αλλοδαπών μαθητών ώστε να συμβάλλουν στην εκπαιδευτική και γενικότερα στην κοινωνική τους ένταξη.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εκπαιδευτικούς το 66,7% του δείγματος θεωρεί ότι τα παιδιά των μεταναστών πρέπει να εντάσσονται σε ειδικές τάξεις. Είναι ωστόσο γνωστό ότι ο διαχωρισμός τάξεων παγιώνει την κοινωνική διάκριση και δεν δημιουργεί σε καμία περίπτωση προϋποθέσεις ένταξης. Αντιθέτως θεμελιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό των «άλλων». (Ετήσια έκθεση για την κατάσταση σε θέματα ρατσισμού και ξενοφοβίας στα κράτη μέλη της Ε.Ε, 2006)

Από την ανάλυση και επισκόπηση της πανευρωπαϊκής έρευνας PISA για την απόδοση της εκπαίδευσης και άλλων ερευνών το 2005 προκύπτει το σαφές συμπέρασμα ότι τα σχολικά συστήματα που βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στη διαφοροποίηση και το διαχωρισμό παράγουν και αναπαράγουν την ανισότητα. (Ετήσια έκθεση για την κατάσταση σε θέματα ρατσισμού και ξενοφοβίας στα κράτη μέλη της Ε.Ε, 2006)

Οι «λαθρομετανάστες της τηλεόρασης» μοιράζονται το ίδιο θρανίο, την ίδια τάξη με τους γηγενείς. Οι μετανάστες μαθητές αφήνονται μόνοι τους να διαχειριστούν την ταυτότητα τους , να διαπραγματευτούν τα σύνορα και τη θέση τους στο σχολείο που προφανώς τους αποκλείει ως διαφορετικούς και ξένους. Ίσως προσπαθούν να αφομοιωθούν αλλά τα σύνορα είναι προσδιορισμένα πολιτικά και κοινωνικά. (Πετράκου Η., και Ξανθάκης Γ., 2002)

9. ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ/ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΘΕΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Αντίληψη ερωτώμενων για την μονιμότητα του μεταναστευτικού φαινομένου

« Οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα πρέπει να γυρίσουν στη χώρα τους»

Το 40% των ερωτώμενων συμφωνεί/ μάλλον συμφωνεί με την άποψη πως οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα θα πρέπει να γυρίσουν στη χώρα τους έναντι του 11,3% που διαφωνεί. Οι γυναίκες φαίνονται πιο ανεκτικές σε αυτή την ερώτηση (13,5% έναντι 9,2% των αντρών). Η πλειοψηφία του δείγματος (48,7%) ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτή την ερώτηση.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ρατσισμού και Ξενοφοβίας το 2000 με τίτλο «Συμπεριφορές απέναντι σε μειονοτικές ομάδες στην Ευρωπαϊκή Ένωση» η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτώμενων απορρίπτει προγράμματα και πρωτοβουλίες που ενθαρρύνουν τον επαναπατρισμό των μελών μειονοτικών ομάδων.

Όσον αφορά την Ελλάδα σύμφωνα με αυτή την έρευνα το ποσοστό των ατόμων που εκφράζονται αρνητικά για τις μειονότητες είναι πολύ πιο πάνω από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο. Το υψηλό ποσοστό των εισερχόμενων «λαθρομεταναστών» αποτελούν ίσως μια εξήγηση για τα αυξημένα ποσοστά μη ανεκτικότητας των Ελλήνων απέναντι στους μετανάστες.

Τα στοιχεία των ερευνών του Ευρωβαρόμετρου 1997 και 2000 τοποθετούν την ελληνική κοινή γνώμη μεταξύ εκείνων της Ε.Ε που κατά κύριο λόγο υποστηρίζουν τον «επαναπατρισμό» των μεταναστών. Μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αυξηση που καταγράφεται στα ποσοστά μεταξύ 1997 και 2000. Ειδικότερα το ποσοστό όσων συμφωνούσαν στην Ελλάδα το 1997 υπέρ μιας πολιτικής επαναπατρισμού των μεταναστών ήταν 21% ποσοστό το οποίο αυξάνεται το 2000 σε 27%. Το ποσοστό αυτό είναι το υψηλότερο που καταγράφεται στη έρευνα του Ευρωβαρόμετρου.

<u>Επιπτώσεις της παρουσίας των μεταναστών για το μέλλον της χώρας μας</u>

Σε γενικές γραμμές η παρουσία των μεταναστών στην χώρα μας είναι θετική ή αρνητική;

Διχασμένοι φαίνεται να είναι οι ερωτώμενοι του δείγματος σε αυτή την ερώτηση με το 54% των ερωτώμενων να θεωρεί την παρουσία των μεταναστών θετική για το μέλλον της χώρας, σε αντίθεση με το 44,7% που τη θεωρεί αρνητική. Ποσοστό 1,3% των ερωτώμενων δεν απάντησε καθόλου σε αυτή την ερώτηση.

Όπως προκύπτει από την έρευνα των Α.Κόντη, Στ. Ζωγραφάκη και Θ. Μητράκου η έλευση των μεταναστών στη χώρα μας έχει προκαλέσει αυξηση των θέσεων εργασίας, μείωση των τιμών και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι όσο περισσότερο ενσωματώνονται στη χώρα μας οι μετανάστες τόσο αυξάνεται η συμβολή τους στη ευημερία της χώρας.

9.1.2 Συσχετίσεις

Παρά την ευρεία παραδοχή του γεγονότος ότι οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας που δεν επιθυμούν οι Έλληνες ένα σημαντικό ποσοστό ερωτώμενων συσχετίζει την αύξηση της ανεργίας με τη μετανάστευση. Η αντίφαση αυτή οδηγεί στην ανάδειξη του προβλήματος της ανεργίας ως μείζονος σημασίας σύγχρονο κοινωνικοοικονομικό πρόβλημα και την επακόλουθη μετατροπή του μετανάστη σε «αποδιοπομπαίο τράγο». Η εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνεται εν μέρει από τα υψηλά ποσοστά απόρριψης των μεταναστών από τους ερωτώμενους που παρουσιάζουν δυσμενή οικονομική κατάσταση.

Το συγκεκριμένο γεγονός σηματοδοτεί με τη σειρά του αφ' ενός μεν την έλλειψη προβολής στο πλαίσιο της δημόσιας συζήτησης για τη μετανάστευση, μηνυμάτων που αναδεικνύουν τις συστημικές και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της εργασίας των μεταναστών στην οικονομία και εντέλει, τις ευκαιρίες που προκύπτουν από τη παρουσία των μεταναστών για τα μελλοντικά επίπεδα κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας της χώρας, αφ' ετέρου δε τη σημασία που αποκτούν σήμερα οι πολιτικές πλήρους απασχόλησης για την κοινωνική ευημερία, την ισότητα και την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας στην ελληνική κοινωνία.

Έκπληξη προκαλεί ο μειωμένος βαθμός αντίστασης των ερωτώμενων ως προς την πολυπολιτισμικότητα. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται μεταξύ άλλων από την ιεράρχηση των προϋποθέσεων για την απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας, που αναδεικνύει την σχετικά περιορισμένη σημασία των εθνοτικών, πολιτισμικών και εθνοτικών παραγόντων. Η απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας φαίνεται να αφορά σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό την πολυετή εργασία και διαμονή των μεταναστών στην Ελλάδα αναδεικνύοντας την εργασία ως καθοριστικό παράγοντα κοινωνικής ένταξης. Η εργασία εκλαμβάνεται ως εκ τούτου ως ένα ευνοϊκό και ευεργετικό πεδίο καθημερινής τριβής των μεταναστών με την ελληνική κοινωνική πραγματικότητα.

Αν και οι εν λόγω ενδείξεις προμηνύουν θετικές συνθήκες όσον αφορά τις προοπτικές ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία καθώς και την κατοχύρωση των πολιτικών, οικονομικών και εργασιακών τους δικαιωμάτων, η εν λόγω εξέλιξη εμπεριέχει αναμφισβήτητα και συγκεκριμένα όρια όπως αποδεικνύει το πολυσυζητημένο ζήτημα της σημαίας στις σχολικές παρελάσεις ή ακόμα η μειωμένη θρησκευτική ανοχή απέναντι στους μουσουλμάνους.

Απόδειξη ταλαντευόμενης στάσης των νέων του Δήμου Ηρακλείου απέναντι στους μετανάστες αποτελεί η αντίφαση που καταγράφεται μεταξύ της αναγνώρισης της θετικής συμβολής των μεταναστών στην εθνική οικονομία και στο μέλλον της χώρας και της τοποθέτησης μη αμελητέου ποσοστού ερωτώμενων υπέρ της επιστροφής των μεταναστών στις πατρίδες τους αργά ή γρήγορα. Η εξέλιξη αυτή εκτιμάται ότι αποτελεί έκφραση της αδυναμίας του τμήματος του πληθυσμού να αντιληφθεί ή να αποδεχτεί τη μονιμότητα του μεταναστευτικού φαινομένου θέτοντας ερωτηματικά σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης και τα δικαιώματα της δεύτερης γενιάς μεταναστών.

Η μακροχρόνια έλλειψη πολιτικών ένταξης που να εγγυώνται και να εισάγουν στη δημόσια συζήτηση το στόχο της ομαλής και βέλτιστης κοινωνικοοικονομικής προσαρμογής των μεταναστών αλλά και των παιδιών τους στην ελληνική κοινωνία δεν φαίνεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις μόνο για τους τελευταίους αλλά επίσης για ένα σημαντικό τμήμα του γηγενούς πληθυσμού που διαισθάνεται την έλλειψη πλαισίωσης και μακροπρόθεσμης διαχείρισης του μεταναστευτικού φαινομένου καθώς και τους κινδύνους για το ανησυχητικό που το κενό εμπεριέχει για την μελλοντική κοινωνική ευημερία και σταθερότητα της χώρας.

Η ομαλή έκβαση του σύγχρονου μεταναστευτικού φαινομένου, είναι αναμφισβήτητα, συνάρτηση της υλοποίησης μιας συγκροτημένης, πολυδιάστατης και μακροπρόθεσμης μεταναστευτικής πολιτικής που θα στηρίζεται μεταξύ άλλων στην ενεργό συμμετοχή φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα αλλά και εκπροσώπων από τον κόσμο της εργασίας, τις οργανώσεις πολιτών και μεταναστών.

Η συγκεκριμένη ενέργεια εκτιμάται ωστόσο ότι δεν θα αποφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα αν δεν διασφαλιστεί παράλληλα η επιτακτική αναγκαιότητα προσαρμογής της σύγχρονης οικονομικής πολιτικής και των πολιτών απασχόλησης στην έννοια της πλήρους απασχόλησης με στόχο τη συρρίκνωση των προστριβών- πραγματικών ή μη- μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών στην αγορά εργασίας.

Στην Ελλάδα, τα επίπεδα ξενοφοβίας έτσι όπως καταγράφονται από έρευνες γενικού και ειδικού πληθυσμού (βλ. έρευνες κεφάλαιο 5) είναι από τα υψηλότερα στην Ευρώπη. Το φαινόμενο αυτό κρίνεται ιδιαίτερα ανησυχητικό για δυο τουλάχιστον λόγους:

Πρώτον επειδή η εκδήλωση ξενοφοβικών και ρατσιστικών φαινομένων υποθηκεύει σημαντικά την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ γηγενών και της δεύτερης γενιάς μεταναστών. Το γεγονός αυτό εμπεριέχει σοβαρούς κινδύνους για το μελλοντικό

κλίμα και τις κοινωνικές ισορροπίες της χώρας. Διακρίνονται δηλαδή σοβαροί κίνδυνοι κοινωνικού αποκλεισμού και γκετοποίησης των μεταναστών με όλα τα δυσμενή αποτελέσματα που θα επέφερε για το κοινωνικό κεφάλαιο μια τέτοια εξέλιξη.

Δεύτερον επειδή η απόρριψη των μεταναστών αναδεικνύει την εγγενή αδυναμία της ελληνικής κοινωνίας να δεχτεί, επεξεργαστεί και αφομοιώσει νέες πολιτισμικές/ κοινωνικές ιδέες και πρακτικές, τη στιγμή που η προσαρμογή στο νέο περιβάλλον που διαμορφώνουν η διεθνοποίηση του οικονομικού περιβάλλοντος, η «κοινωνία της πληροφορίας», η «οικονομία της γνώσης», και η δια βίου μάθηση στηρίζονται κατά κόρον στην αξιοποίηση των παραπάνω δεξιοτήτων.

9.2 Συμπεράσματα

Σε αυτή την ενότητα θα εκπονηθούν τα βασικότερα συμπεράσματα με βάση τις υποθέσεις εργασίας που είχαν τεθεί στην πρώτη ενότητα της πτυχιακής εργασίας.
Οι υποθέσεις εργασίας ήταν:
Υπόθεση εργασίας (1): η ξενοφοβία συνδέεται με τον ανταγωνισμό που αναπτύσσεται μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών (1) στην αγορά εργασίας και (2) στην πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες και παροχές του Κράτους.
Υπόθεση εργασίας (2): η ξενοφοβία συνδέεται με την απειλή που αντιπροσωπεύουν οι μετανάστες για την ομοιογένεια και την ακεραιότητα της πολιτισμικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ταυτότητας του γηγενούς πληθυσμού.

Οι δυο αυτές υποθέσεις αντιστοιχούν σε δυο διακριτές θεωρήσεις του ζητήματος (EUMC,2004):

➡ τη «Θεωρία της Πραγματικής Σύγκρουσης» (Realistic Conflict Theory)

➡ τη «Θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας» (Social Identity Theory)

Η σύνθεση των δυο παραπάνω Θεωρητικών προσεγγίσεων που αναλύονται παρακάτω, καταλήγουν σε μια θεωρητική θεώρηση των παραγόντων, καναλιών και μηχανισμών ανάπτυξης της ξενοφοβίας : *«ο ανταγωνισμός τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, είναι σε θέση να ενισχύσει τους μηχανισμούς κοινωνικής ταύτισης και αντι-ταύτισης, επακόλουθο αποτέλεσμα των οποίων αποτελεί ο εθνοτικός αποκλεισμός».*

- *Η ξενοφοβία ως αποτέλεσμα του ανταγωνισμού μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών*

Η «Θεωρία της Πραγματικής Σύγκρουσης» επικεντρώνεται στις επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ διάφορων κοινωνικών ομάδων με αντικείμενο τη διεκδίκηση και κατάκτηση οικονομικών πόρων, εξουσίας ή και κοινωνικής υπόστασης (status) . Οι ανταγωνιστικές συμπεριφορές εκλαμβάνονται ως μεταδότες εχθρικών συμπεριφορών και στάσεων μεταξύ συγκρουόμενων κοινωνικών ομάδων. Ο οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ γηγενών και ξένων εργαζόμενων εμπίπτει στη συγκεκριμένη θεώρηση. Πρόκειται ως εκ τούτου για μια «ρεαλιστική» προσέγγιση του ζητήματος εφόσον το αναλυτικό πλαίσιο που χρησιμοποιείται εξετάζει τις υλικές-

πραγματιστικές διαστάσεις της σύγκρουσης μεταξύ γηγενούς και ξένου πληθυσμού. (EUMC,2004)

Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις που αφορούν τις οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης αποδεικνύουν πως ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων έχει αρνητική τοποθέτηση αναφορικά με την επίπτωση των μεταναστών στην ελληνική οικονομία. Ειδικότερα το 21,3% του πληθυσμού διαφωνεί/μάλλον διαφωνεί πως οι μετανάστες συμβάλλουν στην εθνική οικονομία έναντι 47,3% που συμφωνεί. Το 36,7% των ερωτώμενων συμφωνεί πως οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας. Το αποτέλεσμα αυτό έρχεται σε αντίθεση με την τοποθέτηση του 84% των ερωτώμενων βάση της οποίας οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες δεν επιθυμούν οι Έλληνες. Το 64,7% πιστεύει πως οι μετανάστες λαμβάνουν μισθούς ούτε υψηλούς ούτε χαμηλούς ενώ το 20,7% πιστεύει πως οι μετανάστες δεν πρέπει να λαμβάνουν τα ίδια χρήματα με τους Έλληνες για την ίδια εργασία. Τέλος το 40,7% των ερωτώμενων ενοχλείται πολύ έως αρκετά από την ιδέα να είναι υφιστάμενος κάποιου/ ας μετανάστη/ριας.

Οι συγκεκριμένες στάσεις απορρέουν από την έντονη διαδεδομένη αντίληψη βάση της οποίας το μεταναστευτικό φαινόμενο παρουσιάζει αρνητικές επιπτώσεις για μια σειρά μεγεθών όπως το ΑΕΠ, η ανεργία, τα επίπεδα μισθών, τα δημόσια οικονομικά και η αναδιανομή του εισοδήματος. (Ετήσια Έκθεση του Κέντρου Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, 2007). Ως εκ τούτου η εν λόγω πρωτοβουλία συμβάλει στην απόκτηση πολύτιμων γνώσεων και πληροφοριών για το βαθμό στον οποίο οι στάσεις και αντιλήψεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο αντανακλούν στις πραγματικές οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, έτσι όπως αυτές καταγράφονται από τις θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες.

- *Η ξενοφοβία ως αποτέλεσμα συγκρούσεων στο συμβολικό / φαντασιακό πεδίο*

Η «Θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας» επικεντρώνεται περισσότερο στο «συμβολικό» πεδίο. Η διαδικασία της κοινωνικής ταύτισης, η διαδικασία δηλαδή μέσω της οποίας μια κοινωνική ομάδα προσδιορίζει και στερεώνει τα χαρακτηριστικά της, υλοποιείται μέσα από την απόδοση θετικών χαρακτηριστικών στα μέλη της και αντιθέτως, στην απόδοση αρνητικών χαρακτηριστικών στα μέλη των άλλων κοινωνικών-εθνοτικών ομάδων. Το συγκεκριμένο φαινόμενο συνδέεται με την εγγενή ανάγκη των μελών μιας ομάδας να αισθανθούν ανώτερα έναντι άλλων εθνοτικών

αμάδων. Η πολιτισμική ομοιογένεια και η σημασία της διατήρησης της διασφαλίζουν ως εκ τούτου τη συνοχή και την επιβίωση των κοινωνικών ταυτοτήτων. (EUMC,2004)

Οι απαντήσεις σε αυτή την ενότητα αναδεικνύουν μια σειρά από ενδιαφέροντα στοιχεία για την στάση των ερωτώμενων απέναντι στην πολυπολιτισμικότητα καθώς και αναφορικά με τις προϋποθέσεις απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας.

- Ελληνικός πολιτισμός / Πολυπολιτισμικότητα:

Το 22% των ερωτώμενων συμφωνεί / μάλλον συμφωνεί ότι οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό. Το 14% τοποθετείται αρνητικά ως προς την συνύπαρξη ατόμων με διαφορετικές εθνικότητες, φυλές και θρησκείες ενώ το 14,7% θεωρεί πως οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την Ορθοδοξία. Το ποσοστό θρησκευτικής ανοχής ως προς τους μετανάστες μειώνεται όταν αναφέρεται η προοπτική να αποδίδεται η σημαία στις σχολικές παρελάσεις, σε μαθητή από άλλη χώρα.

Ειδικότερα, το 42,7% των ερωτώμενων διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με τη συγκεκριμένη προοπτική. Το ποσοστό θρησκευτικής ανοχής καταγράφεται σε αρκετά υψηλά επίπεδα όσον αφορά τη δυνατότητα να έχουν τις δικές τους εκκλησίες, με ένα ποσοστό της τάξης του 28,7% να διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί ωστόσο με το συγκεκριμένο γεγονός. Το ποσοστό θρησκευτικής ανοχής μειώνεται σημαντικά όταν αναφέρεται η προοπτική ανέγερσης τζαμιού στην Αθήνα. Στην περίπτωση αυτή το 37,3% διαφωνεί/ μάλλον διαφωνεί με τη συγκεκριμένη προοπτική.

- Προϋποθέσεις απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας:

Το 67,3% θεωρεί απαραίτητη/μάλλον απαραίτητη προϋπόθεση για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα «να αισθάνεται Έλληνας». Το 30,7% των ερωτώμενων θεωρεί πως για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα είναι απαραίτητο να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα. Μόνο το 28% των ερωτώμενων θεωρεί πως για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα είναι απαραίτητο να είναι χριστιανός ορθόδοξος.

Σαφώς μεγαλύτερη σημασία δίνεται στους ερωτώμενους στις προϋποθέσεις που να έχουν να κάνουν με την πολυετή διαμονή και εργασία στην Ελλάδα, την ομιλία της ελληνικής γλώσσας καθώς και τη φοίτηση σε ελληνικό σχολείο.

Πιο συγκεκριμένα το 64% των ερωτώμενων θεωρεί απαραίτητο/μάλλον απαραίτητο για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα να έχει φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο ενώ το 75,3% θεωρεί απαραίτητο να μιλάει ελληνικά. Τέλος το 72,7% των ερωτώμενων θεωρεί απαραίτητο/μάλλον απαραίτητο να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα.

Η προσέγγιση του Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Παρακολούθηση του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας έχει καταλήξει στα εξής συμπεράσματα αναφορικά με τις στάσεις του γηγενή πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες:

➡ τα επίπεδα «εθνοτικού αποκλεισμού» είναι ιδιαίτερα υψηλά στον γηγενή πληθυσμό που ανήκει σε ορισμένες κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές συγκροτούνται από άτομα με χαμηλές δεξιότητες, εργάτες, άνεργους, άτομα με χαμηλά εισοδήματα και άτομα που ζουν σε αστικές περιοχές (δεδομένου των υψηλών ποσοστών συγκέντρωσης των μεταναστών σε αστικές περιοχές).

➡ Ο «εθνοτικός αποκλεισμός» είναι συνάρτηση των ατομικών στάσεων και αντιλήψεων για το βαθμό στον οποίο οι μετανάστες αποτελούν απειλή σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο. Ταυτόχρονα υπογραμμίζεται η σχέση μεταξύ εθνοτικού αποκλεισμού και των επιπέδων εμπιστοσύνης των γηγενών στο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα (ανασφάλεια και έλλειψη εμπιστοσύνης).

➡ Ο «εθνοτικός αποκλεισμός» είναι συνάρτηση του αριθμού νόμιμων και παράνομων μεταναστών, του αριθμού αιτούντων άσυλο καθώς και του ποσοστού ανεργίας. Υψηλά ποσοστά ανεργίας σε συνδυασμό με υψηλό αριθμό μεταναστών οδηγούν στην εντατικοποίηση του ανταγωνισμού. Η υπόθεση αυτή αποτελεί άμεση προέκταση της Θεωρίας της Πραγματικής Σύγκρουσης.

➡ Ο «εθνοτικός αποκλεισμός» είναι συνάρτηση του ποσοστού του ΑΕΠ που προορίζεται για την υλοποίηση κοινωνικής πολιτικής και του ποσοστού αύξησης του ΑΕΠ (χαμηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης της οικονομικής δραστηριότητας δεν επιτρέπουν την άμβλυνση των αρνητικών επιπτώσεων του εθνοτικού αποκλεισμού). (Ετήσια Έκθεση του Κέντρου Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, 2007).

9.3 Προτάσεις

9.3.1 Η ένταξη των μεταναστών και η τοπική κοινωνία (προτάσεις για συγκεκριμένες δράσεις)

Οφείλουμε να επισημαίνουμε πως το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε στη Ελλάδα σχετικά με το θέμα «τοπική κοινωνία και ένταξη των μεταναστών» είναι η παντελής έλλειψη υποδομών ως προς αυτό το σκοπό. Οφείλουμε να σημειώσουμε πως είναι εμφανής η έλλειψη πολιτικής βούλησης (εκτός ολίγων και φωτεινών εξαιρέσεων) για την ανάληψη στην πράξη των απαραιτήτων πρωτοβουλιών και ενεργειών που χρειάζονται για την συγκρότηση των πολιτικών και απαραίτητων υποδομών σχετικά με την προσέγγιση και την ένταξη των μεταναστών. Σποραδικές και αυθόρμητες πρωτοβουλίες που παρατηρούνται σε τοπικό επίπεδο οφείλονται περισσότερα στη καλή διάθεση ορισμένων Δημάρχων ή στην δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Τέτοιες πρωτοβουλίες, αν και πολύτιμες, είναι εντελώς ανεπαρκείς για να αντιμετωπίσουν ένα τόσο σοβαρό ζήτημα όπως αυτό της ένταξης των μεταναστών.

Παρακάτω προτείνουμε μερικά από τα μέτρα και τις πρωτοβουλίες που μπορούν να αναλάβουν οι φορείς των τοπικών κοινωνιών με σκοπό την ομαλή συμβίωση δημοτών και μεταναστών, την δημιουργία χώρων αλληλογνωριμίας και επαφής μεταξύ τους, όπως και ορισμένα μέτρα για την αποτελεσματική ένταξη των μεταναστών. Η φιλοσοφία πάνω στην οποία κινούνται οι προτάσεις είναι η συνολική αντιμετώπιση των θεμάτων που άπτονται της ένταξης των μεταναστών, η οποία αποτελεί και την μοναδική αποτελεσματική στρατηγική.

Τα μέτρα και οι πρωτοβουλίες που προτείνουμε στοχεύουν στα εξής:

- Ενίσχυση της ικανότητας της κοινωνίας υποδοχής να προσαρμοστεί στην πολυμορφία λαμβάνοντας μέτρα ένταξης επικεντρωμένα στον πληθυσμό υποδοχής.
- Πρόληψη των φαινομένων γκετοποίησης και των εθνοτικών συγκρούσεων είτε ανάμεσα σε δημότες και τους μετανάστες είτε ανάμεσα στις ίδιες τις ομάδες των μεταναστών που κατοικούν έναν συγκεκριμένο Δήμο.
- Εκπόνηση τοπικών προγραμμάτων εφαρμογής μιας αμφίδρομης προσέγγισης ανάμεσα στους μετανάστες και την κοινωνία υποδοχής.

- Βελτίωση της εικόνας των μεταναστών μέσω της προβολής των θετικών προτύπων.
- Βελτίωση της κατανόησης και της αποδοχής της μετανάστευσης με εκστρατείες ευαισθητοποίησης, εκθέσεις, διαπολιτισμικές εκδηλώσεις, κλπ.
- Προώθηση της επίγνωσης, στην κοινωνία υποδοχής, των συνεπειών των προγραμμάτων υποδοχής και εισδοχής.
- Ενίσχυση του ρόλου του ιδιωτικού τομέα στη διαχείριση της πολυμορφίας.
- Προώθηση της εμπιστοσύνης και των καλών σχέσεων στις συνοικίες, για παράδειγμα με πρωτοβουλίες υποδοχής, δράσεις «καθοδήγησης» κλπ.
- Συνεργασία με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, για παράδειγμα με τη θέσπιση εθελοντικών προτύπων δεοντολογίας για τους δημοσιογράφους (σε τοπικό επίπεδο και ευρύτερα).
- Στήριξη πολυπολιτισμικών δράσεων και εκδηλώσεων, για παράδειγμα ενημερωτικών εκστρατειών ή διαπολιτισμικών εκδηλώσεων με στόχο τη διάδοση συγκεκριμένων και ακριβών πληροφοριών σχετικά με τους πολιτισμούς, τις θρησκείες και την οικονομική και κοινωνική προσφορά των μεταναστών.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων προτείνουμε συγκεκριμένα την δημιουργία στους Δήμους μιας Κοινωνικής Υπηρεσίας για τις Κοινωνικά Ευπαθείς Ομάδες, εφόσον η πρόσβαση των μεταναστών στους θεσμούς καθώς και στα δημόσια και ιδιωτικά αγαθά και υπηρεσίες, επί ίσοις όροις με τους Έλληνες και χωρίς καμία διάκριση, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την καλύτερη ένταξη. Η Υπηρεσία αυτή θα προσεγγίσει τους κατοίκους του συγκεκριμένου Δήμου, μετανάστες αλλά και δημότες, που έχουν ανάγκη χρήσης αυτών των υπηρεσιών, γιατί βιώνουν το πρόβλημα της ανεργίας, της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και του κοινωνικού στιγματισμού. Από αυτή την άποψη, μέσω της Κοινωνικής Υπηρεσίας το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού αντιμετωπίζεται ως ένα συνολικό πρόβλημα, εξασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο την ίση αντιμετώπιση όλου του πληθυσμού της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας, χωρίς διακρίσεις σε βάση της καταγωγής ή της υπηκοότητας.

Μέσα σε αυτή την υπηρεσία θα είναι ενταγμένες:

1. *Τα Κ.Ε.Π. (Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών)* με όλες τις χρήσιμες πληροφορίες και υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν στους πολίτες. Η δική μας πρόταση είναι η

πρόσληψη δίγλωσσων υπαλλήλων, η παρουσία και η συμβουλή των οποίων στην επικοινωνία με τους μετανάστες που προσέρχονται στα Κ.Ε.Π θα ήταν πολύτιμη. Οι δίγλωσσοι ή πολύγλωσσοι αυτοί υπάλληλοι μπορεί να προέρχονται από την μεταναστευτική ομάδα που διαθέτει τη μεγαλύτερη αντιπροσωπευτικότητα στην εκάστοτε τοπική κοινωνία ή που αντιμετωπίζει τα μεγαλύτερα προβλήματα ως προς την ένταξή της. (Έτσι π.χ. θα μπορούσε σε έναν Δήμο που η ομάδα με την μεγαλύτερη αντιπροσωπευτικότητα είναι οι μετανάστες εξ Αλβανίας, να προσλαμβάνονται υπάλληλοι που διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα ή και γνωρίζουν τα Πακιστανικά, εάν διαπιστωθεί πως η ομάδα αυτή αντιμετωπίζει μεγαλύτερο πρόβλημα ως προς την κατανόηση της ελληνικής).

2. *Η Υπηρεσία κοινωνικής φροντίδας παιδιών και νέων.* Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να σταθούμε κάπως περισσότερο. Εάν ρίξει κανείς μια ματιά στην ιστορία της μετανάστευσης στη Δύση, θα διαπιστώσει πως το «παιχνίδι» της ένταξης ή της γκετοποίησης κρίνεται ουσιαστικά στον τρόπο αντιμετώπισης της δεύτερης γενιάς μεταναστών. Σε αυτό το πλαίσιο το σχολείο αποτελεί την κύρια αναφορά και συνάμα την κύρια «εστία», όπου λαμβάνει χώρα η διαδικασία της ένταξης και της αφομοίωσης των παιδιών των μεταναστών. Κάτι τέτοιο ισχύει και για την Ελλάδα, όπου η παρουσία των μεταναστών στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης, ειδικά τις πρώτες, θεωρείται αρκετά υψηλή.

Από την άλλη πλευρά, εδώ και καιρό έχουν παρατηρηθεί, τα πρώτα ανησυχητικά κρούσματα γκετοποίησης, όπως τάσεις κοινωνικού αποκλεισμού. Έτσι παρατηρείται ήδη, στις υποβαθμισμένες περιοχές που υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση μεταναστών, η τάση δημιουργίας «μονοεθνοτικών σχολείων»: σχολείων δηλαδή που αποτελούνται μόνο από μετανάστες, δεδομένου ότι οι Έλληνες γονείς αποφεύγουν να εγγράφουν σε αυτά τα παιδιά τους. (Κόρσαββα Μ., 2002). Την ίδια στιγμή, στις εν λόγω γειτονιές, παρατηρείται μια ανησυχητική τάση πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου εκ μέρους των παιδιών των μεταναστών. Η γενικότερη διαπίστωση είναι πως, σε τέτοιες περιπτώσεις, τα παιδιά των μεταναστών ζουν σε ένα περιβάλλον όπου δεσπόζει η οικογενειακή βία, η παντελής αδιαφορία των γονέων για την εκπαίδευση του/των παιδιού/ων τους, με αποτέλεσμα τα εν λόγω παιδιά να εκδηλώνουν από πολύ νωρίς αντικοινωνική συμπεριφορά ή να απαρτίζουν συμμορίες ανηλίκων. Γι' αυτό το λόγο, υπάρχει επιτακτική ανάγκη για την δημιουργία υποδομών με σκοπό την υποδοχή και την αρωγή των εν λόγω παιδιών. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ειδικά προβλήματα των νέων μεταναστών στο πλαίσιο των μέτρων που στοχεύουν στην

πρόληψη της αποτυχίας και της εγκατάλειψης της σχολικής εκπαίδευσης, την βελτίωση της πρόσβασης των νέων μεταναστών στην ανώτερη εκπαίδευση και την αποτελεσματική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των νέων μεταναστών. (Κόρσαββα Μ., 2002).

Η Υπηρεσία, η οποία θα στελεχώνεται από εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς λειτουργούς, παιδοψυχολόγους, λογοθεραπευτές κλπ., θα αναλάβει την οργάνωση προγραμμάτων υποστήριξης της σχολικής κοινότητας με σκοπό την πρόληψη της σχολικής διαρροής, τη βελτίωση των συνθηκών εκπαίδευσης και την παροχή περισσότερων δυνατοτήτων προσωπικής ανάπτυξης. Τα μέλη της σχολικής κοινότητας θα μπορούν να αξιοποιήσουν την δημοτική σχολική συγκοινωνία, τους προληπτικούς ιατρικούς ελέγχους, τη σχολή γονέων (η οποία θα αποτελέσει μια ευκαιρία για να έρθουν σε επαφή οι γονείς των μεταναστών με τους γονείς των γηγενών παιδιών), τα προγράμματα πρόληψης μαθησιακών προβλημάτων και άλλων προβλημάτων προσαρμογής, τις δυνατότητες πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης σε δυσκολίες λόγου και ομιλίας– λογοθεραπεία, τις ευκαιρίες να αθληθούν, να εκφραστούν μέσα από τις τέχνες, να καλλιεργήσουν το ταλέντο τους, να βιώσουν την αίσθηση της επιτυχίας που δεν σχετίζεται μόνο με την απόδοση στα μαθήματα, συμμετέχοντας στα αθλητικά και πολιτιστικά τμήματα του Δήμου, μέσω και έξω από τον χώρο του σχολείου.

Σημαντικό σε αυτό το σημείο είναι να τονίσουμε πως ιδιαίτερο βάρος πρέπει αν δοθεί στους αθλητικούς συλλόγους και τμήματα των Δήμων, επειδή μέσω από το παιχνίδι και στον συναγωνισμό αναπτύσσεται η απαιτούμενη διάδραση των παιδιών των μεταναστών με τα ελληνόπουλα, τα οποία την επαφή με τον «ξένο» την βιώνουν διαφορετικά από τους γονείς τους, ως μια καθημερινή πραγματικότητα. Επίσης η υπηρεσία θα αυτή έχει την ευθύνη για την δημιουργία και την παρακολούθηση των δημοτικών βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών. Η δημιουργία των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών η οποία θα φέρει σε επαφή τα παιδιά των μεταναστών και των γηγενών, εξοικειώνοντας τις δυο «ομάδες» και καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις και τους δισταγμούς μέσω της συμμετοχής των παιδιών σε ελκυστικές, δημιουργικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Άλλοι χώροι όπου μπορεί να προωθηθεί η επαφή και η εξοικείωση των παιδιών των μεταναστών με τους δημότες - η δημιουργία των οποίων θα είναι αρμοδιότητα της παραπάνω υπηρεσίας - είναι οι παιδικές κατασκηνώσεις και το (τα) Κέντρο/α Πληροφόρησης Νέων, Internet Καφέ κλπ.

3. *Κέντρο Φιλίας και Αλληλεγγύης,* το οποίο φροντίζει για την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών σε κοινωνικές ομάδες με αυξημένες ανάγκες, με σκοπό τη βελτίωση της ζωής τους και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή της πόλης, μέσω της ενίσχυσης του εθελοντισμού (Ιατρεία, Υπηρεσία σίτισης, Αναγνωστήριο, μονάδα «βοήθεια στο σπίτι», τηλεβοήθεια). Το έργο του Κέντρου θα έγκειται κυρίως στην καταγραφή των προβλημάτων και στην παροχή αρωγής, στο μέτρο του δυνατού, προς τους μετανάστες και τους παλιννοστούντες που διαμένουν στο συγκεκριμένο Δήμο ή διαμέρισμα του Δήμου. Πολύ σημαντική είναι και η συνεργασία με τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτή την περιοχή. Το Κέντρο μπορεί να αναλάβει την διοργάνωση προγραμμάτων και μαθημάτων της ελληνικής γλώσσας που θα απευθύνονται κυρίως στους μετανάστες της πρώτης γενιάς. Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας αποτελεί την βασική οδό της ένταξης των μεταναστών, γιατί βελτιώνει την αυτοεικόνα και την αυτοπεποίθησή τους, τους δίνει τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν την πορεία των παιδιών τους στο ελληνικό σχολείο και επίσης να διεκδικήσουν μια καλύτερη θέση στην αγορά εργασίας.

Το προσωπικό που θα απασχολείται στις παραπάνω υποδομές θα αποτελείται σταθερά από έμπειρους επιστήμονες: κοινωνιολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, επαγγελματικούς συμβούλους, επαγγελματικούς συμβούλους, παιδαγωγούς, λογοπαιδικούς, νομικούς, ιατρούς, νοσηλευτές κλπ. Οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πλαισιώνονται, όπου αυτό είναι δυνατόν, από εθελοντικές υπηρεσίες και θα συνεργάζεται με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η εκπαίδευση «πολιτιστικών διαμεσολαβητών» αποτελεί μια αναγκαία συνθήκη. Πρόκειται για πρόσωπα που θα προέρχονται από τις ομάδες των μεταναστών που διαμένουν στις τοπικές κοινωνίες, τα οποία μπορούν να παίξουν ένα σημαντικό διαμεσολαβητικό ρόλο. Η παρουσία των «πολιτιστικών διαμεσολαβητών» ενισχύει την ικανότητα των παρεχόντων δημοσίων και ιδιωτικών υπηρεσιών να συνεργάζονται με τους μετανάστες μέσω διαπολιτισμικής διερμηνείας και μετάφρασης, εποπτείας, διαμεσολάβησης με τις κοινότητες των μεταναστών κλπ. Επιπλέον ενσωματώνει την διαπολιτιστική διάσταση στις πολιτικές πρόσληψης και κατάρτισης. (Κόρσαββα Μ., 2002).

Εκτός των παραπάνω υποδομών, για την ένταξη των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες, προτείνουμε επίσης τις εξής πρωτοβουλίες:

- Την δημιουργία στα ήδη υπάρχοντα Πολιτιστικά Κέντρα των Δήμων ενός ειδικού Τμήματος που θα ασχολείται και θα επιδιώξει την ανάδειξη της πολιτιστικής διάστασης της παρουσίας των μεταναστών στο συγκεκριμένο Δήμο ή διαμέρισμα. Με πολιτιστική διάσταση και δραστηριότητα εννοούμε την διοργάνωση εκθέσεων ζωγραφικής με καλλιτέχνες μετανάστες, την διοργάνωση βραδιάς ποίησης, βραδιάς φαγητού κλπ. Ο σκοπός είναι η δημιουργία χώρων ανταλλαγής μεταξύ των δημοτών και τους μετανάστες συντοπίτες τους μέσω της προβολής θετικών προτύπων των μεταναστών. (Ρεϊζογλου Β., 1998)
- Το εν λόγω Τμήμα, για να λειτουργήσει ουσιαστικά και όχι τυπικά, πρέπει να πλαισιώνεται από εκπαιδευτικούς, κοινωνιολόγους, καλλιτέχνες, νηπιαγωγούς κλπ., εθελοντές επί το πλείστον. Στον ίδιο χώρο, οι μετανάστες που το επιθυμούν θα διδάσκονται ελληνικά, δεδομένου ότι η κατοχή της γλώσσας αποτελεί πολύ σημαντικό μέσο ένταξης και άρσης της αποξένωσης. Επίσης, οι μετανάστες που διαμένουν στο συγκεκριμένο Δήμο ή διαμέρισμά του, μπορούν να συμμετάσχουν σε όλες τις δραστηριότητες που διοργανώνει το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου (όπως μαθήματα φωτογραφίας, υπολογιστών κλπ.).
- Την δημιουργία της πολυπολιτισμικής βιβλιοθήκης, με την ένταξη των έργων λογοτεχνίας στις γλώσσες των χωρών καταγωγής των μεταναστών. Το μέτρο αυτό αποσκοπεί στη σταδιακή προσέλκυση των μεταναστών στους χώρους της βιβλιοθήκης και στην συνύπαρξή τους στους ίδιους χώρους με τους γηγενείς αναγνώστες.
- Στο πλαίσιο των συναυλιών του καλοκαιριού που συνηθίζουν να διοργανώνουν αρκετοί Δήμοι μπορεί επίσης να προγραμματιστεί η συμμετοχή ενός ή δυο μουσικών σχημάτων τα οποία προβάλλουν την μουσική παράδοση των χωρών προέλευσης των μεταναστών.
- Ο σκοπός αυτών των δράσεων είναι η αμφίδρομη προσέγγιση ανάμεσα στους μετανάστες και την κοινωνία υποδοχής. Τέτοιες δράσεις βοηθούν επίσης τους μετανάστες να μην βιώνουν την καταγωγή τους ως στίγμα. Όπως έχει αποδειχθεί και από προηγούμενες εμπειρίες, οι μετανάστες που δεν βιώνουν την καταγωγή τους ως στίγμα είναι και οι πιο ανοιχτοί και οι πιο πρόθυμοι να ενταχθούν και να αφομοιωθούν ομαλά στον πολιτισμό της χώρας υποδοχής.

- Δεν προτείνουμε την δημιουργία ενός Διαπολιτισμικού ή Πολυπολιτισμικού Δημοτικού Κέντρου, γιατί σε αυτή την περίπτωση, εκτός του ότι το οικονομικό κόστος είναι κατά πολύ υψηλότερο, υπάρχει ο κίνδυνος μιας ιδιότυπης «γκετοποίησης» των μεταναστών, την ίδια στιγμή που ο κύριος σκοπός είναι η δημιουργία χώρων ανταλλαγής ανάμεσα σε Έλληνες και μετανάστες. Γι' αυτό το λόγο κρίνουμε εύστοχο την ενσωμάτωση του Τμήματος που περιγράψαμε παραπάνω στο ήδη υπάρχον Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου.
- Θεωρούμε επίσης πως έχει έρθει ο καιρός για πιο τολμηρές πρωτοβουλίες, με στόχο την απόκτηση δημόσιας ορατότητας των μεταναστών στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας. Όπως έχει αποδειχθεί από ανάλογες εμπειρίες σε άλλες χώρες, (Βλ. έρευνες κεφάλαιο 5) τέτοια μέτρα συμβάλλουν τα μέγιστα στη βελτίωση της αυτοεικόνας των μεταναστών, στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης τους προς τους θεσμούς της χώρας υποδοχής, και ενισχύουν την διάθεση για ένταξη. Επίσης, έχει διαπιστωθεί πως, παρ' όλη την αρχική αρνητική αντίδραση, η εικόνα του μετανάστη στα μάτια των ντόπιων κατοίκων βελτιώνεται σημαντικά. Έτσι π.χ. η πρόσληψη ενός μικρού αριθμού μεταναστών στην δημοτική αστυνομία θα αποτελούσε, από αυτή την άποψη, ένα πολύ αποτελεσματικό μέτρο και θαρραλέο συνάμα βήμα.

9.3.2 Προτάσεις για την ομαλή ένταξη των μεταναστών στο μέλλον:

α.. Ανοιχτή και μόνιμη διαδικασία νομιμοποίησης, χωρίς χρονικά όρια.
β. Κατάργηση διακριτικών διατάξεων και νομοθετημάτων (όπως είναι π.χ αυτά που απαιτούν την ελληνική καταγωγή)
γ. Απόκτηση δικαιωμάτων όπως είναι η ελληνική υπηκοότητα (ιδιαίτερα στα παιδιά που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα) και δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις τοπικές εκλογές.
δ. Διευρυμένη δυνατότητα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας στις ΜΚΟ, οργανώσεις, κλπ, αλλά ακόμα και σε σχολεία , τις απογευματινές ώρες, με τη συνδρομή εθελοντών, καθώς και αναγνώριση της παρακολούθησης των μαθημάτων από το Ελληνικό Κράτος με παροχή βεβαιώσεων /πτυχίων.

ε. Συμμετοχή οργανώσεων μεταναστών στη νεοσύστατη Εθνική Επιτροπή για την μεταναστευτική πολιτική και την πολιτική ένταξης των μεταναστών.
στ. Κατάργηση των διαπολιτισμικών σχολείων, διαμόρφωση ύλης προσανατολισμένης στην πολυπολιτισμικότητα ή τη διαπολιτισμικότητα , καθώς και υποχρεωτική και όχι προαιρετική επιμόρφωση των εκπαιδευτών στα πανεπιστήμια.
ζ. Λύση στο πρόβλημα της ανασφάλιστης εργασίας, με συστηματικό έλεγχο των εργοδοτών και αυστηρές ποινικές κυρώσεις.

9.3.3 Προτάσεις για τον περιορισμό της διάκρισης και του ρατσισμού:

α. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να καταρτίζονται υποχρεωτικά μέσα από τις πανεπιστημιακές σπουδές τους στην πολυπολιτισμικότητα της σχολικής τάξης.
β. Ένταξη στη σχολική ύλη υποχρεωτικού μαθήματος για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
γ. Μέτρα και δράσεις ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης ως προς το θέμα πολυπολιτισμικότητας της ελληνικής κοινωνίας αλλά και του ρατσισμού.
δ. Καταλυτικός είναι και ο ρόλος των Μ.Μ.Ε ως προς τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης απέναντι στους μετανάστες (και εις βάρος τους), αλλά και ως προς την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού που θα πρέπει να αναδεικνύει, δείχνοντας στην ελληνική κοινωνία το πολιτισμικό της πρόσωπο. (Ρεϊζογλου Β., 1998),

9.3.4 Προτάσεις βελτίωσης των υπηρεσιών των Δήμων για τους αλλοδαπούς:

Η ευθύνη των Δήμων δεν εξαντλείται στη διεκπεραίωση του διοικητικού τους έργου. Οι Δήμοι μπορούν και οφείλουν να λειτουργήσουν περαιτέρω, ως μηχανισμοί κοινωνικής ένταξης. Προς αυτή την κατεύθυνση αναγκαία είναι η εκ μέρους τους ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη δράσεων ενταξιακού χαρακτήρα, όπως λ.χ. παροχή συμβουλευτικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τους αλλοδαπούς κατοίκους της περιοχής τους, διοργάνωση μαθημάτων ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού, σεμινάρια πολιτικής αγωγής, ψυχοκοινωνική υποστήριξη στους μετανάστες και τις οικογένειές τους, μέριμνα για τα προβλήματα της δεύτερης γενιάς και γενικότερα των ανήλικων αλλοδαπών κ.α..

Ενόψει των παραπάνω, οι Δήμοι, εντοπίζοντας τις σημαντικές αδυναμίες που υπάρχουν σε θέματα υποδομών, στελέχωσης και λειτουργίας, και κεφαλαιοποιώντας

την όποια εμπειρία έχει αποκτηθεί έως σήμερα, οφείλουν να αναλάβουν πρωτοβουλίες για τη δημιουργία ή την οργανωτική και ουσιαστική αναδιοργάνωση και αναβάθμιση των υπηρεσιών τους που απευθύνονται σε αλλοδαπούς.

Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται η σύσταση ειδικών και αναβαθμισμένων, σε υποδομές και προσωπικό, υπηρεσιών, οι οποίες θα λειτουργούν υπό την μορφή Κέντρων Εξυπηρέτησης Μεταναστών (Κ.Ε.Α). Αποφασιστικής σημασίας για την επιτυχία του εγχειρήματος είναι η διασφάλιση της ύπαρξης μιας κρίσιμης συγκέντρωσης αλλοδαπού πληθυσμού και αιτήσεων χορήγησης ή ανανέωσης αδειών διαμονής και εργασίας. Τα Κ.Ε.Α., με κριτήριο ακριβώς το μέγεθος της συγκέντρωσης πληθυσμού σε μια δεδομένη περιοχή, μπορεί να συστήνονται είτε σε επίπεδο Δήμου είτε σε διαδημοτικό επίπεδο.

Στόχος των Κ.Ε.Α. είναι να στεγάσουν, ως ενιαία μονάδα, το σύνολο των υπηρεσιών των Δήμων που απευθύνονται ειδικά σε αλλοδαπούς, περιλαμβανομένων των υπηρεσιών που στοχεύουν στην ανάπτυξη δράσεων κοινωνικής ένταξης, είτε σε περιορισμένη είτε σε διευρυμένη κλίμακα. Σε πρώτη φάση, βέβαια, προέχει η εύρυθμη και αποτελεσματική διεκπεραίωση των διοικητικής φύσης αρμοδιοτήτων των Δήμων, ιδίως των αρμοδιοτήτων τους κατά τη διαδικασία αρχικής χορήγησης και ανανέωσης των αδειών διαμονής και εργασίας.

Σε κάθε περίπτωση, για την επιτυχία της όποιας προσπάθειας επιβεβλημένη είναι η ευαισθητοποίηση των Δήμων, αλλά και των τοπικών κοινωνιών, καθώς, επίσης, και η συνειδητοποίηση εκ μέρους της πολιτείας, στο σύνολό της, της ανάγκης να διαμορφώσει για τους αλλοδαπούς μία πολιτική που αρμόζει σε μια σύγχρονη ευνομούμενη πολιτεία. (Ρεϊζογλου Β., 1998)

9.3.5 Προτάσεις προς την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση και την κοινωνική ενσωμάτωση:

- Η προσέγγιση που υιοθετείται στις πολιτικές κοινωνικής ενσωμάτωσης πρέπει να επανασχεδιαστεί στην κατεύθυνση της ενίσχυσης των δικαιωμάτων των πολιτών για ισότητα και ίση μεταχείριση ανεξαρτήτου φύλου, φυλής, καταγωγής ηλικίας και σεξουαλικού προσανατολισμού.

- Υπάρχει ανάγκη για επιπρόσθετους πόρους, καθώς και ανάγκη να συνδεθούν τα Σχέδια Δράσης με τα διαρθρωτικά ταμεία.

- Θα πρέπει να δοθεί έμφαση στα ζητήματα ελλιπούς ζήτησης εργασίας και τις αντίστοιχες προτεραιότητες πολιτικής όπως π.χ τη χαμηλή οικονομική ανάπτυξη, την καθυστέρηση του εκσυγχρονισμού οργάνωσης της εργασίας, τον περιορισμένο αριθμό νέων βιώσιμων και ποιοτικών θέσεων εργασίας, τις χαμηλές επενδύσεις κ.α.

- Να επαναπροσδιοριστεί η ανεργία και ο κεντρικός στόχος των υφιστάμενων πολιτικών που είναι η ενίσχυση της απασχολησιμότητας και της ενεργοποίησης των ανέργων.

- Καλύτερος προσδιορισμός των ατόμων σε κίνδυνο ανεργίας ή περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού, ιδιαίτερα όταν αυτά είναι σε πρώιμο στάδιο, ώστε να εφαρμοστούν μέτρα πρόληψης.

- Ειδικά σχεδιασμένα μέτρα ανά ομάδα στόχου.

- Ενίσχυση μηχανισμών καταγραφής, παρακολούθησης και αξιολόγησης των μέτρων ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Αποστολόπουλος Κ., Παπαγεωργίου Κ., Καλδής Π., Ευθύμογλου Γ., (2003), *Εκπαίδευση αγροτών για την ανάληψη δράσεων στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας,* Πρόγραμμα Ησίοδος, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Βαρβιτσιώτης Μ. Ιωάννης, (2006), *Η μακρά πορεία προς μια ενιαία μεταναστευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Οι εξελίξεις 1999-2005.* Αθήνα

Βεργέτη, Μ. (1999), *Παλιννόστηση και Κοινωνικός Αποκλεισμός,* Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη

Βούλγαρης, Καφετζής, Λυριτζής, Μιχαλοπούλου, Νικολακόπουλος, Σπυρδαλάκης, Τσουκαλάς. (1995), *Η πρόσληψη και αντιμετώπιση του «άλλου» στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας.* Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Γεωργούλας Στρ., (2003), *Το νομικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής*, Αθήνα εκδ. Παπαζήση

Γναρδέλης, Χ. (2003), *Εφαρμοσμένη Στατιστική*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση

Δουκάκης Ντ., Λιάπη Μ., Κυλάκου Κ., (2005), *Θεσμικοί σχηματισμοί και κοινωνικό πεδίο», Κοινοτική Πρωτοβουλία* Equal, Α.Σ. E-QYALITY, Αθήνα

ΕΣΥΕ, *Αποτελέσματα Απογραφών*, www.statistics.gr

Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού (2003), «*Έρευνα για την ανίχνευση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στελέχη του δημοσίου στην εξυπηρέτηση των μεταναστών- παλιννοστούντων-προσφύγων»*

Καβουνίδη Τζένη, Αναστασία Πολύζου, Γιώργος Μαυρομμάτης, Άννα Κοτρώτσου, Δημήτρης Γιαννιτσάς, Ντέζυ Αλτσίτζογλου, Τριανταφυλλιά Αβραμίδη, (2006), *Πολιτικές ένταξης των μεταναστών: <<Η Ευρωπαϊκή εμπειρία>>* Αθήνα : Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Καβουνίδη, Τζ., (2002), *Χαρακτηριστικά μεταναστών: το ελληνικό πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998,* Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα.

Καπλάνη, Γ. (2006), *Κοινωνική Ένταξη Μεταναστών*, Αθήνα: Πόλις

Καρασαββόγλου, Α. (2002), *Μετανάστες στην Ελλάδα, Γενικές διαπιστώσεις* Αθήνα: εκδόσεις Σακουλά

Καρύδης, Β. (2001-2002), *«Εθνική Έρευνα Θυματοποίησης»* που διεξήγαγε η VPRC για το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης

Κασιμάτη Κούλα, *(1984), Μετανάστευση- Παλιννόστηση, η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, Αθήνα, ΕΚΚΕ

Κασιμάτη (επιμ.) (2000), *Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης,*. Αθήνα: Gutenberg

Κασιμάτη, Κ., (2003), *Ιστορικές αναφορές των μεταναστευτικών ροών»* στο Κασιμάτη, Κ (επιμ.) Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές ένταξης. Αθήνα: Gutenberg

Καφετζής Π., Μιχαλοπούλου Α., Μανώλογλου Α., και Τσάρτας Π. (1998), «*Εμπειρικές διαστάσεις της ξενοφοβίας»,* ΕΚΚΕ

Καψάλης Α., Κατσορίδας Δ., (2004), *Σύνοψη του νομικού καθεστώτος παραμονής και εργασίας των μεταναστών εργαζομένων στην Ελλάδα,* Ενημέρωση, Τεύχος 104, Έκδοση Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ

Καψάλης Α., (2004), *Ο νόμος 3386/2005: το θεσμικό πλαίσιο για τη μετανάστευση,* Ενημέρωση, Τεύχος 104, Έκδοση Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ

ΚΕΘΙ, (2001), *« Έρευνα βιβλιογραφικής επισκόπησης: φύλο και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες»* σε συνεργασία με το Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών

Κικίλιας Η., (2001), *Δημογραφική Γήρανση, Αγορά Εργασίας και Κοινωνικής Προστασίας. Τάσεις, προκλήσεις και Πολιτικές,* Αθήνα, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας

Κόρσαββα Μ., (2002), «Έρευνα για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς» ΕΚΚΕ

Κοτσαμάνη, Α. (2007), *« Στάσεις και αντιλήψεις της Ελληνικής κοινωνίας και ειδικών πληθυσμιακών ομάδων απέναντι στους μετανάστες. Πόρισμα ποιοτικής έρευνας.* Vprc

Κοτζαμάνης Β., (2000), *Οι δημογραφικές εξελίξεις κατά την μεταπολεμική περίοδο στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και στην Ελλάδα: μια πρώτη προσέγγιση* Αθήνα, ΕΚΚΕ

Λιανός Θ., Μπένος Θ, (2003), *Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών: Τα στατιστικά δεδομένα,* Αθήνα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Λιανός Θ., (2003), *Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση,* Αθήνα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Μαράτου-Αλιπράντη. Λ., (1996), *Ξένο εργατικό δυναμικό και το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης,* στο Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α΄ Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Μαυράκης Α., Παρανόγλου Δ. & Παύλου Μ. ,(2001). *Μετανάστες στην Ελλάδα,* Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, (2004), *« Στατιστικά στοιχεία για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής Ένωσης »* για λογαριασμό του Ι.Μ.Ε.Π.Ο

Μικράκης Α, (1998), *Εμείς και οι άλλοι, οι διαφορετικοί, οι ξένοι: η σύγκρουση στο συμβολικό πεδίο, σ*το Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Κοινωνικές Ανισότητες και Αποκλεισμός, Αθήνα: Εξάντας.

Μουσούρου Μ. Λουκία, (2003), *Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Αθήνα, Ελλάδα και την Ευρώπη*, Αθήνα. Εκδόσεις Gutenberg.

Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., (2003), *Μετανάστες και Μετανάστευση, Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές Πτυχές,* Αθήνα, Εκδόσεις: Πατάκη.

Νικολάου Μ., Στεργίου Λ., (2006), *Προβληματισμοί μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Αθήνα

Παπαδάκης Ν., (2005), «*Μεταξύ δυνητικότητας και αναγκαιότητας»* Κοινωνική Πρωτοβουλία Equal , Α,Σ E-quality «Ανάπτυξη συστήματος Ποιότητας των υπηρεσιών Συμβουλευτικής Στήριξης και Απασχόλησης, Αθήνα

Παπασιώπη-Πασιά Ζ., (1995), *Τα δικαιώματα των αλλοδαπών όπως πηγάζουν από τον Ν. 1975/1991.* Αθήνα-Κομοτηνή, Α.-Ν. Σάκκουλας.

Πατινιώτης Ν., (1989), *Εξάρτηση και Μετανάστευση,* Αθήνα

Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ε.Π., (2006*), «Ανάπτυξη Χρηστικών Δεικτών για την Εφαρμογή Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης»*

Παύλου Μ., *" Οι μετανάστες, <<σαν κι εμάς>>:όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και στην Ευρώπη " στο <<Η Ελλάδα της Μετανάστευσης: Κοινωνική Συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη >>* (επ.

Παύλου Μ., Χριστόπουλος Δ) Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική 2004.

Περίδη Μ., (2006), *Μετανάστες, θύματα ρατσισμού,* Αθήνα: εκδ. Δίαυλος

Πετράκου Η., και Φιλλιπίδη Κ., (1999) «Ερευνα για τις στάσεις των Ελλήνων πολιτών απέναντι σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες»

Πετράκου Η., και Ξανθάκης Γ., (2002) Μετανάστευση και Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αθήνα: εκδόσεις Παττάκη

Πετρινιώτη Ξ., (1993), *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα: μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση,* Αθήνα: Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων και Οδυσσέας

Ρεϊζογλου Β., (1998), *Επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ευρώπη και την Ελλάδα,* Αθήνα

Τεπέρογλου Α., Μπαλούρδος Δ., Μυριζάκης Γ., Τζόρτζοπούλου Μ., (1999*), «Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης»,* ΕΚΚΕ

Τριανταφυλλίδου Α.,(1998), *Οι άλλοι ανάμεσά μας- ελληνική ταυτότητα και στάσεις προς τους μετανάστες*, στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Κοινωνικές Ανισότητες και Αποκλεισμός, Αθήνα: Εξάντας.

Τσαουσίδης Κ., (2003), *Όψεις Κοινωνικού Αποκλεισμού*, Αθήνα Σακκουλάς

Τσιούκας, Γ. (2006), *Τοπική Αυτοδιοίκηση και Κοινωνική Ένταξη*. Αθήνα: εκδ. Πατάκη

Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, (2003-2004), *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση* (ΕΣΔΑ), Αθήνα

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, (1999-2002), *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ),* Αθήνα

Χαλβατζής Π., (2002), *Μετανάστες «οι διαφορετικοί- οι άλλοι»*, Αθήνα εκδ. Δαρδάνος

Χλέτσος, Κόλλιας Συρακούλης, Παλαιολόγου, Θαλλασοχώρη, Μπουρδούβαλη, Πουλίου, (2005), *Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα,* Αθήνα Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Javeau, C. (2000), *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο. Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή* Αθήνα: Γιώργος Δαρδάνος

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Baldwin Edwards M., <<Albanian emigration and the Greek labor market economic symbiosis and social ambiguity>>, in South East Europe Review,2004.

Dustmann C., Preston I., <<The impact of immigration on the British Labor Market>>, The Economic Journal, vol 115, November, 2005, Blackwell Publishing

ECRI (2004) Third report on Greece, Council of Europe

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, <<Majorities attitudes towards migrants and minorities: Key findings from the Euro barometer and the European Social Survey>>, Summary.

Hatziprokopiou, P., (2003) Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece process of economic and social incorporation, Journal of Ethnic and Migration Studies

Lianos P., in cooperation with Petralias A., Bousoulas Chr., <<Reportion immigration to Greece (Pilot study) European Migration Network, Center for Planning and Economic Research, Athens, 2004.

Lyberaki, A., and Maroukis Th., (2004) Albanian Immigrants in Athens New survey evidence on employment and immigration.

May, T. (1995), Social Research, London: Oren University Press

Marks, B. (2004), Freedom and Security: Migration Studies

Χρήσιμα Links

http://www.apodimos.gr

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου:www.hlhr. gr.

http://www.imepo.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ακολουθεί μια σειρά από προτάσεις. Καλείστε να τσεκάρετε την απάντηση που εκφράζει περισσότερο την προσωπική σας γνώμη. Παρακαλούμε να διαβάσετε με προσοχή τις προτάσεις και να απαντήσετε σε όλες.

Δημογραφικά στοιχεία

Α)Φύλο:
□ Άντρας
□ Γυναίκα
Β) Ηλικία:
□ 18-20
□ 21-23
□ 24-26
□ 27-30
Γ) Εκπαίδευση:
□ Πρωτοβάθμια (Δημοτικό)
□ Δευτεροβάθμια (Γυμνάσιο –Λύκειο)
□ Τριτοβάθμια (ΑΕΙ-ΤΕΙ)
□ Μεταπτυχιακός- Διδακτορικός τίτλος
□ Άλλο

1.1 Έχει τύχει να γνωρίσετε προσωπικά και να μιλήσετε με κάποιον/α μετανάστη ή μετανάστρια; (ΕΑΝ ΝΑΙ) Υπάρχει κάποιος/α μετανάστης/τρια που θα θεωρούσατε φίλο/η σας;
□ Ναι έτυχε να γνωρίζω προσωπικά κάποιον /α μετανάστη /τρια και δεν τον /την θεωρώ φίλη μου
□ Ναι έτυχε να γνωρίζω προσωπικά κάποιον /α μετανάστη /τρια και τον /την θεωρώ φίλη μου
□ Όχι δεν έτυχε να γνωρίζω προσωπικά κάποιον μετανάστη /τρια

1.2 Γενικά από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, πως θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες ζωής αυτών των ανθρώπων; Θα λέγατε ότι ζουν σε:
□ Καλές συνθήκες/ μάλλον καλές
□ Κακές συνθήκες /μάλλον κακές

1.3.1 Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να έχουν παντρευτεί κάποιο στενό σας συγγενή;
□ Με ενοχλεί πολύ/ αρκετά
□ Με ενοχλεί λίγο/ καθόλου

1.3.2 Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να μένουν στην πολυκατοικία ή στην γειτονιά σας;
□ Με ενοχλεί πολύ/ αρκετά
□ Με ενοχλεί λίγο/ καθόλου

1.3.3 Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να δουλεύουν μαζί σας;
□ Με ενοχλεί πολύ/ αρκετά
□ Με ενοχλεί λίγο/ καθόλου

1.3.4 Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες να κυκλοφορούν στο δρόμο;
□ Με ενοχλεί πολύ/ αρκετά
□ Με ενοχλεί λίγο/ καθόλου

2.1 «Οι μετανάστες βοηθάνε σημαντικά στην εθνική οικονομία»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

2.2.1 «Οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

2.2.2 «Οι μετανάστες κάνουν κυρίως δουλειές που δεν θέλουν να κάνουν οι Έλληνες»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

2.3 Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες και είναι προϊστάμενοι σας;
□ Με ενοχλεί πολύ/ αρκετά
□ Με ενοχλεί λίγο/ καθόλου

2.4 «Οι άνθρωποι από άλλες χώρες , που εργάζονται στην Ελλάδα, πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

2.5 «Αφού ζουν και εργάζονται στη χώρα μας, οι μετανάστες και οι οικογένειές τους πρέπει να έχουν τις ίδιες παροχές στην εκπαίδευση και στην υγεία με τους έλληνες πολίτες»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

2.6 Από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, τι μισθούς νομίζετε ότι παίρνουν αυτοί οι άνθρωποι;
□ Υψηλούς/ μάλλον υψηλούς
□ Ούτε υψηλούς ούτε χαμηλούς
□ Χαμηλούς /μάλλον χαμηλούς

2.7 « Οι μετανάστες δεν πρέπει να παίρνουν τα ίδια λεφτά με τους Έλληνες»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

3.1 «Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

3.2 «Είναι καλό σε μια κοινωνία να υπάρχουν άτομα από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

3.3 «Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ορθοδοξία»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

3.4 «Την ελληνική σημαία στις παρελάσεις μπορεί να την κρατάει ένα παιδί που προέρχεται από άλλη χώρα»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

3.5 «Οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να έχουν τις δικές τους εκκλησίες»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

3.6 Σχετικά με την πρόταση να χτιστεί τζαμί στην Αθήνα, τι γνώμη έχετε;
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

4.1 Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στην χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να νιώθει και να αισθάνεται Έλληνας;
□ Μάλλον είναι απαραίτητο □ Μάλλον δεν είναι απαραίτητο

4.2 Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα;
□ Μάλλον είναι απαραίτητο □ Μάλλον δεν είναι απαραίτητο

4.3 Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο, να μιλάει ελληνικά;
□ Μάλλον είναι απαραίτητο □ Μάλλον δεν είναι απαραίτητο

4.4 Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα;
□ Μάλλον είναι απαραίτητο □ Μάλλον δεν είναι απαραίτητο

4.5 Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο να έχει πάει σε ελληνικό σχολείο;
□ Μάλλον είναι απαραίτητο □ Μάλλον δεν είναι απαραίτητο

4.6 Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να είναι χριστιανός ορθόδοξος;
□ Μάλλον είναι απαραίτητο □ Μάλλον δεν είναι απαραίτητο

4.7 Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να εργάζεται πάνω από πέντε χρόνια στην Ελλάδα ;
□ Μάλλον είναι απαραίτητο □ Μάλλον δεν είναι απαραίτητο

5.1.1 «Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

5.1.2 **«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να είναι υποψήφιοι στις δημοτικές εκλογές»**
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

5.2 **«Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να εργάζονται στα Υπουργεία και στον δημόσιο τομέα»**
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

6.1 Οι άνθρωποι από άλλες χώρες που μένουν στη γειτονιά σας:
□ Δημιουργούν πολλά/ αρκετά προβλήματα □ Όχι και τόσα/ καθόλου προβλήματα

6.2 «Η αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους μετανάστες»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

7 Σχετικά με την παρουσία ανθρώπων από άλλες χώρες (των μεταναστών), τι θα λέγατε; Η Ελλάδα έχει φτάσει στο όριο των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί ή δεν το έχει φτάσει ακόμα;
□ Ναι □ Όχι

8.1 «Είναι θετικό που τα παιδιά των μεταναστών πηγαίνουν στα ελληνικά σχολεία»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

8.2 «Η παρουσία των παιδιών των μεταναστών υποβαθμίζει την εκπαίδευση»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

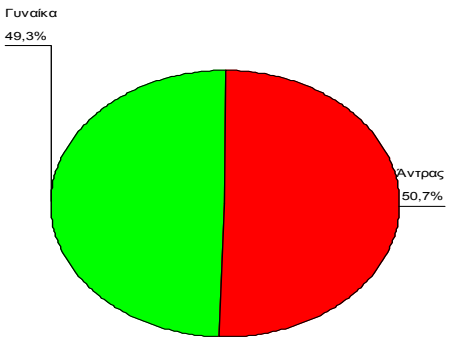
9.1 « Οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα πρέπει να γυρίσουν στη χώρα τους»
□ Συμφωνείτε/ μάλλον συμφωνείτε
□ Ούτε συμφωνείτε ούτε διαφωνείτε
□ Διαφωνείτε/ μάλλον διαφωνείτε

9.2 Σε γενικές γραμμές η παρουσία των μεταναστών στην χώρα μας είναι:
□ Θετική □ Αρνητική

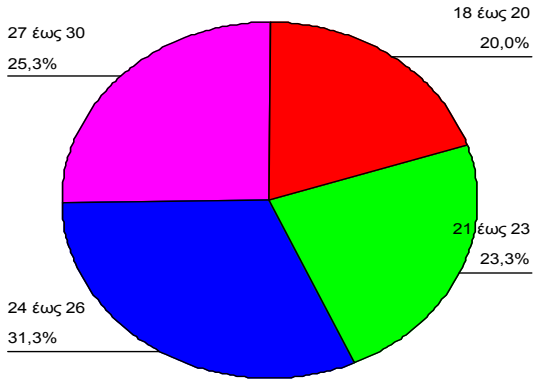
ευχαριστούμε για τη συνεργασία!!!

Γραφήματα Αποτελεσμάτων

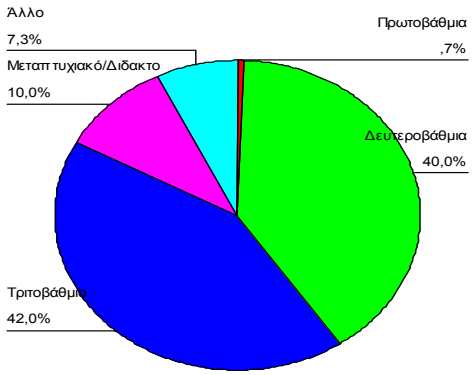
1. Α Φύλο

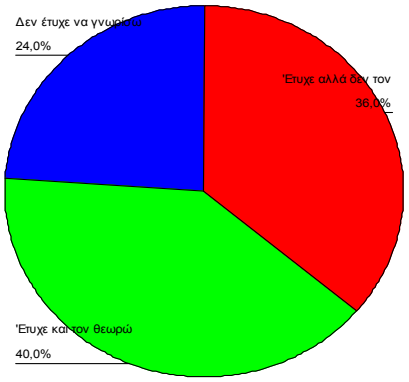

2. Β Ηλικία

3. Γ Εκπαίδευση

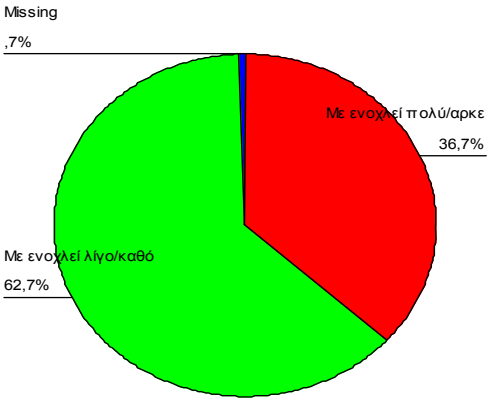
4. Έχει τύχει να γνωρίσετε προσωπικά και να μιλήσετε με κάποιον/α μετανάστη ή μετανάστρια; (ΕΑΝ ΝΑΙ) Υπάρχει κάποιος/α μετανάστης/τρια που θα θεωρούσατε φίλο/η σας;

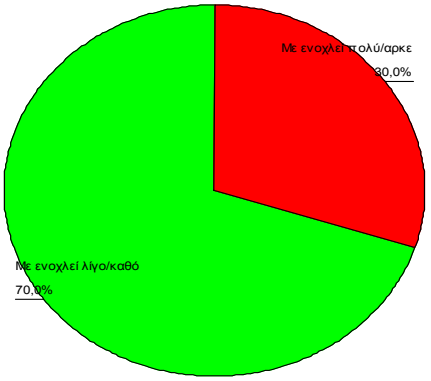

5. Γενικά από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, πως θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες ζωής αυτών των ανθρώπων; Θα λέγατε ότι ζουν σε καλές συνθήκες ζωής/ μάλλον καλές, κακές συνθήκες/ μάλλον κακές;

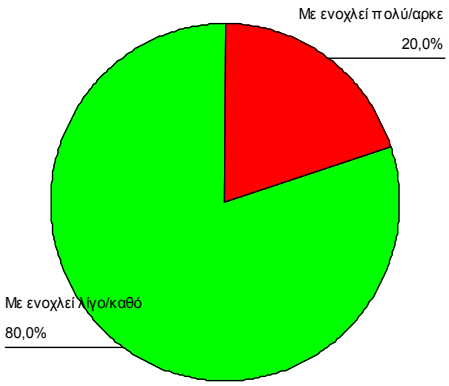

6. Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να έχουν παντρευτεί κάποιο στενό σας συγγενή;

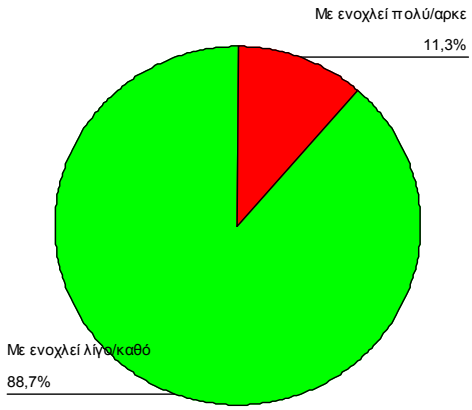
7. Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να μένουν στην πολυκατοικία ή στην γειτονιά σας;

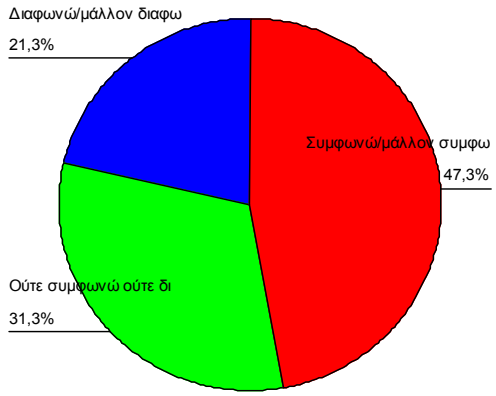

8. Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες να δουλεύουν μαζί σας;

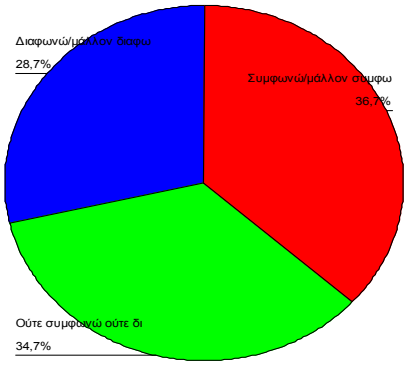

9. Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες να κυκλοφορούν στο δρόμο;

10. «Οι μετανάστες βοηθάνε σημαντικά στην εθνική οικονομία»

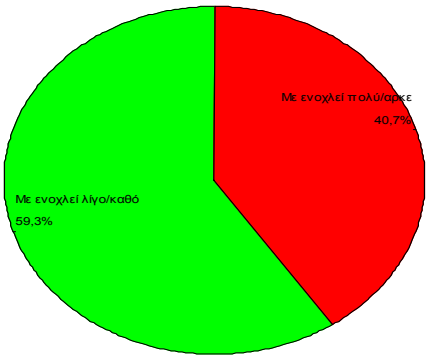

11. «Οι μετανάστες φταίνε για την αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα»

12. «Οι μετανάστες κάνουν κυρίως δουλειές που δεν θέλουν να κάνουν οι Έλληνες»

13. Πόσο σας ενοχλεί άνθρωποι που έχουν έρθει από άλλες χώρες και είναι προϊστάμενοι σας;

14. «Οι άνθρωποι από άλλες χώρες , που εργάζονται στην Ελλάδα, πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες εργαζόμενους»

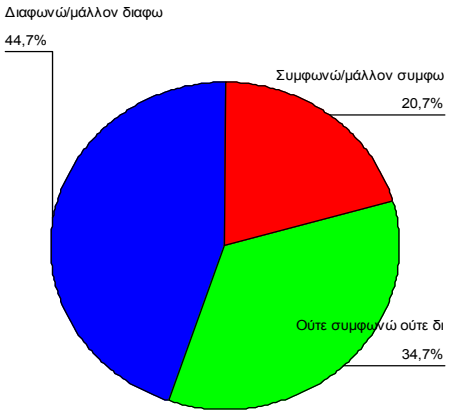

15. «Αφού ζουν και εργάζονται στη χώρα μας, οι μετανάστες και οι οικογένειές τους πρέπει να έχουν τις ίδιες παροχές στην εκπαίδευση και στην υγεία με τους Έλληνες πολίτες»

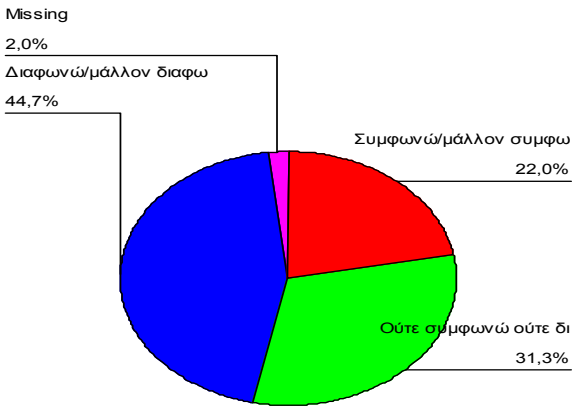
16. Από όσα γνωρίζετε, ή έχετε ακούσει, τι μισθούς νομίζετε ότι παίρνουν αυτοί οι άνθρωποι;

17. « Οι μετανάστες δεν πρέπει να παίρνουν τα ίδια λεφτά με τους Έλληνες ακόμα και αν κάνουν την ίδια δουλειά»

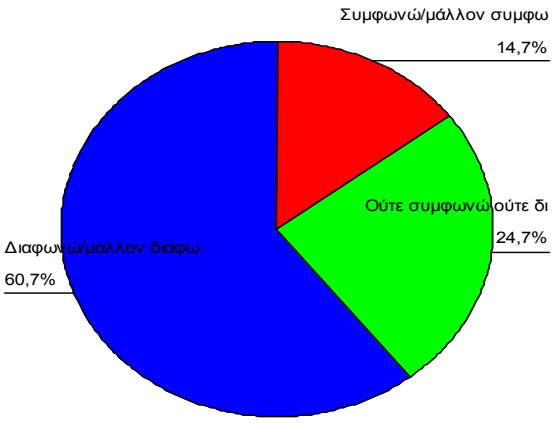

18. Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό»

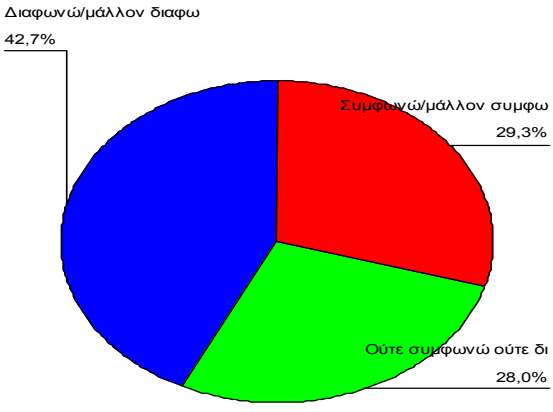
19. «Είναι καλό σε μια κοινωνία να υπάρχουν άτομα από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες»

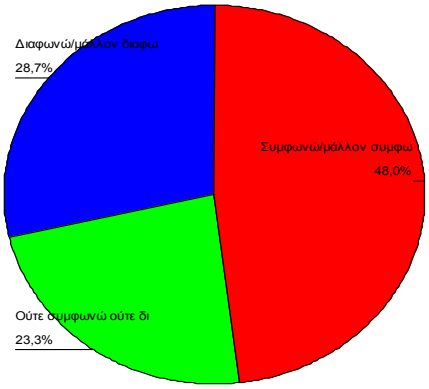

20. «Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ορθοδοξία»

21. «Την ελληνική σημαία στις παρελάσεις μπορεί να την κρατάει ένα παιδί που προέρχεται από άλλη χώρα»

22. «Οι μετανάστες που βρίσκονται μόνιμα στην Ελλάδα πρέπει να έχουν τις δικές τους εκκλησίες»

23. Σχετικά με την πρόταση να χτιστεί τζαμί στην Αθήνα, τι γνώμη έχετε;

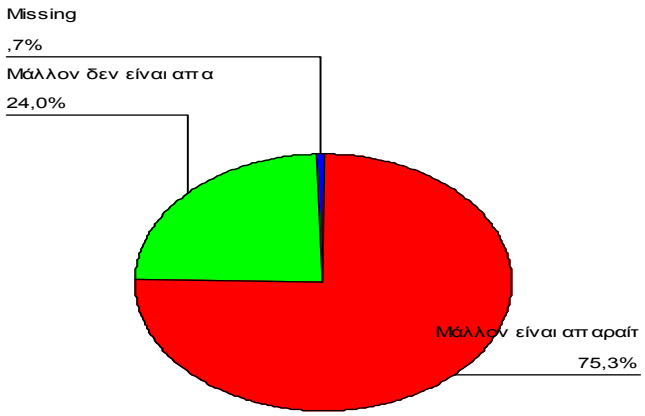

24. Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στην χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να νιώθει και να αισθάνεται Έλληνας;

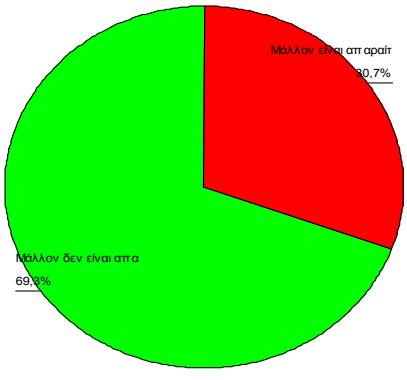
25. Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να έχει ζήσει αρκετά χρόνια στην Ελλάδα;

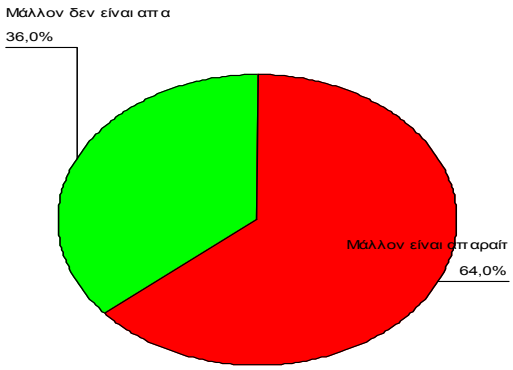

26. Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο, να μιλάει ελληνικά;

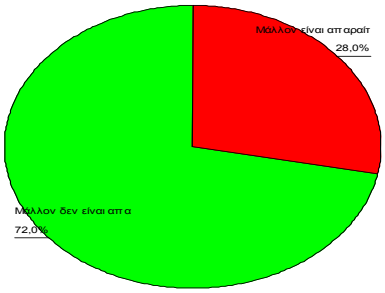

27. Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείτε απαραίτητο να έχει γεννηθεί στην Ελλάδα;

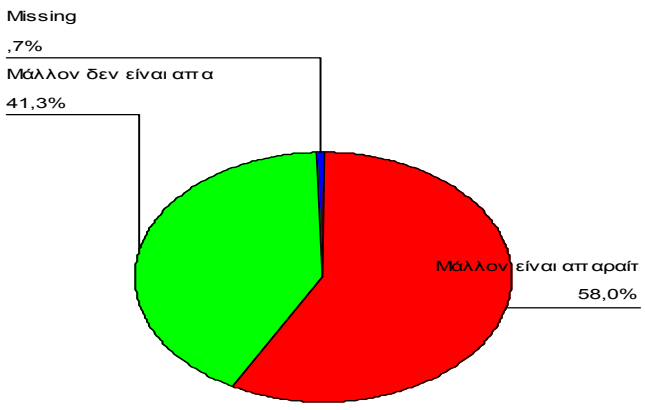
28. Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο να έχει πάει σε ελληνικό σχολείο;

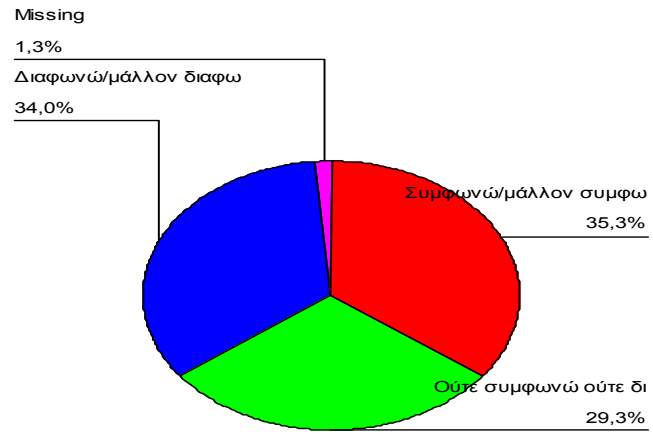

29. Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να είναι χριστιανός ορθόδοξος;

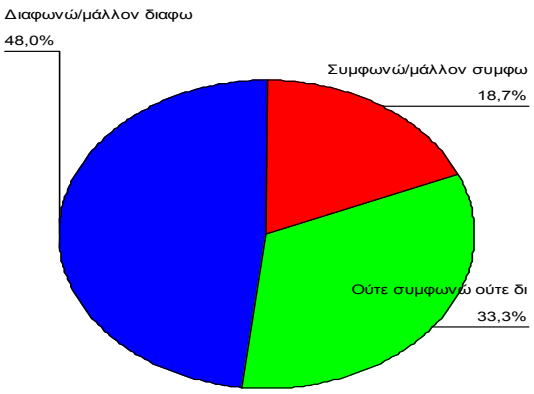

30. Για να αποκτήσει ένας μετανάστης την ελληνική υπηκοότητα στη χώρα μας, θεωρείται απαραίτητο, να εργάζεται πάνω από πέντε χρόνια στην Ελλάδα ;

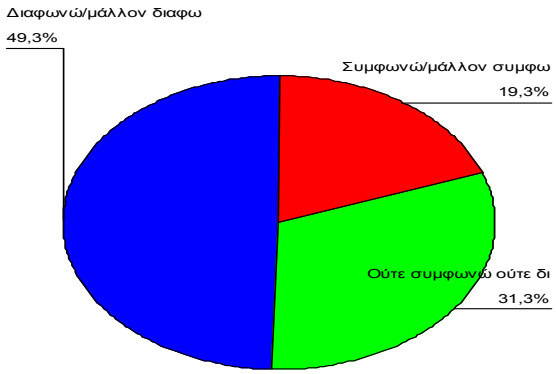
31. «Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές»

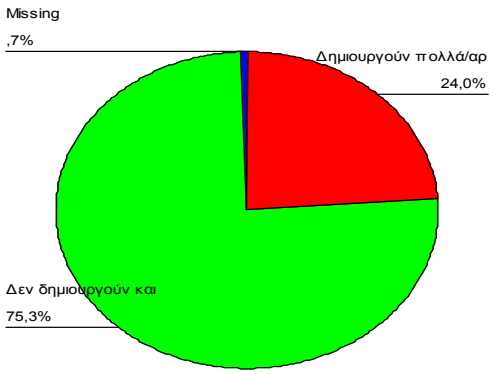

32. «Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να είναι υποψήφιοι στις δημοτικές εκλογές»

33. «Οι μετανάστες που βρίσκονται νόμιμα στην Ελλάδα πρέπει να εργάζονται στα Υπουργεία και στον δημόσιο τομέα»

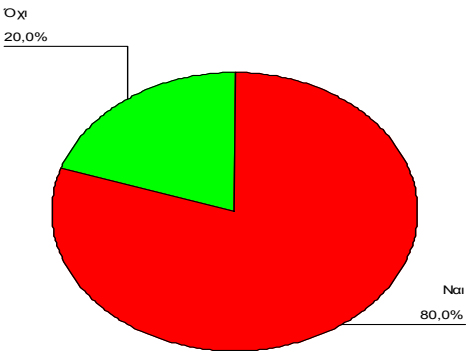
34. Οι άνθρωποι από άλλες χώρες που μένουν στη γειτονιά σας δημιουργούν πολλά/ αρκετά προβλήματα, όχι και τόσα/ καθόλου προβλήματα.

35. «Η αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους μετανάστες»

36. Σχετικά με την παρουσία ανθρώπων από άλλες χώρες (των μεταναστών), τι θα λέγατε; Η Ελλάδα έχει φτάσει στο όριο των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί ή δεν το έχει φτάσει ακόμα;

37. «Είναι θετικό που τα παιδιά των μεταναστών πηγαίνουν στα ελληνικά σχολεία»

38. «Η παρουσία των παιδιών των μεταναστών υποβαθμίζει την εκπαίδευση»

39. « Οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα πρέπει να γυρίσουν στη χώρα τους»

40. Σε γενικές γραμμές η παρουσία των μεταναστών στην χώρα μας είναι θετική ή αρνητική;

